

ANALYTISCH EN PROSPECTIEF VERSLAG 2021

**Hoofdstuk I
Socio-economische
diagnose van het Brussels
grondgebied en de
arbeidsmarkt**

Hoofdstuk I

Socio- economische diagnose van het Brussels grondgebied en de arbeidsmarkt

INHOUDSOPGAVE

Woord van de voorzitter	4
Inleiding	5
1. Missies	5
2. Context	5
3. Vernieuwingen en vooruitgang	6
4. Inhoud van de 4 hoofdstukken	8
Woord vooraf	9
Socio-economische analyse van het Brussels grondgebied en de arbeidsmarkt ...	11
1. Bevolking	11
1.1. Totale bevolking	11
1.2. Evolutie van de bevolking	12
1.3. Verwachte evolutie van de bevolking tegen 2035	14
1.4. Verouderingsindex en leeftijd	15
1.5. Schoolbevolking en opleidingsniveau	18
1.6. Brussel, een hoofdstad vol ongelijkheid	27
1.7. Conclusie	31
2. Economische activiteit en arbeidsmarkt.....	32
2.1. Globale arbeidsmarktindicatoren	32
2.1.1. Bevolkingsindicatoren	33
2.1.2. Arbeidsmarktindicatoren	35
2.1.3. Classificatie van de economische sectoren en hun activiteiten - verschillende nomenclaturen.....	41
2.2. Specifieke indicatoren in het werk van de IBEFE	43
2.2.1. Prioritaire beroepen.....	43
2.2.2. Knelpuntberoepen	45
2.2.3. Beroepen met een tekort.....	47
2.2.4. Knelpuntberoepen aan Nederlandstalige kant	48
2.2.5. Kansrijke beroepen	49
2.2.6. Toekomstberoepen	49
2.3. Conclusie	51
3. Mobiliteit naar en vanuit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.....	53
3.1. Mobiliteit van de werkne(e)m(st)ers in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	54
3.2. Het voorbeeld van de transport- en logistieke sector.....	61
3.3. Mobiliteit in het onderwijs.....	62

4. Economische situatie en vooruitzichten	65
4.1. Belangrijkste nationale en gewestelijke trends	65
4.2. Grote economische uitdagingen in de toekomst	67
5. Het grondgebied van de Brusselse Regio: een atypische Regio	69
5.1. Brussel en zijn 19 gemeenten	69
5.2. De administratieve en politieke definities	71
5.3. Het "metropolitane gebied van Brussel": Brussel en de twee Brabantse provincies	73
5.4. Brussel als werkgelegenheidsbekken	75
5.5. Conclusie	77
Algemene conclusie	78
Bibliografie	80

WOORD VAN DE VOORZITTER

Beste lezer, beste lezeres,

Graag stel ik u **editie 2021 van het Analytisch en prospectief verslag** van de Instance bassin Enseignement qualifiant – Formation – Enseignement* Brussel voor.

Dit verslag is een **onmisbaar hulpmiddel om de sturing van het onderwijs- en opleidingsaanbod in Brussel te verduidelijken en te ondersteunen**. Het is tevens het referentiedocument van de Instantie zoals vastgelegd in artikel 10 van het samenwerkingsakkoord waarmee ze werd opgericht door de regeringen van de Franse Gemeenschapscommissie, de Fédération Wallonie-Bruxelles en het Waals Gewest. Deze editie over de periode van 2018 tot 2021 werd samengesteld **in overleg met alle betrokken spelers**.

We hebben al een hele weg afgelegd sinds de eerste editie in 2015!

- De **methodiek** werd **beter** dankzij de hulp van het BISA, view.brussels en alle diensten die gegevens van de operatoren verstrekken en analyseren. Ik wil hen dan ook van harte bedanken. Zonder hen was dit werk niet mogelijk geweest.
- De **opbouw** werd **eenvoudiger** waardoor de gepresenteerde gegevens en analyses gebruiksvriendelijk zijn voor de verschillende spelers in onze Regio (het verslag van 2021 is opgedeeld in **4 delen** die elk overeenkomen met zeer uiteenlopende doelstellingen).
- We mogen ook trots zijn omdat we inspanningen zijn blijven leveren om de **leesbaarheid te verbeteren**.
- Tot slot gebeurde het werk op een **transparante** manier en in **samenwerking** met alle betrokken partijen.

De huidige gezondheids crisis heeft **de veranderingen in de wereld van werk en onderwijs versneld**. Voorbeelden zijn de digitalisering van de economie en de schaarste op de arbeidsmarkt. Bovendien werd Brussel harder getroffen dan de rest van België door meer armoede bij de bevolking en **toenemende ongelijkheden** (zie editie 2020 van de Welzijnsbarometer van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn).

Meer dan ooit moeten de Brusselse spelers van de transitie onderwijs-opleiding-arbeidsmarkt samenwerken en oplossingen bespreken voor de uitdagingen waarmee de Brusselaars geconfronteerd worden. De **IBEFE Brussel** is het forum voor die dialoog.

Via de expertise van onze leden wil de Instantie **het aanbod van de operatoren, de behoeften van de werkgevers en de behoeften van het publiek beter op elkaar afstemmen**.

Zo meteen laat ik u graag alle nieuwigheden ontdekken en doornemen die we voor u in petto hebben.

Tot slot wil ik als voorzitter en namens al onze leden iedereen nog bedanken die heeft meegewerkt aan dit verslag.

Daniel Fastenakel

* Regio-Instantie Kwalificerend onderwijs-Vorming-Arbeidsmarkt.

INLEIDING

1. MISSIONS

Het Analytisch en prospectief verslag (APV) is een hulpmiddel om de sturing van het aanbod van kwalificerend onderwijs en beroepsopleidingen te ondersteunen. Dit verslag moet de opleidingsverstrekkers helpen hun onderwijs- en opleidingsaanbod zo te laten groeien dat het voldoet aan de huidige en toekomstige behoeften aan vaardigheden, het grondgebied beter wordt bediend en de logica achter de ontwikkeling aansluit op en bruggen bouwt naar het aanbod van andere soorten opleidingsverstrekkers. Het APV draagt ook bij aan de uitwerking van een transversaal beleid voor beroepsopleiding, kwalificerend onderwijs en tewerkstelling in de Brusselse regio. Het richt zich daarom tot de onderwijs- en opleidingsoperatoren, overheden en alle Brusselse spelers die zich bezighouden met onderwijs, opleiding en tewerkstelling.

2. CONTEXT

Naar aanleiding van het samenwerkingsakkoord waaruit de Instances Bassin Enseignement – Formation – Emploi zijn ontstaan (artikel 8), gebeurt sinds 2015 veel **denkwerk** onder leiding van de Algemene Vergadering van de IBEFE. De **werkpunten van 2018-2020** hebben geleid tot:

- de beslissing om **het APV driejaarlijks te publiceren**. Deze beslissing werd genomen in het kader van de doelstelling om de planning van de APV beter af te stemmen op de herverdelingsplannen van de kamers onderwijs, maar dat is niet de enige reden. De samenstelling van het APV maakt in Brussel immers deel uit van **de driejarige cyclus voor de sturing van het opleidingsaanbod** omdat zowel de minister van Werk en Beroepsopleiding als de leden van de IBEFE het APV willen koppelen aan de interne programmaprocessen van de beheerders. Zo willen ze hen ondersteunen en de observatie- en controlewerkzaamheden van de verschillende betrokken spelers bij het opleidings- en onderwijsaanbod aanvullen.
- **inspanningen** om de opzet van het Analytisch en prospectief verslag te **harmoniseren**, evenals een nieuwe definitie van de gemeenschappelijke thema's. De Algemene Vergadering van de IBEFE wees er echter nog eens op dat de gemeenschappelijke thema's elk jaar kunnen worden bijgewerkt om rekening te houden met onder meer nieuwe aandachtspunten van de sectoren, informatie over de openstelling van nieuwe afdelingen of de resultaten van sectorbijeenkomsten over de grenzen van de Regio's heen.
- afspraken over hoe jaarlijks formeel kan worden gecontroleerd **of al dan niet rekening is gehouden met de aanbevelingen** rond het opleidings- en onderwijsaanbod (artikel 13 van het samenwerkingsakkoord).

3. VERNIEUWINGEN EN VOORUITGANG

De editie 2021 van het Analytisch en prospectief verslag wordt niet alleen driejaarlijks in plaats van jaarlijks gepubliceerd, maar verschilt ook op andere vlakken van de vorige edities. De belangrijkste vernieuwingen worden hieronder beschreven.

Een modulair verslag

Tot de recentste editie van 2018 was het Analytisch en prospectief verslag opgebouwd als één document. De verschillende hoofdstukken komen echter overeen met verschillende behoeften en onderzoeksdomeinen (kennis van het aanbod en aantal leerlingen in hoofdstuk 2, analyse van de socio-economische situatie in Brussel in hoofdstuk 1, ...). Daarom werd besloten om het verslag in **een meer modulaire vorm** te gieten. Het APV 2021 bestaat nu uit **4 op zichzelf staande hoofdstukken die elkaar echter wel aanvullen. Afhankelijk van hun behoeften kunnen de lezers** ervoor kiezen om slechts **één of enkele van deze hoofdstukken** te lezen. De verschillende delen worden verderop in deze inleiding beschreven.

Een complete analyse

Voor deze editie heeft de IBEFE Brussel **alle beroepen geanalyseerd die toegankelijk zijn voor mensen met lage of middelhoge kwalificaties/diploma's**. Vorige edities van het Analytisch en prospectief verslag, evenals de inspanningen om gemeenschappelijke thema's weer actueel te maken, concentreerden zich slechts op een of meer sectoren. Deze uitgebreidere editie **vergemakkelijkt het analytische werk** van de operatoren in het onderwijs en de beroepsopleiding.

Een gemeenschappelijk kader om dit rapport te lezen

Alle verzamelde gegevens voor de verschillende analyses in dit verslag zijn vertaald **op basis van de beroepennomenclatuur ROME V3**. De informatie over de beroepen en het opleidings- en onderwijsaanbod is met andere woorden gestructureerd volgens de codes van ROME V3 zodat de dienst **alle gegevens met elkaar in verband kan brengen**.

Elke code binnen ROME (operationeel repertorium van beroepen en functies) bestaat uit één letter en vier cijfers:

- de letter (A tot N) staat voor een categorie van beroepen (dat zijn er 14), bv.: J - Gezondheid,
- de letter en de eerste twee cijfers verwijzen samen naar het beroepsdomein (dat zijn er 110), bv.: J11 - Medische beroepsbeoefenaars,
- de letter en de vier cijfers van de ROME-code in combinatie met een benaming verwijzen naar de beroepsfiche (532 fiches met bijna 11 000 verschillende benamingen van beroepen en functies), bv.: J1103 - Tandheelkunde¹.

In de bijlage van het Analytisch en prospectief verslag staat een **vergelijkende tabel** die het gemeenschappelijke programmakader en de onderwijssectoren naast de nomenclatuur ROME V3 zet.

(1) *Le ROME et les fiches métiers*, Pôle Emploi, <https://www.pole-emploi.fr/employeur/vos-recrutements/le-rome-et-les-fiches-metiers.html>, pagina geraadpleegd op 13/09/2021

Een uitgestrekt grondgebied

Voor deze nieuwe editie wil de IBEFE Brussel, mede op verzoek van de sociale partners, haar analyse uitbreiden voorbij de administratieve grenzen van het Brussels Gewest om rekening te houden met de werkelijke **economische invloedszone van het Brusselse bekken**. Naar aanleiding van onder meer de mobiliteit van inkomende en uitgaande pendelaars begint hoofdstuk 1 van het APV met een bespreking van de **band tussen Brussel en zijn rand**.

Kadaster van het Franstalige en Nederlandstalige aanbod

Nieuw in deze nieuwe editie van het APV is de **gezamenlijke voorstelling van het Franstalige en Nederlandstalige onderwijs- en opleidingsaanbod** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dit kadaster is het resultaat van een samenwerking tussen de IBEFE Brussel en de BANSPA (Brusselse Adviesraad van Nederlandstalige Sociale Partners).

Transversale werkpunten

Voor het eerst benut de IBEFE Brussel de publicatie van het Analytisch en prospectief verslag ook om **transversale werkpunten te belichten die vragen om een analyse**. Na gesprekken met de spelers in het veld en de opleidings- en onderwijsoperatoren en naar aanleiding van informatie uit verschillende studies heeft de dienst werkpunten geselecteerd die ze grondiger zou willen onderzoeken en die **dus niet beperkt blijven tot de aanvullende aanbevelingen**. De aangeduide problematieken kunnen verder worden uitgediept via adviezen, werkgroepen, samenwerkingspolen ...

Verbetering van het aanbod

In haar lijst van prioritaire beroepen wilde de IBEFE Brussel de **aanbevelingen voor uitbreiding** van het aanbod **verduidelijken** door aan te geven dat een verbetering ook tot de mogelijkheden behoort. Volgens de definities die tussen de Regio's zijn vastgelegd, kan een aanbeveling tot uitbreiding namelijk gericht zijn op een **onbestaand** aanbod (creatie) of een **bestaand maar ontoereikend** aanbod (verbetering). In de volgende editie van het verslag zal dit idee van creatie/verbetering worden toegelicht door een duidelijk onderscheid te maken tussen een aanbod dat gecreëerd moet worden en een aanbod dat verbeterd moeten worden.

4. INHOUD VAN DE 4 HOOFDSTUKKEN

U bent hier ⇒

Hoofdstuk 1 – Socio-economische diagnose van het Brussels grondgebied

Dit hoofdstuk maakt een socio-economische analyse van het Brussels grondgebied voor het jaar 2020. In deze analyse op basis van informatie van de instellingen en kerncijfers van het Brussels Gewest worden gegevens geanalyseerd en gekruist met betrekking tot centrale thema's die de onderwijs- en opleidingsoperatoren ondersteunen bij de sturing van het aanbod. Voorbeelden zijn de kenmerken van de Brusselse bevolking, de definitie van en een inzicht in arbeidsmarktindicatoren, het belang van mobiliteit tussen de gewesten en denkwerk over de socio-economische grenzen van het Brusselse werkgelegenheidsbekken.

Hoofdstuk 2 – Kadaster van het Franstalige en Nederlandstalige aanbod kwalificerend onderwijs, beroepsopleiding en erkenning van verworven competenties in het Brussels hoofdstedelijk gewest

Het overzicht van het aanbod wordt aangevuld met een samenvatting van de verschillende soorten Franstalige en Nederlandstalige aanbieders, een publicatie van jarenlange statistische gegevens over het aantal leerlingen en de behaalde diploma's, statistische gegevens over de demografische kenmerken van het publiek en analytische elementen om deze gegevens beter te begrijpen.

Dit hoofdstuk is niet vertaald in het Nederlands.

Hoofdstuk 3 – Lijst van prioritaire beroepen

In dit hoofdstuk worden de prioritaire beroepen opgesomd die in het Brusselse bekken moeten worden aangepakt. Het gaat om een reeks beroepen die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de rand werden geïdentificeerd op basis van criteria gerelateerd aan de behoeften van de arbeidsmarkt en het huidige aanbod kwalificerend onderwijs en beroepsopleidingen.

Dit hoofdstuk is niet vertaald in het Nederlands.

Hoofdstuk 4 – Lijst met aanvullende aanbevelingen

Dit hoofdstuk geeft aanvullende aanbevelingen over de beroepen en andere transversale en globale kwesties. Ze moeten de opleidings- en onderwijsoperatoren ondersteunen bij de sturing van hun aanbod, maar zijn ook bedoeld voor andere spelers die met deze thema's in aanraking komen. Deze aanbevelingen kunnen betrekking hebben op een aanpassing van de inhoud of de onderwijsmethode van een bepaald aanbod, de oriëntering en promotie van beroepen, stages, voorzieningen en middelen, en de bescherming van het geplande traject.

Aan het einde van het hoofdstuk wordt aandacht besteed aan vier transversale werkpunten, zoals hierboven uitgelegd.

WOORD VOORAF

Artikel 9 van het samenwerkingsakkoord tussen het Waals Gewest, de Fédération Wallonie-Bruxelles en de Franse Gemeenschapscommissie geeft de Instances bassin Enseignement qualifiant – Formation – Emploi (IBEFE) de opdracht om permanent **analyses** van de besturen, onderwijs- en opleidingsactoren en wetenschappelijke en methodologische deskundigen **samen te brengen, samen te vatten, te kruisen en te contextualiseren**.

Dit hoofdstuk wil nagaan welke grote socio-economische trends een echte impact hebben op het onderwijs- en opleidingsaanbod en dus op de keuze van de gemeenschappelijke thema's².

Brussel onderscheidt zich van de andere Regio's door:

- de jonge en multiculturele bevolking;
- de economische activiteit, met een oververtegenwoordigde dienstensector en veel mobiliteit van inkomende werkne(e)m(st)ers;
- een atypische kwalificatiestructuur van de bevolking (met te veel laag- en hooggeschoolden);
- uitgesproken socio-economische ongelijkheden en de nog grotere effecten daarvan (laaggeschoolden vinden in Brussel moeilijker werk dan elders in België).

Dit hoofdstuk probeert **de socio-economische kenmerken van het Brusselse Regio in kaart te brengen, samen met de specifieke behoeften** die daaruit voortvloeien. Voor die socio-economische diagnose werden allerlei kwantitatieve en kwalitatieve administratieve, politieke, institutionele en academische bronnen geraadpleegd en met elkaar gekruist. Er werd een beroep gedaan op de inspanningen van de verschillende gewestelijke instellingen die socio-economische gegevens verzamelen. Er werd gezocht naar de relevantste verslagen voor de onderwijs-/opleidingsoperatoren en waar nuttig wordt daar rechtstreeks naar verwezen.

Dit hoofdstuk wil in de eerste plaats de operatoren van de beroepsopleidingen en het kwalificerend onderwijs **sleutels aanreiken om de socio-economische context in Brussel te begrijpen**. Dat gebeurt via deze vijf delen:

1. De **belangrijkste kenmerken van de Brusselse bevolking**, met aandacht voor de demografische evolutie, de verouderingsindex, de evolutie van de scholingsgraad, en de ongelijkheden.
2. Een voorstelling van de **algemene indicatoren** die nodig zijn om de trends op de **arbeidsmarkt** goed te begrijpen en **specifieke begrippen** die te maken hebben met het werk van de IBEFE (zoals prioritaire beroepen en knelpuntberoepen).
3. De **mobilititeit tussen de gewesten** door de economische aantrekkingskracht van Brussel.
4. De **economische situatie en vooruitzichten** tot 2026, met een focus op de grote uitdagingen van de komende jaren.
5. Denkwerk over de verschillende mogelijke definities van de **Brusselse rand**.

(2) [Hoofdstuk 3](#) en [hoofdstuk 4](#) van het Analytisch en prospectief verslag 2021.

Tot slot wordt in dit hoofdstuk amper verwezen naar de coronacrisis en daar zijn twee redenen voor. Ten eerste bestaan hierover al een heleboel specifieke verslagen³. Ten tweede heeft de gezondheids crisis de huidige trends (zoals de digitalisering) versneld en reeds bestaande problemen verergerd. De recentste editie van de Welzijnsbarometer⁴ toont dit in allerlei opzichten aan, die ook in dit hoofdstuk aan bod komen (moeizame zoektocht naar werk bij laaggeschoolden, meer vroegtijdige schoolverlaters ...). Op de arbeidsmarkt is het tekort aan arbeidskrachten, dat ook voor de coronacrisis al bestond, nog groter geworden.

(3) View.brussels publiceerde een hele reeks verslagen waarin de effecten van corona aan bod komen. Een korte selectie: [Wat zijn de vooruitzichten op het gebied van tewerkstelling en opleiding in de context van de covid- en post-covid-crisis?](#); [Impact van de coronacrisis op de Brusselse arbeidsmarkt – maart 2021](#); [Overzicht & Vooruitzichten – De situatie op de Brusselse arbeidsmarkt na twee jaar coronacrisis](#)

(4) De Barometer maakt voor elk domein de balans op van de effecten van de gezondheids crisis op korte en lange termijn. [Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, Welzijnsbarometer, Brussels Armoederapport, 2020](#)

SOCIO-ECONOMISCHE ANALYSE VAN HET BRUSSELS GRONDGEBIED EN DE ARBEIDSMARKT

1. BEVOLKING

De IBEFE wil enkele kerncijfers over de kenmerken van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aanhalen. Die onderscheidt zich namelijk van de bevolking van het Vlaams Gewest en het Waals Gewest door:

- het **zeer multiculturele karakter**: in 2020 had 35,3% van de bevolking een buitenlandse identiteit⁵,
- het hoge aandeel laag- en hogeschoolden (**U-vormige kwalificatiestructuur**, zie verder),
- de **grote bestaansonzekerheid**: in 2019 leefde 31,4% van de bevolking onder de armoederisicodrempel, tegenover 18,3% in het Waals Gewest en 9,8% in het Vlaams Gewest⁶.

Deze problematiek heeft uiteraard een impact op de arbeidsmarkt en de sturing van het onderwijs- en opleidingsaanbod. Bijvoorbeeld:

- Bij een multiculturele bevolking zoals die van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is **discriminatie bij het solliciteren** zeer nadelig vanuit het standpunt van de slachtoffers maar ook voor de arbeidsmarkt zelf. In 2020 gebeurde 43% van de meldingen die werkzoekenden bij Actiris indienden op grond van “raciale” criteria⁷. Deze criteria behoren tot de 19 zogenaamde “beschermde criteria” volgens de antidiscriminatiewet⁸.
- Het te grote aandeel Brusselaars zonder **diploma/getuigschrift hoger secundair onderwijs** vormt een grote uitdaging op de arbeidsmarkt⁷. Het probleem van de diploma's is groot, zowel in het onderwijs (waar er nog steeds te veel vroegtijdige schoolverlaters zijn) als in de beroepsopleidingen en bij tewerkstelling (de erkenning van de vaardigheden die verworven zijn via een beroepsopleiding is anders dan wanneer ze verworven worden in het onderwijs⁹).
- Mensen met het laagste socio-economische indexcijfer lopen het grootste risico om laaggeschoold te blijven (zie verder), moeilijk werk te vinden en het slachtoffer te worden van discriminatie bij het solliciteren¹⁰.

De lezers worden tevens doorverwezen naar de belangrijkste verslagen om deze aspecten verder uit te diepen.

1.1. Totale bevolking

Op 1 januari 2020 telde de Brusselse Regio in totaal 1 218 255 inwoners. Brussel heeft een totale bevolkingsdichtheid van 7500,65 inwoners/km², waarbij de gemeenten Sint-Gillis en Sint-Joost-ten-Node een bijzonder hoge dichtheid vertonen (**tabel 1**). Als voor de berekening van deze bevolkingsdichtheid wordt gekeken naar Brussel en ook de rand, dus inclusief de provincies Waals- en Vlaams-Brabant, dan daalt ze tot 823,49 inwoners/km². Het aandeel van de bevolking met een buitenlandse nationaliteit is ook groter in het Brussels Gewest (35,3%) dan in Waals-Brabant (10,2%) en Vlaams-Brabant (10,6%).

(5) BISA, *Mini-Bru Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in cijfers, 2021*, p. 6-7

(6) Indicators.be, *Armoederisico*, https://indicators.be/nl/i/G10_POV/nl

(5) Actiris, *4 op de 10 meldingen van discriminatie bij solliciteren omwille van afkomst of huidskleur*, 19/03/2021, <https://press.actiris.be/4-op-de-10-meldingen-van-discriminatie-bij-solliciteren-omwille-van-afkomst-of-huidskleur>

(7) Unia, *Welke discriminatiegronden zijn er?*, <https://www.unia.be/nl/discriminatiegronden/welke-discriminatiegronden-zijn-er>

(8) 25% van de Brusselse bevolking tussen 20 en 24 jaar heeft het hoger secundair onderwijs niet voltooid, dus 10 procent meer dan in de rest van België. Bron: Eurostat, Statbel, *Enquête naar de arbeidskrachten, berekeningen: FOD WASO*

(9) Voor meer informatie over dit onderwerp verwijst de IBEFE Brussel naar haar transversaal werkpunt “Recht op een getuigschrift/diploma” in [hoofdstuk 4 van haar Analytisch en prospectief verslag](#).

(10) “60% van de meldingen [van discriminatie bij het solliciteren] komt uit Brussel-Stad en gemeenten uit de zogenaamde ‘arme sikkel’ van het Brussels Gewest, zoals Molenbeek, Anderlecht en Schaarbeek.” in Actiris, *4 op de 10 meldingen van discriminatie bij solliciteren omwille van afkomst of huidskleur*, op. cit.

Tabel 1 – Aantal inwoners, bevolkingsdichtheid en aandeel personen met een buitenlandse nationaliteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) per gemeente en in vergelijking met Vlaams-Brabant (VB) en Waals-Brabant (WB) (1 januari 2020)

Gemeente	Aantal inwoners	Bevolkingsdichtheid	Aandeel personen met buitenlandse nationaliteit	
	in personen	in inwoners/km2	EU28	Buiten EU
Anderlecht	120.887	6.748,92	19,4%	12,9%
Oudergem	34.404	3.834,58	20,9%	9,2%
Sint-Agatha-Berchem	25.502	8.651,31	12,0%	8,0%
Brussel-Stad	185.103	5.596,34	22,5%	14,4%
Etterbeek	48.473	15.265,42	36,7%	12,1%
Evere	42.656	8.317,28	14,7%	14,0%
Vorst	56.581	8.975,40	24,8%	10,3%
Ganshoren	25.234	10.368,54	14,5%	8,3%
Elsene	87.632	13.678,52	36,2%	12,8%
Jette	52.728	10.161,43	14,8%	9,2%
Koekelberg	21.959	18.488,69	19,2%	11,3%
Sint-Jans-Molenbeek	97.979	16.314,57	13,8%	14,5%
Sint-Gillis	49.678	19.659,14	35,8%	12,3%
Sint-Joost-ten-Node	27.497	23.358,25	26,1%	18,3%
Schaarbeek	132.799	16.814,23	22,4%	14,4%
Ukkel	83.980	3.672,82	26,5%	6,4%
Watermaal-Bosvoorde	25.332	1.952,08	15,3%	4,8%
Sint-Lambrechts-Woluwe	57.712	7.909,01	27,6%	10,0%
Sint-Pieters-Woluwe	42.119	4.711,10	29,5%	7,5%
Totaal BHG	1.218.255	7.500,65	23,3%	12,0%
Vlaams-Brabant	1.155.843	546	7,1%	3,5%
Waals-Brabant	406.019	370	7,7%	2,5%
Totaal BHG + WB + VB	2.780.117	823,49	14,3%	7,1%

Bron: BISA (op basis van de gegevens van Statbel), bevolkingscijfers, gegevens op 1 januari 2020. Berekeningen: IBEFE Brussel.

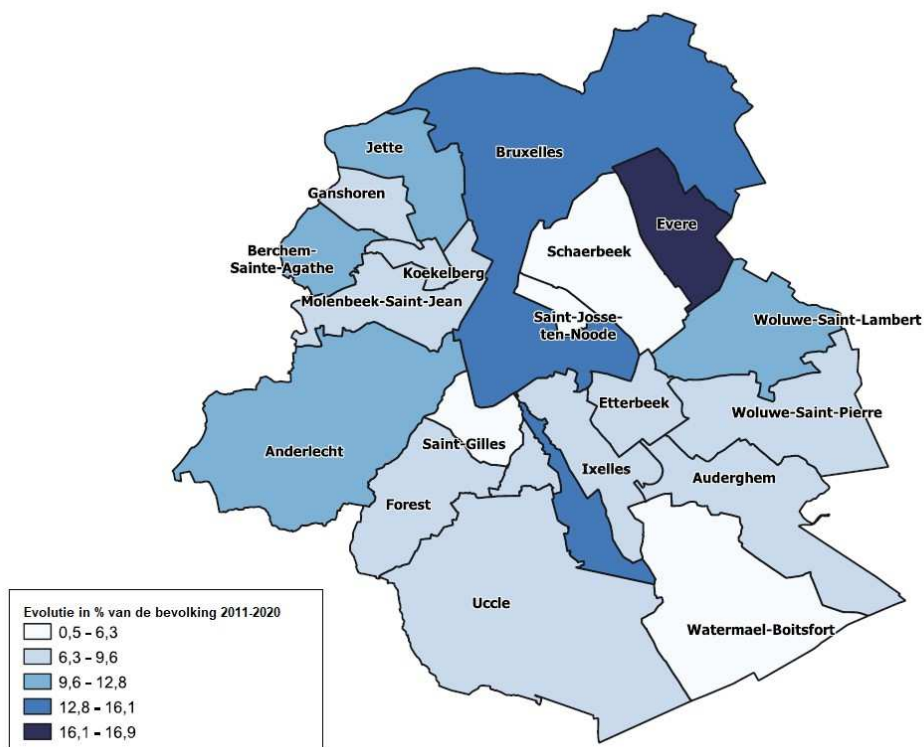
1.2. Evolutie van de bevolking

Sinds 2011 is de bevolking van de Brusselse Regio met 8,9% gegroeid. Dit is de grootste toename in vergelijking met de andere Waalse Regio's (**tabel 2**). De grootste bevolkingsgroei van de afgelopen tien jaar situeerde zich in de gemeente Evere (+16,9%), gevolgd door Brussel-Stad (+13,4%). De laagste bevolkingsgroei werd dan weer genoteerd in de gemeente Sint-Joost-ten-Node (+0,5%) (**kaart 1**).

Tabel 2 – Evolutie van de bevolking per IBEFE-Regio

Évolutie van de bevolking 2011-2020	
Wallonië	3,4%
Regio Waals-Brabant	6,0%
Regio Hainaut Centre	3,0%
Regio Hainaut Sud	0,9%
Regio Wallonie Picarde	2,9%
Regio Hoei-Borgworm	5,5%
Regio Luik	2,7%
Regio Verviers	1,8%
Regio Luxemburg	5,7%
Regio Namen	4,3%
Regio Brussel	8,9%
Gemiddelde van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Waals-Brabant en Vlaams-Brabant	7,4%

Bron: BISA (op basis van de gegevens van Statbel), 2011-2020; Berekeningen: IBEFE Brussel.

Bron: BISA (op basis van de gegevens van Statbel). Berekeningen: IBEFE Brussel.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kent trouwens een grotere **bevolkingsgroei** dan het Waals Gewest (+3,4%) en het Vlaams Gewest (+5,1%). Die realiteit kan met name worden verklaard door een positief natuurlijk saldo¹¹ (in tegenstelling tot dat van Vlaanderen en Wallonië)¹² en door een stijgend internationaal migratiesaldo¹³.

1.3. Verwachte evolutie van de bevolking tegen 2035

Volgens de vooruitzichten van Statbel zou de bevolking in de Brusselse Regio tussen 2020 en 2035 met slechts 3% toenemen, wat gemiddeld minder is dan in de andere Regio's (**tabel 3**). Deze verwachtingen staan in contrast met de werkelijke evolutie van de bevolking, aangezien de Brusselse Regio in de periode 2011-2020 een grotere demografische groei kende dan de andere Regio's (**tabel 2**). Een van de mogelijke verklaringen is de grotere **stadsvlucht** vanuit de hoofdstad de afgelopen jaren. Die remt de bevolkingsgroei immers af¹⁴.

Op gemeentelijk niveau wordt verwacht dat Evere de komende tien jaar (2020-2030) de sterkste demografische groei zal kennen (+11,8%), gevolgd door Sint-Agatha-Berchem (+8%). In andere gemeenten wordt dan weer een bevolkingsafname verwacht, zoals Watermaal-Bosvoorde (-6,5%) en Sint-Pieters-Woluwe (-3,6%).

(11) Het natuurlijk saldo is het verschil tussen het aantal geboortes en het aantal overlijdens in een bepaalde periode. Bij een positief saldo waren er meer geboortes dan overlijdens.

(12) Le Soir, *Bruxelles n'a jamais été aussi peuplée*, 30/09/2021 <https://www.lesoir.be/397762/article/2021-09-30/bruxelles-na-jamais-ete-aussi-peuplee>

(13) Statbel, *Totale internationale migratie (Belgen en vreemdelingen) 1948-2020*, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/loop-van-de-bevolking/migraties#figures>

(14) RTBF, *Ne me quitte pas: qui sont ces Bruxellois qui quittent la capitale ?*, 16/06/2021, <https://www.rtbf.be/article/podcast-ne-me-quitte-pas-qui-sont-ces-bruxellois-qui-quittent-la-capitale-10685069>

(15) BISA, *Focus 48: Zullen er in 2030 genoeg plaatsen zijn in de Brusselse scholen?*, 2021, p. 6

Tabel 3 – Verwachte evolutie van de bevolking per Regio (2020-2034)

IBEFE-Regio's	Verwachtingen 2020 - 2034
Wallonië	3,8%
Regio Waals-Brabant	8,1%
Regio Hainaut Centre	3,1%
Regio Hainaut Sud	-0,3%
Regio Wallonie Picarde	2,7%
Regio Hoei-Borgworm	9,0%
Regio Luik	1,8%
Regio Verviers	4,2%
Regio Luxemburg	4,9%
Regio Namen	6,2%
Regio Brussel	3,0%*

*Voor de Regio Brussel hebben de verwachtingen betrekking op de periode 2020-2035.

Bron: Federaal Planbureau, Rijksregister, FOD Economie - Statbel. Berekeningen IWEPS en Waalse IBEFES

Zullen er genoeg plaatsen zijn in de Brusselse scholen?

Brussel is een bijzonder dichtbevolkte stad. De bevolking blijft groeien. Deze toename doet de zeer concrete vraag rijzen of er wel voldoende plaatsen beschikbaar zullen zijn in de scholen, vooral in het kwalificerend secundair onderwijs. Na de **babyboom tussen 2007 en 2012** wordt immers verwacht dat het aantal leerlingen in het secundair onderwijs tegen 2025 enorm zal toenemen, om vervolgens tussen 2025 en 2030 weer wat te dalen (door de daling van het aantal geboortes sinds 2014). Ondanks deze daling verwacht het BISA in zijn voorspellingen nog steeds **te veel leerlingen ten opzichte van de beschikbare plaatsen**, namelijk +7500 in 2020-2025 en -2400 in 2025-2030¹⁵.

In 10 jaar tijd zijn er 8671 plaatsen gecreëerd in het secundair onderwijs (algemeen, technisch en beroepsonderwijs) en tussen 2020 en 2025 zijn nog eens 12 500 extra plaatsen voorzien. In die zin zou tegen 2025 aan de behoeften voldaan moeten zijn. Op dit moment heeft het secundair onderwijs in Brussel echter al te kampen met een **nijpend tekort aan plaatsen voor de volledige schoolbevolking**, wat vooral komt doordat de creatie van nieuwe plaatsen in de scholen steeds wordt uitgesteld. In een context van dergelijke spanningen is de creatie van nieuwe plaatsen in het secundair onderwijs dus heel dringend¹⁶. Doordat het kwalificerend onderwijs qua leerlingenaantallen zo belangrijk is, komt bovendien ook het tekort aan potentiële plaatsen in kwalificerende scholen duidelijk naar voren dus ook dat moet onder de loep worden genomen.

Wat met het kwalificerend onderwijs?

Het kwalificerend onderwijs komt overeen met alle studierichtingen in het secundair onderwijs die betrekking hebben op kwalificerend technisch onderwijs en beroepsonderwijs. Deze studierichtingen kunnen op twee manieren georganiseerd worden: met volledig leerplan of in de vorm van alternerend onderwijs.

In het Brussels Gewest zaten in 2019-2020 in alle leerjaren samen 25 143 leerlingen in een Franstalige school voor kwalificerend onderwijs. Van de 85 074¹⁷ ingeschreven leerlingen in het Franstalig secundair onderwijs was 30% dus ingeschreven in het kwalificerend onderwijs.

1.4. Verouderingsindex en leeftijd

Hoe zit het met de leeftijd van de Brusselse bevolking? De verouderingsindex, dus de verhouding tussen de 65-plussers en de bevolking jonger dan 20 jaar, verwijst naar de veroudering van een bepaalde bevolking. Concreet betekent dit dat het aandeel 65-plussers bij een index boven 100 groter is dan het aandeel jongeren onder 20 jaar. Over het algemeen keert de trend zich tussen 2017 en 2020. In 2020 haalt geen enkele Regio nog een index boven 100, terwijl dat er in 2017 nog zeven waren (**tabel 4**). Aangezien alle Regio's trouwens een bevolkingstoename kenden, kunnen we aannemen dat de bevolking verjongt. Dat geldt in het bijzonder voor de **Brusselse bevolking**, die **naar verhouding veel jonger is dan die van de andere Regio's**.

(16) BISA, *Focus 48: Zullen er in 2030 genoeg plaatsen zijn in de Brusselse scholen?*, op. cit., p. 9.

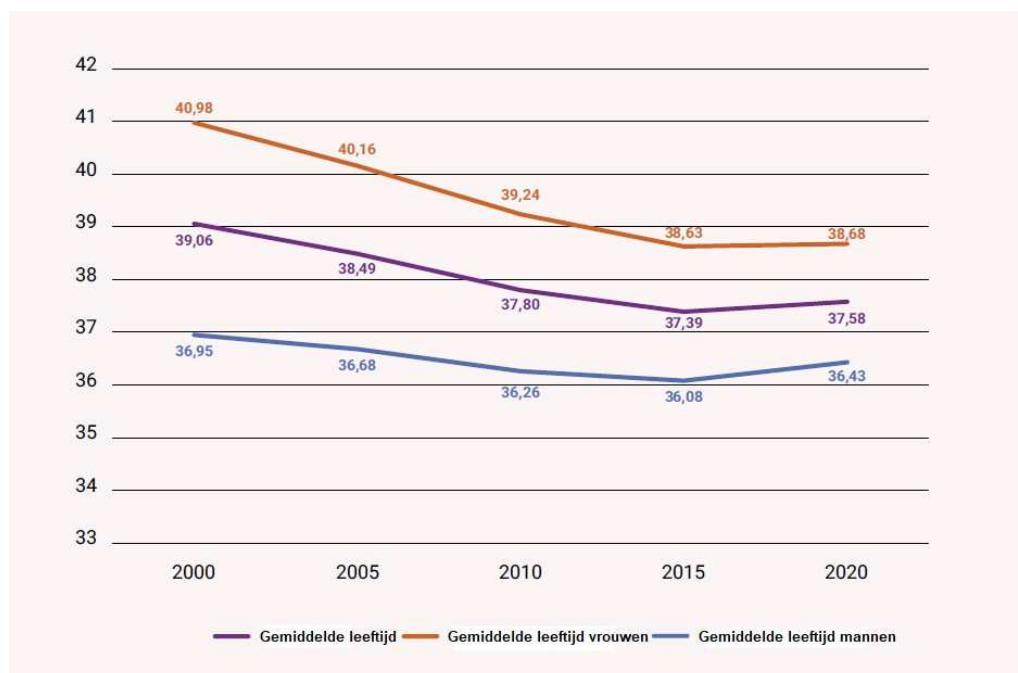
(17) BISA, *Thema's, Onderwijs, Schoolbevolking*, tabel 6.1.1.1.1, <https://bisa.brussels/themas/onderwijs/schoolbevolking>

Tabel 4 – Vergelijking van de verouderingsindex tussen 2017 en 2020

	Verouderingsindex 2017	Verouderingsindex 2020
Wallonië	102,5	81,1
Regio Waals-Brabant	103,8	83,9
Regio Hainaut Centre	103,4	81,5
Regio Hainaut Sud	104,4	81,4
Regio Wallonie Picarde	107,2	85,1
Regio Hoi-Borgworm	100,3	79,3
Regio Luik	110,1	85,2
Regio Verviers	99,7	79,5
Regio Luxemburg	90,2	71,5
Regio Namen	103,1	82,2
Regio Brussel	70,1	52,5

Bron: IWEPS/BISA, bevolkingscijfers, 01/2017 en 01/2020

Deze trend wordt overigens bevestigd door de evolutie van de gemiddelde leeftijd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In 20 jaar tijd is die met iets meer dan twee jaar gedaald, van 40,98 naar 38,68 jaar. Opmerkelijk is wel dat de gemiddelde leeftijd van de mannen slechts licht gedaald is tot ongeveer 36 jaar, in tegenstelling tot die van vrouwen (**figuur 1**).

Figuur 1 – Evolutie van de gemiddelde leeftijd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bron: BISA (op basis van de gegevens van Statbel) op 1 januari 2020

De totale Brusselse bevolking bestaat overigens voor een groot deel uit zeer jonge mensen: in 2020 was 22,7% van de bevolking jonger dan 18 jaar¹⁸. **De gemeenten met het grootste aandeel 0-19-jarigen zijn Sint-Jans-Molenbeek (31,5%) en Anderlecht (28,5%).** Anderlecht telt trouwens ook veel onderwijsinstellingen die kleuteronderwijs (23), lager onderwijs (24) en secundair onderwijs (16)¹⁹ aanbieden. De situatie in Sint-Jans-Molenbeek is genuanceerder, met heel wat scholen die kleuteronderwijs (22) en lager onderwijs (22) aanbieden, maar slechts 7 voor secundair onderwijs²⁰.

Elsene (72,1%) en Sint-Gillis (70,2%) tonen het hoogste aandeel 20-64-jarigen. De 65-plussers tot slot vinden we vooral in Watermaal-Bosvoorde (20,5%) en Sint-Pieters-Woluwe (19,2%) (**tabel 5**).

Tabel 5 – Aandeel van de bevolking per leeftijdscategorie en verouderingsindex per gemeente in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2020)

Gemeente	Aandeel van de bevolking per leeftijdscategorie (2020)			Verouderingsindex
	0-19 jaar	20-64 jaar	65 jaar en +	
Anderlecht	28,5%	58,7%	12,7%	44,5
Oudergem	23,5%	60,3%	16,2%	69,0
Sint-Agatha-Berchem	27,7%	57,1%	15,2%	54,9
Brussel-Stad	25,5%	63,5%	11,0%	43,3
Etterbeek	19,3%	69,8%	10,9%	56,7
Evere	25,8%	58,6%	15,6%	60,3
Vorst	24,7%	62,1%	13,3%	53,7
Ganshoren	26,1%	57,2%	16,6%	63,7
Elsene	16,7%	72,1%	11,1%	66,6
Jette	26,4%	58,8%	14,8%	55,9
Koekelberg	29,1%	59,5%	11,5%	39,4
Sint-Jans-Molenbeek	31,5%	56,9%	11,6%	36,8
Sint-Gillis	20,4%	70,2%	9,5%	46,4
Sint-Joost-ten-Node	25,5%	66,1%	8,4%	33,1
Schaarbeek	27,5%	62,6%	9,9%	36,0
Ukkel	22,4%	58,6%	19,1%	85,2
Watermaal-Bosvoorde	23,1%	56,4%	20,5%	88,7
Sint-Lambrechts-Woluwe	21,8%	61,2%	17,0%	78,0
Sint-Pieters-Woluwe	23,4%	57,4%	19,2%	82,3
Totaal Brussels Hoofdstedelijk Gewest	25,0%	61,9%	13,1%	52,5
Vlaams-Brabant (VB)	22,7%	57,9%	19,4%	85,5
Waals-Brabant (WB)	23,0%	57,6%	19,3%	83,9
Totaal BHG + VB + WB	23,7%	59,6%	16,6%	70,1

Bron: BISA, bevolkingscijfers op 1 januari 2020. Berekeningen: IBEFE Brussel.

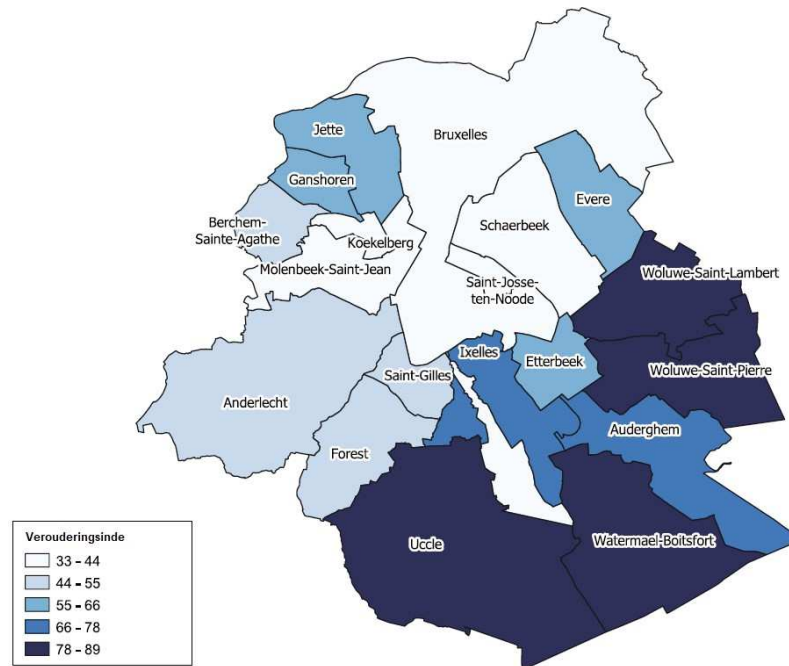
(18) BISA, *Mini-Bru Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in cijfers, 2021, op. cit., p. 6-7*

(19) Opgelet, dat betekent niet dat er 63 onderwijsinstellingen zijn in Anderlecht. Sommige instellingen bieden immers onderwijs op deze drie niveaus aan.

(20) SIEP, *Guide des écoles*, <https://guide-ecoles.be/>

Geografisch gezien is de spreiding van de verschillende leeftijdsgroepen vrij uitgesproken. De gemeenten ten zuidoosten van de stad hebben in verhouding een oudere bevolking dan de gemeenten in het noordwesten (**kaart 2**).

Kaart 2 – Verouderingsindex van de Brusselse gemeenten (2020)

Bron: BISA (op basis van bevolkingscijfers van Statbel op 1 januari 2020). Berekeningen: IBEFE Brussel

1.5. Schoolbevolking en opleidingsniveau

De Brusselse bevolking onderscheidt zich qua opleidingsniveau op twee vlakken van de andere twee Gewesten:

- 1) in Brussel wonen **bijna dubbel zoveel hogeschoolden** (dus met een diploma hoger onderwijs van het lange type, zowel universitair als niet-universitair) als in het Vlaams en Waals Gewest,
- 2) ook het **aandeel ongeschoolden en laaggeschoolden is het hoogste (figuur 2)**.

Waarom is de term opleidingsniveau beter dan de term kwalificatieniveau?

Het begrip kwalificatie maakt onvoldoende duidelijk wat er op het spel staat. Het werk van José Rose²¹ is in dit opzicht zeer verhelderend. **Iemand “ongekwalificeerd” noemen, is weinig veelzeggend.** Ten eerste omdat iedereen een minimum aan vaardigheden heeft. Ten tweede omdat kwalificatie slechts een beperkte rol speelt bij de zoektocht naar werk.

Aan de andere kant zijn onze vaardigheden misschien niet **erkend**, dus gecertificeerd via bijvoorbeeld een diploma. Bij de term “ongekwalificeerd” gaat het meestal over jongeren die het onderwijssysteem verlaten zonder diploma.

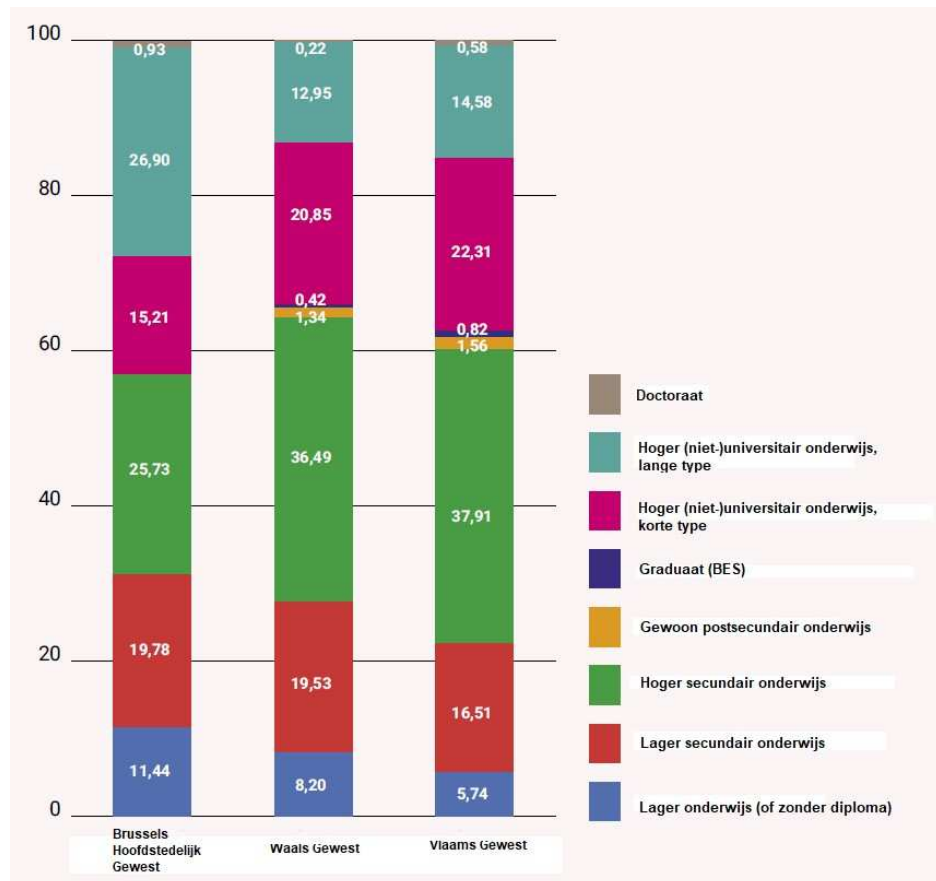
Ook de term “ongekwalificeerd werk” komt vaak voorbij. Maar **er bestaat niet zoiets als ongekwalificeerd werk. Bij elk werk zijn** voor de uitvoering van welbepaalde taken immers **vaardigheden nodig**. Een baan kan dan wel weer laag gekwalificeerd zijn wanneer wordt verwezen naar een classificatie in de collectieve overeenkomsten.

Daarom wordt beter de term opleidingsniveau gebruikt omdat die verwijst naar een realiteit die zowel voor de mensen als voor de overheid zinvol is en aantoont of iemand een officieel studiebewijs heeft waarmee zijn vaardigheden worden bewezen of erkend.

In Franstalig België kent het huidige onderwijssysteem studiebewijzen toe die diploma's worden genoemd. Opleidingsverstrekkers en valideringsinstanties reiken ook officiële studiebewijzen uit: diploma's zaakvoerder, getuigschriften leertijd en attesten van beroepskwalificatie zijn enkele voorbeelden die al heel lang bestaan. Ze vormen binnen het systeem van “**levenslang leren**” onmisbare alternatieve trajecten (voor sommigen zelfs een cruciale **tweede kans**) om een beroep te leren en uit te oefenen, een gekwalificeerde baan te vinden en een carrière uit te bouwen.

(21) ROSE (J.), *Qu'est-ce que le travail non qualifié ?*, La Dispute, Parijs, 2012, 177 p.

Figuur 2 – Opleidingsniveau van de bevolking per Gewest (2020)

Bron: Statbel (op basis van de gegevens van de Enquête naar de arbeidskrachten). Berekeningen IBEFE Brussel, 2020

Participatiegraad aan onderwijs en opleiding²²

Voor het schooljaar 2018-2019 bedraagt de participatiegraad van de leerlingen tussen 12 en 17 jaar (dus leerplichtig) in het onderwijs met volledig leerplan en het alternerend onderwijs 96% in het Waals Gewest en 75% in het Brussels Gewest. Bij de leerlingen die niet langer leerplichtig zijn, liggen deze percentages een flink stuk lager. Van de bevolking tussen 18 en 25 jaar is in het Waals Gewest namelijk 32% en in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest nog maar 24% ingeschreven in het onderwijs van de Fédération Wallonie-Bruxelles²³.

Laaggeschoold in Brussel: nog negatievere gevolgen dan in de rest van België

Uit de Welzijnsbarometer blijkt dat het opleidingsniveau gerelateerd is aan de socio-economische situatie van mensen²⁴. Bijna de helft (45%) van de laaggeschoolden (ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs) loopt met andere woorden het risico om onder de armoederisicodrempel te vallen, tegenover 32% van de mensen met een gemiddeld opleidingsniveau (diploma secundair onderwijs) en 14% van de mensen met een diploma hoger onderwijs. Bovendien is **dit risico nog groter in het Brussels Gewest** dan in Vlaanderen en Wallonië²⁵.

(22) De participatiegraad is een percentage dat uitdrukt hoe de verhouding is tussen enerzijds de schoolbevolking in de Fédération Wallonie-Bruxelles die binnen bepaalde territoriale grenzen woont en anderzijds de totale bevolking van dezelfde leeftijd die binnen dezelfde territoriale grenzen woont.

(23) Fédération Wallonie-Bruxelles, *Indicateurs de l'enseignement*, 2020, p. 12

(24) Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel, *Welzijnsbarometer – Brussels armoederapport*, 2020, p. 76

Figuur 2 toont dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zich van de andere twee Gewesten onderscheidt door een **erg hoog aandeel zeer laaggeschoolden**. Een van de mogelijke verklaringen is de zeer hoge graad van **leerachterstand** (minstens 2 jaar) bij de Brusselse leerlingen in het secundair onderwijs: voor het schooljaar 2018-2019 gaat het om **24% van de leerlingen in alle studierichtingen samen (ofwel 20 541 leerlingen)**²⁶. Een diepgaande analyse van deze cijfers werpt een licht op de verschillen tussen de studierichtingen: het hoogste percentage leerlingen met een leerachterstand zit in het **beroepsonderwijs** (65%), gevolgd door het technisch en kunstonderwijs (48%) en tot slot het algemeen onderwijs (10%)²⁷.

Het zijn dus vooral de Brusselse leerlingen in het beroepsonderwijs die een grote leerachterstand oplopen en bijgevolg meer kans lopen om te falen en de school vroegtijdig te verlaten. De school verlaten zonder diploma secundair onderwijs heeft in Brussel een nog negatievere impact dan in de rest van België. De rol van het onderwijs is in Brussel extra belangrijk om de vicieuze cirkel van armoede te doorbreken.

In de recentste editie van de "Indicateurs de l'enseignement 2020" toont de *Direction générale du Pilotage du Système éducatif* van de Fédération Wallonie-Bruxelles het verband aan tussen de socio-economische afkomst van de leerlingen en het soort onderwijs traject dat ze volgen²⁸. Daaruit blijkt dat **leerlingen met een laag socio-economisch indexcijfer vaker terecht komen in studierichtingen waar de leerachterstand groter is**. In het schooljaar 2018-2019 had bijvoorbeeld 75% van de 16-jarige leerlingen met het laagste socio-economische indexcijfer (dus de meest kansarmen) een leerachterstand, tegenover slechts 32% bij de kansrijke bevolking. In datzelfde schooljaar volgde meer dan 50% van deze leerlingen met het laagste socio-economische indexcijfer kwalificerend onderwijs²⁹. Dit is een zeer groot probleem want 41% van de Brusselse kinderen van alle leeftijden leeft in een gezin met een inkomen onder de armoederisicodrempel en dus met een zeer laag socio-economisch indexcijfer³⁰.

Het kwalificerend onderwijs kampt dus met een grote tegenstrijdigheid. Aan de ene kant wil dit onderwijs het traject bij uitstek zijn naar werk en de professionele wereld, maar aan de andere kant **tonen de verschillende indicatoren aan dat het te vaak leidt tot falen op school en armoede**.

Er moet echter ook nog aandacht zijn voor de andere verschillen. De percentages middelbare scholieren met een leerachterstand variëren enorm afhankelijk van de gemeente waarin ze wonen. In 2018-2019 had 33% van de leerlingen in Sint-Joost-ten-Node een leerachterstand, tegenover 9% in Sint-Pieters-Woluwe. Meer in het algemeen zijn de cijfers betreffende de **leerachterstand bijzonder hoog in de gemeenten van de hoofdstad met de grootste armoede** (Sint-Jans-Molenbeek, Koekelberg, Sint-Gillis, Schaarbeek en Sint-Joost-ten-Node)³¹.

(25) *Idem*.

(26) De Barometer houdt in deze cijfers geen rekening met leerlingen in het alternerend onderwijs, in de onthaalklassen (DASPA) en de 4de graad van het gewoon onderwijs (Franstalige kant) en in het modulair onderwijs, in de onthaalklassen (OKAN) en in het 3de jaar van de 3de graad (Nederlandstalige kant).

(27) Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel, *Welzijnsbarometer – Brussels armoederapport, op. cit., p. 79*

(28) Fédération Wallonie-Bruxelles, *Indicateurs de l'enseignement, 2020, p. 30*

(29) *Ibidem*, p. 31

(30) Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel, *Welzijnsbarometer – Brussels armoederapport, op. cit., p. 25*

(31) *Ibidem*, p. 79

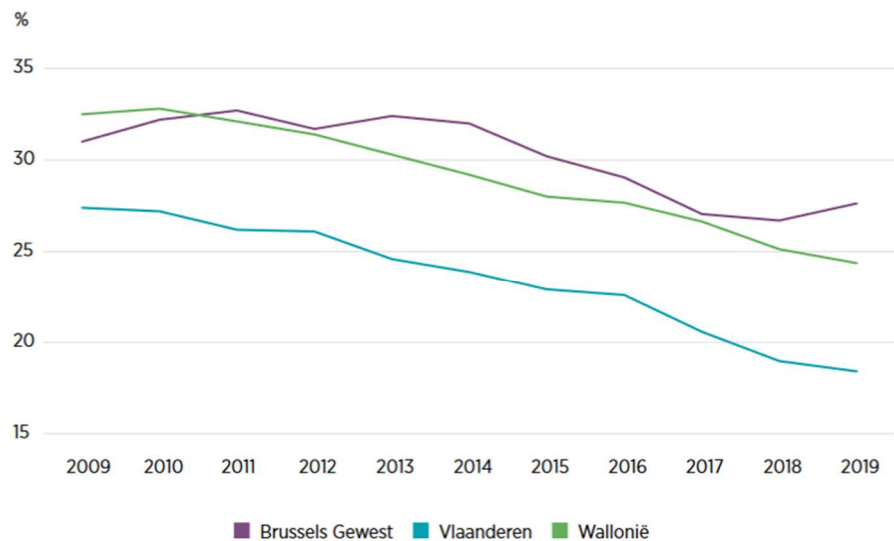
Voor meer informatie hierover verwijst de Regio de lezers graag door naar:

- Het rapport "Welzijnsbarometer – Brussels armoederapport 2020" (Observatorium voor gezondheid en welzijn)
- Het rapport "Indicateurs enseignement 2020" (Fédération Wallonie-Bruxelles)

Het is ondanks die vaststellingen wel bemoedigend om vast te stellen dat over een periode van tien jaar (2009-2019) voor heel België blijkt dat het aandeel van de 25-64-jarigen met een zeer laag opleidingsniveau eerder daalt. Deze trend is echter veel meer uitgesproken in het Vlaams Gewest dan in het Waals en Brussels Gewest (**figuur 3**).

Het Brussels Gewest blijft met een hoog risico op vroegtijdig schoolverlaten, onzekerheid en armoede de slechtste leerling van de klas.

Figuur 3 – Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25-64 jaar met ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs per Gewest, 2009-2019³²

Bron: FOD Economie - Statistics Belgium, Enquête naar de arbeidskrachten; berekeningen: Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel

Percentage vroegtijdige schoolverlaters

Bij de Brusselse schoolbevolking is de leerachterstand bijzonder groot. Een lichte achterstand is dan misschien nog niet zo zorgwekkend, maar het is wel zo dat **het risico dat geen diploma hoger secundair onderwijs wordt behaald groter wordt naarmate een leerling meer achteropraakt**.

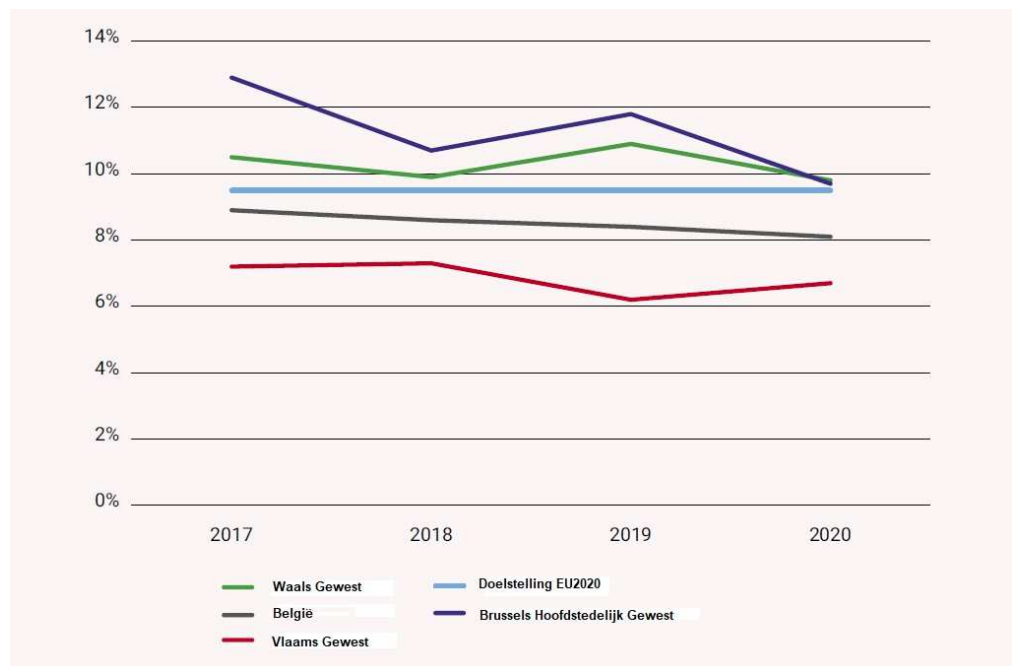
(32) Deze grafiek komt rechtstreeks uit de *Welzijnsbarometer, op. cit.*, p. 78

Vroegtijdig schoolverlaten

Er bestaan veel indicatoren rond vroegtijdig schoolverlaten, maar die kijken niet altijd naar dezelfde leeftijdsgroepen:

- Het Belgische Statistiekbureau (Statbel) verwijst naar het “**percentage vroegtijdige schoolverlaters**” als het percentage personen van 18 tot 24 jaar dat geen diploma hoger secundair onderwijs heeft behaald en geen enkele vorm van onderwijs of vorming meer volgt. Personen in schoolvakantie worden niet als vroegtijdige schoolverlaters beschouwd. Statbel berekent dit percentage op basis van gegevens van de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK).
- Het referentiecriterium dat op Europees niveau wordt gehanteerd door Eurostat (Europese statistieken) en waarop de definitie van de Enquête naar de Arbeidskrachten rechtstreeks is gebaseerd, is “**early school leavers**” (Engelse term). De verschillende bronnen gebruiken twee vertalingen: “**vroegtijdige schoolverlaters**” (BE2020, Indicatoren LTF06³³) en “**schooluitval**” (Welzijnsbarometer³⁴).
- In het verslag over de onderwijsindicatoren verwijst de Fédération Wallonie-Bruxelles naar het “**percentage vroegtijdige schoolverlaters**” in het secundair onderwijs. Hiermee worden de leerlingen tussen 15 en 22 jaar bedoeld.

Figuur 4 – Evolutie van het percentage vroegtijdige schoolverlaters per Gewest

Bron: Statbel (op basis van de gegevens van de Enquêtes naar de Arbeidskrachten)

In het algemeen kent het percentage vroegtijdige schoolverlaters in België sinds 2017 een daling, van 8,9% in 2017 naar 8,1% in 2020. De doelstelling van de Europa 2020-strategie om onder de 9,5% te geraken, is dus bereikt. Toch mogen enkele gewestelijke verschillen niet uit het oog worden verloren. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waals Gewest bedraagt het percentage vroegtijdige schoolverlaters respectievelijk 9,7% en 9,8% (figuur 4), wat nog steeds boven de aanbevolen drempel van 9,5% ligt. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verlaten mannen vaker vroegtijdig de schoolbanken dan vrouwen, met percentages van respectievelijk 10% en 9,4%³⁵.

(33) BE2020.eu, Indicatoren, https://www.be2020.eu/data/indicat_ors.php?lang=nl

(34) Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel, Welzijnsbarometer – Brussels armoederapport.

Tabel 6 – Percentage vroegtijdige schoolverlaters in het secundair onderwijs met volledig leerplan (3de, 4de en 5de) in de Fédération Wallonie-Bruxelles volgens het jaar van de schooluitval, het Gewest waarin ze wonen, het type onderwijs, de leeftijdscategorie en het geslacht³⁶

		2009	2015	2018
Gewest waarin ze wonen	Hoofdstedelijk Gewest	8,8%	6,6%	6,6%
	Wallonië	5,6%	4,3%	5%
Type onderwijs	Algemeen TSO	2%	1,6%	1,7%
	Specialisatie TSO + BSO	11,2%	8,8%	10%
Leeftijdscategorie	15 - 17 jaar	2,7%	1,8%	2,1%
	18 - 22 jaar	15,4%	11,6%	13,2%
Geslacht	Jongens	7,2%	5,4%	6,4%
	Meisjes	5,2%	4%	4,2%

Wanneer we kijken naar de **indicatoren die worden gebruikt door de Fédération Wallonie-Bruxelles**, zien we al 10 jaar dezelfde algemene dalende trend van hun percentage vroegtijdige schoolverlaters in het secundair onderwijs (van 6,2% naar 5,3%). Hoewel Wallonië sinds 2015 een zeer lichte stijging kent, daalt het percentage gestaag in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waar het aanvankelijke cijfer wel hoger lag (8,8%). Eveneens in Brussel ging 6,6% van de leerlingen die in 2017-2018 waren ingeschreven in het derde, vierde of vijfde jaar van het gewoon secundair onderwijs met volledig leerplan (algemeen onderwijs, algemeen technisch onderwijs (algemeen TSO), specialisatie technisch onderwijs (specialisatie TSO) en beroepsonderwijs (BSO)¹) in 2018 niet meer naar een door de Fédération Wallonie-Bruxelles ingerichte of gesubsidieerde school, wat overeenkomt met in totaal 2186 leerlingen³⁷. Het gaat vooral om jongens tussen 18 en 22 jaar die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen en technisch en beroepsonderwijs volgen (**tabel 6**).

Ook de cijfers voor het jaar 2019-2020 (**tabel 7**) bevestigen een **stijgende trend bij de vroegtijdige schoolverlaters in het specialisatie technisch onderwijs en vooral in het beroepsonderwijs**. In het beroepsonderwijs valt op dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest iets harder getroffen is dan de rest van de Fédération Wallonie-Bruxelles (respectievelijk 27,5% en 25,5% voor het beroepsonderwijs met volledig leerplan en 32% en 30,3% voor het alternerend beroepsonderwijs).

(35) Statbel, Vroegtijdige schoolverlaters, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/opleidingen-en-onderwijs/vroegtijdige-schoolverlaters>

(36) Fédération Wallonie-Bruxelles, *Indicateurs de l'enseignement*, op. cit., p. 46-47

(37) Het gaat om de leerlingen (15 tot 22 jaar) die eerst ingeschreven waren in het 3de, 4de of 5de jaar en die het volgende jaar niet meer in de databases stonden.

Tabel 7 – Percentage vroegtijdige schoolverlaters in het secundair onderwijs in de FWB van het vijfde tot zesde jaar op basis van het type onderwijs en het Gewest tijdens het schooljaar 2019-2020

	Specialisatie TSO (volledig leerplan)	BSO (volledig leerplan)	BSO (alternerend)
Fédération Wallonie-Bruxelles	20,4%	25,5%	30,3%
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	20,5%	27,5%	32%

Bron: Gecertificeerde onderwijsgegevens, berekening: IBEFE Brussel

¹ De Franstalige « technique de qualification » en « professionnel » zijn vergelijkbaar met de specialisatie TSO en BSO, maar het is belangrijk om een duidelijk onderscheid te maken tussen Franstalig en Nederlandstalig onderwijs.

De *Service du Pilotage du Système éducatif* van de Fédération Wallonie-Bruxelles, die deze cijfers verstrekt, ziet verschillende verklaringen voor dit percentage vroegtijdige schoolverlaters: afhaken, slechte punten, andere oriëntering, schooluitval, overlijden van een naaste, verhuis naar het buitenland, maar ook inschrijvingen buiten het secundair onderwijs van de Fédération Wallonie-Bruxelles. De laatste vijf jaar is het aantal leerlingen dat zich inschrijft voor onderwijs met volledig leerplan in de Fédération Wallonie-Bruxelles gemiddeld gedaald met een vijfde in het specialisatie TSO en met een kwart in de beroepsopleidingen.

In het kwalificerend onderwijs haakt één leerling op drie af

Het percentage vroegtijdige schoolverlaters ligt in Brussel bijna altijd hoger dan in Wallonië en loopt in **bepaalde studierichtingen van het beroepsonderwijs zelfs op tot 30%**. In andere richtingen liggen deze percentages hoger of lager, bijvoorbeeld:

- Hotelwezen - voeding: voor leerlingen die in 2018-2019 waren ingeschreven in het 5de jaar en die naar verwachting in 2019-2020 hun studie zouden voortzetten in het 6de jaar, zien we een daling van het aantal ingeschreven leerlingen met 30,2% (tussen het 5de en 6de jaar), tegenover 25,5% in alle richtingen van het beroepsonderwijs samen.
- Enkele andere richtingen waar het percentage vroegtijdige schoolverlaters hoger lijkt te zijn: Diensten aan personen (beroepsonderwijs), Toegepaste kunsten (specialisatie TSO en beroepsonderwijs), Economie (beroepsonderwijs) en Toegepaste wetenschappen (specialisatie TSO)³⁸.

Hoe ziet de toekomst voor de laaggeschoolden eruit in Brussel?

De Welzijnsbarometer 2020 meldt dat meer dan één op de tien Brusselse jongeren tussen 18 en 24 jaar vroegtijdig de school heeft verlaten zonder een diploma hoger secundair onderwijs³⁹. Uit het rapport van de OESO blijkt dat laaggeschoolden (dus zonder diploma secundair onderwijs) duidelijk problemen ondervinden bij het zoeken naar en vinden van werk. In het Brussels Gewest is de arbeidsmarkt bijzonder ongunstig voor laaggeschoolde werkne(e)m(st)ers. In 2018 was iets minder dan de helft van de laaggeschoolden aan het werk (46%)⁴⁰, waardoor natuurlijk te veel laaggeschoolden op zoek waren naar werk. Op middellange termijn zal dit cijfer waarschijnlijk nog stijgen, aangezien voor nieuwe beroepen steeds vaker diploma's worden gevraagd⁴¹.

Dit verschijnsel valt te verklaren door een duidelijk onevenwicht tussen de vaardigheden die op de arbeidsmarkt worden gevraagd en de vaardigheden waarover werkzoekenden beschikken. Het zou bijvoorbeeld interessant zijn om eens te kijken naar de digitale vaardigheden van deze groep. Volgens de Welzijnsbarometer 2020 heeft ongeveer 15% van de laaggeschoolden nog nooit een computer gebruikt⁴², terwijl België in 2020 het 3de OESO-land was op het gebied van aanwervingen in sterk gedigitaliseerde sectoren⁴³. Tegelijkertijd moeten voor minder dan 1% van de beroepen met een tekort in België laaggeschoolde werknemers aangeworven worden en voor gemiddeld 7 van de 10 beroepen met een tekort zijn gespecialiseerde vaardigheden nodig – tegenover slechts 5 in de andere OESO-landen⁴⁴.

Bovendien is in het Brussels Gewest het aandeel van de beroepen met een tekort waarvoor een diploma hoger onderwijs vereist is, veel groter dan in de andere twee Gewesten (43% tegenover ongeveer 22% in Vlaanderen en Wallonië)⁴⁵.

(38) Gecertificeerde onderwijsgegevens, berekeningen en vaststellingen IBEFE Brussel

(39) Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel, *Welijnsbarometer, op. cit.*, p. 80-81

(40) OESO, *The Future for Low-Educated Workers in Belgium*, 2020, 135 p.

(41) *Idem.*

(42) Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel, *Welijnsbarometer, op. cit.*, p. 124

(43) OESO, *The Future for Low-Educated Workers in Belgium, op. cit.*

(44) *Idem.*

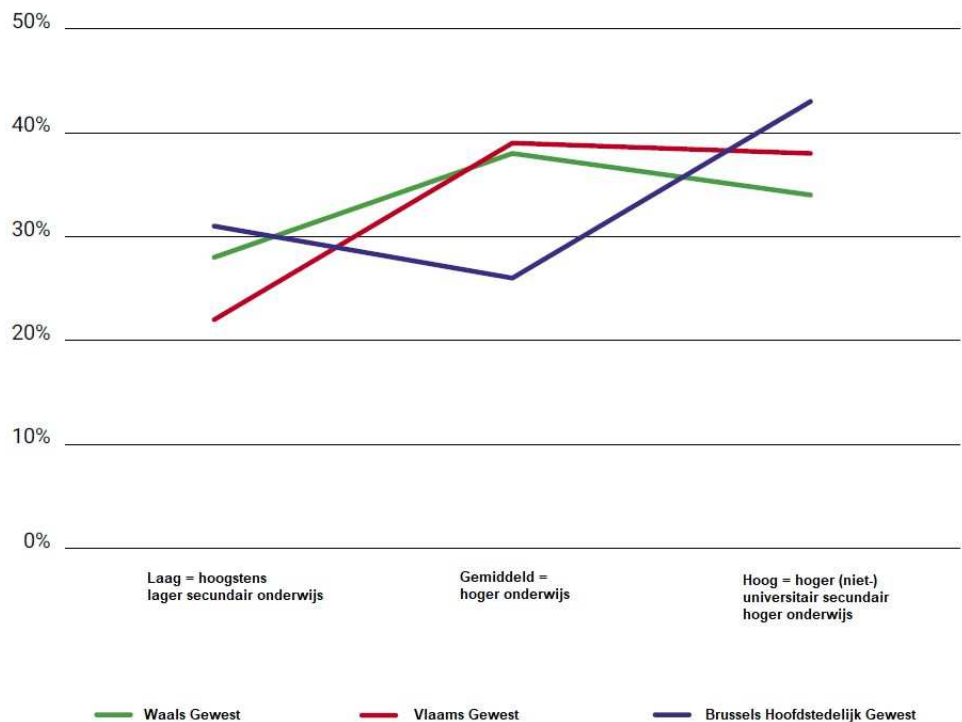
(45) *Idem.*

Het aandeel laaggeschoolde werknemers ligt in België hoger dan in de buurlanden. Het daalt echter wel, aangezien het opleidingsniveau eerder stijgt over de generaties heen (*zie hoger*). Toch vertegenwoordigde het aandeel laaggeschoolde werkne(e)m(st)ers in België in 2018 nog 22% van de bevolking op beroepsactieve leeftijd of iets meer dan een miljoen mensen, tegenover een gemiddelde van 19% in de Europese OESO-landen. Erger nog, het werkloosheidspercentage bij de laaggeschoolden bedraagt 21,7% in Brussel (2018), een van de hoogste in Europa⁴⁶. **Het opleidingsniveau is dus een cruciaal thema in Brussel.**

U-vormige kwalificatiestructuur van de werkgelegenheid in Brussel

“Wanneer we naar het studieniveau kijken, dan zien we dat 60,0% van de Brusselse interne werkgelegenheid wordt ingevuld door personen met een diploma hoger onderwijs (455 000 arbeidsplaatsen), terwijl dit in de andere twee gewesten maar 43,0% is”⁴⁷.

Figuur 5 – Opleidingsniveau van de Belgische bevolking van 15 tot 64 jaar (2020)

Bronnen: Statbel/BISA, 2020. Berekeningen: IBEFE Brussel

(46) *Idem*.

(47) View.brussels, *Stand van zaken. De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2019, 2020*, p. 10

(48) Doelstelling EU2020: Minstens 47% van de bevolking tussen 30 en 34 jaar heeft een diploma hoger onderwijs in België.

(49) Statbel, *In 2020 had 47,8% van de 30- tot 34-jarigen een diploma hoger onderwijs in België*, 31/03/2021 <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/opleidingen-en-onderwijs/onderwijsniveau>

Diploma's hoger onderwijs

Het Brussels Gewest telt ook een **zeer hoog aantal hooggeschoolden**, waarmee de doelstellingen van de Europese Unie ruimschoots worden overtroffen (**tabel 8**)⁴⁸. Er bestaat ook een duidelijk verschil tussen vrouwen en mannen op het vlak van diploma's. Vrouwen van 30-34 jaar hebben veel vaker een diploma hoger onderwijs (universitair of niet-universitair) dan mannen. Hun aandeel ligt bovendien boven de aanbevelingen van de EU, zowel in België als in de drie Gewesten⁴⁹.

Tabel 8 – Aandeel 30-34-jarigen met een diploma hoger onderwijs (2020)

	Mannen	Vrouwen	Totaal
België	40,2%	55,5%	47,8%
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	55,9%	60,4%	58,2%
Vlaams Gewest	40,8%	57,8%	49,3%
Waals Gewest	32,1%	49,1%	40,6%

Bron: Statbel, op basis van de gegevens van de Enquête naar de arbeidskrachten, 2020

Een mogelijke verklaring voor die dynamiek van een Brusselse bevolking met te hoge diploma's is vooral de aanwezigheid van internationale instellingen, nationale en gewestelijke overheden en alle diensten en functies die voortvloeien uit hun aanwezigheid op het Brusselse grondgebied. Deze situatie vormt zeker een enorme meerwaarde, maar vereist vooral hooggeschoolde werkne(em)st(ers) en creëert weinig werkgelegenheid voor de minst kansrijke en laagst opgeleide bevolkingsgroepen in Brussel⁵⁰.

1.6. Brussel, een hoofdstad vol ongelijkheid

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaan er niet alleen grote verschillen op het vlak van opleidingsniveau, maar ook bij de inkomens. Volgens de Welzijnsbarometer 2020 leeft een derde van de Brusselse bevolking van een inkomen onder de armoederisicodrempel, wat van Brussel het Gewest maakt met de grootste inkomensongelijkheid van het land⁵¹. **Deze ongelijkheden hebben grote gevolgen voor het onderwijs en de werkgelegenheid.**

Zoals reeds eerder vermeld, verschilt het percentage vroegtijdige schoolverlaters in het Brussels Gewest van gemeente tot gemeente en het hangt tevens samen met het socio-economische indexcijfer van de gezinnen. Deze vaststelling wordt ook geografisch weerspiegeld in een **ruimtelijk-residentiële verdeling** binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest⁵². In de wijken in de eerste noordelijke en westelijke kroon concentreren zich immers al decennialang de meest kansarme bevolkingsgroepen, waardoor die wijken ook wel de "arme sikkel" van Brussel worden genoemd⁵³. Het zijn van oudsher eerder arme arbeiderswijken met nog steeds de meest kansarme bevolkingsgroepen, terwijl de midden- en hogere klassen zich liever in de zuidoostelijke wijken of in de rand vestigen. Deze ruimtelijke verdeling wordt ook gekenmerkt door een grote instroom van buitenlandse immigranten, voornamelijk uit arme of minder rijke landen⁵⁴.

(50) VANDERMOTTEN (C.) et al., *La production des espaces économiques : La formation de territoire*, Editions de l'Université Libre de Bruxelles, Brussel, 2014, p. 88

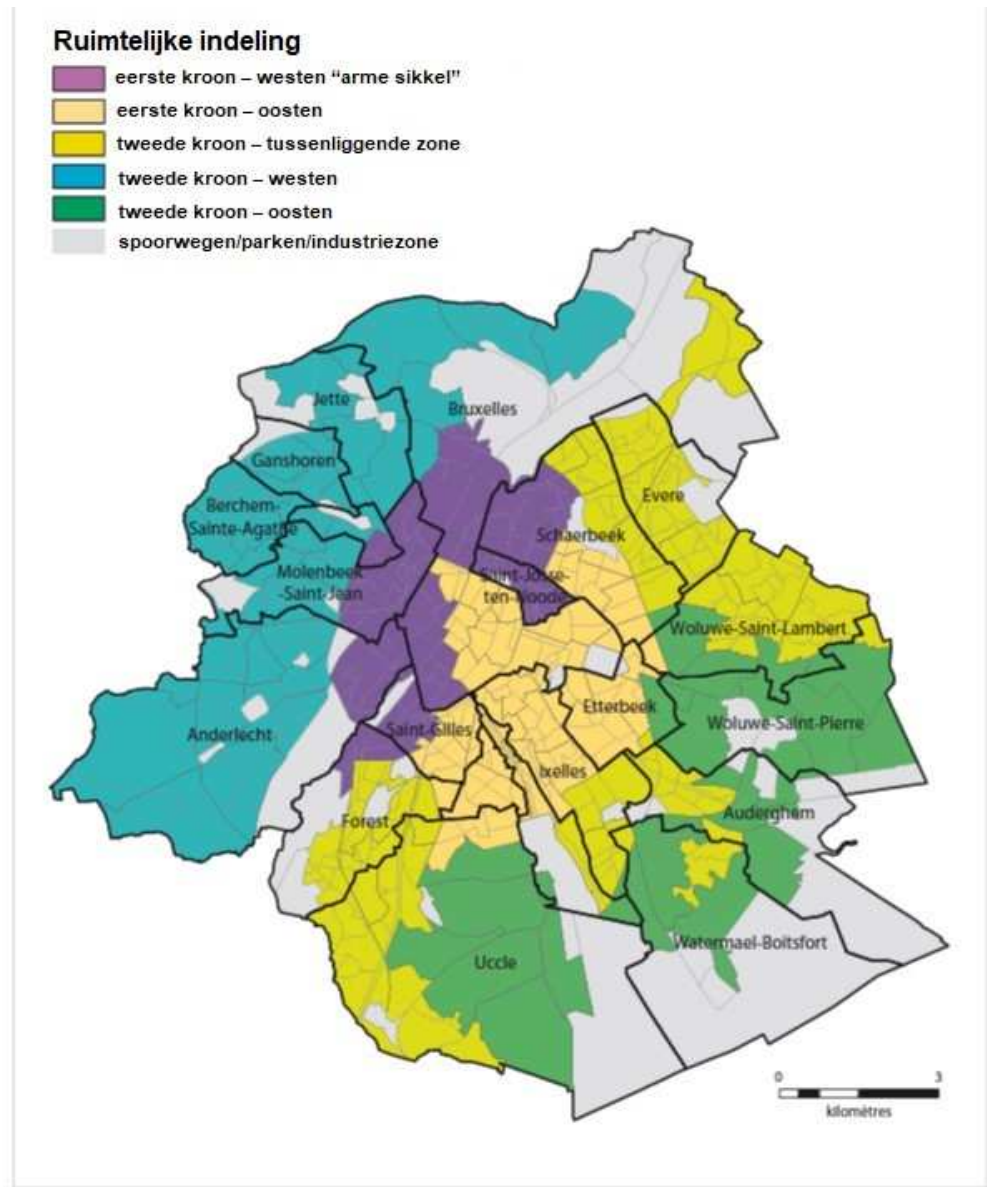
(51) Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel, *Welijnsbarometer, op. cit.*, 2020, p. 25

(52) Presentatie van de studie van Andrew Crosby en Géraldine André over de hinderpalen en triggers bij de maatschappelijke en burgerlijke participatie van kansarme Brusselse jongeren door Géraldine André tijdens de NEET-conferentie "Vers une transformation des regards et des pratiques", *Point Centre*, Charleroi, 6 mei 2021, <https://youtu.be/wJ0-Xqb2PAw>

(53) De "arme sikkel" omvat de gemeenten Anderlecht, Brussel-Stad, Vorst, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Gillis, Sint-Joost-ten-Node, Schaarbeek.

(54) KESTELOOT (C.), LOOPMANS (M.), "Sociale ongelijkheden", *Brussels Studies*, Synopses, Synthesenota, SGB nr. 15, 03/03/2009, <https://journals.openedition.org/brussels/1002>

Kaart 3 – Ruimtelijke indeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bronnen: BISA, Wijkmonitoring; Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel, 2006;
Kaart: Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel

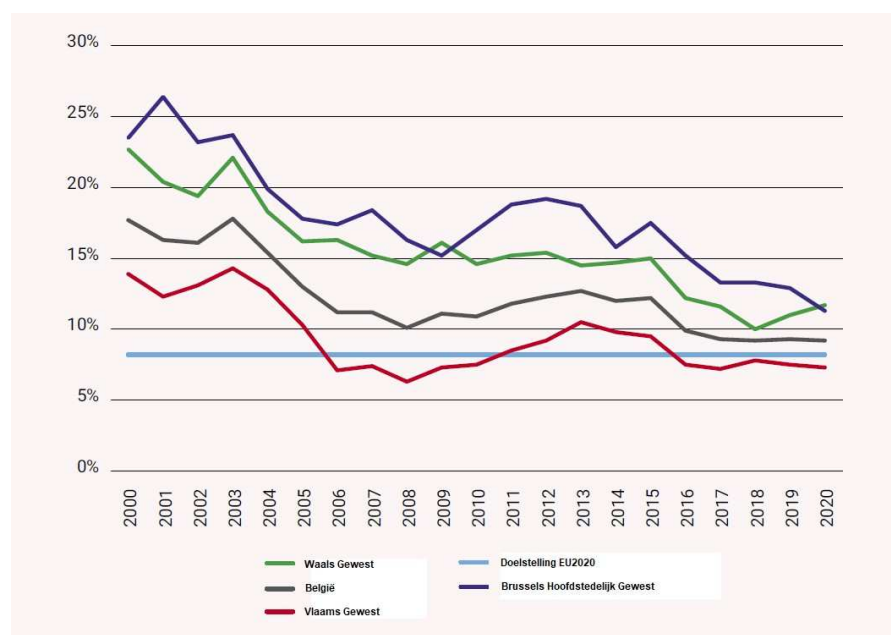
Het is vaak bij diezelfde bevolkingsgroepen dat jongeren gediscrimineerd en gedenigreerd worden in de schoolomgeving. Uit de studie “De Brusselse jeugd: tussen diversiteit en kwetsbaarheid” blijkt dat “sociale en etnische segregatie van de doelgroepen via zittenblijven en reoriëntatie” een veel voorkomende praktijk is in “de instellingen van het secundair onderwijs, vooral van het ASO”. Daardoor merken we dat vanaf het secundair onderwijs ongelijkheden op school ontstaan die nog duidelijker tot uiting komen in het hoger onderwijs, waartoe jongeren uit kansarme milieus zelden toegang hebben⁵⁵; dit kan een echte belemmering zijn bij sollicitaties in het Gewest (zie eerder).

(55) Alter Échos, *Jeune à Bruxelles : inégalités à tous les étages*, 01/06/2016, <https://www.alterechos.be/jeune-a-bruxelles-inegalites-a-tous-les-etages/>

Naast dit “fenomeen van ongelijkheid op de arbeidsmarkt” tussen de Brusselse jongeren blijkt uit de studie ook **discriminatie bij het solliciteren en onvoldoende erkenning door werkgevers van de vaardigheden die niet worden gestaafd door een diploma**⁵⁶.

Momenteel worden de wijken in de arme sikkkel gekenmerkt door een nauw verband tussen een hoge immigratiegraad en jongeren in een zogenaamde NEET-situatie⁵⁷. Deze Engelstalige afkorting verwijst naar jongeren tussen 15 en 24 jaar die niet werken en geen onderwijs of opleiding volgen (Not in Education, Employment or Training).

Figuur 6 – Percentage jongeren (15-24 jaar) die niet werken en geen onderwijs of opleiding volgen (NEET)

Bron: Statbel (op basis van de gegevens van de Enquêtes naar de arbeidskrachten), 2020⁵⁸

Hoewel het percentage jongeren in een NEET-situatie duidelijk afneemt in heel België, is **het aandeel NEET-Brusselaars al geruime tijd het hoogste van de drie Gewesten**, wat extra zorgwekkend is in de context van de aanhoudende groei van de bevolking tussen 15 en 24 jaar in de hoofdstad⁵⁹. In 2020 lag het aandeel NEET-jongeren in het Waals Gewest iets hoger dan in het Brussels Gewest (**figuur 6**).

De werkloosheidsgraad bij alle leeftijdsgroepen samen weerspiegelt ook deze ruimtelijke segregatie. De Welzijnsbarometer 2020 toont dat de hoogste werkloosheidsgraad wordt waargenomen in Sint-Jans-Molenbeek (23%), terwijl Sint-Pieters-Woluwe de laagste heeft (8%)⁶⁰. Deze economische situatie heeft natuurlijk gevolgen voor de omstandigheden en de kwaliteit van de banen waarin de bevolking van de meest kansarme wijken terecht komt. Volgens de Welzijnsbarometer 2020 is het risico op arbeidsongeschiktheid meer dan twee keer zo hoog bij arbeid(st)ers (13%) dan bij bedienden (6%)⁶¹. In een context waarin het aantal langdurig arbeidsongeschikten groter is dan het aantal werklozen, wordt de kwaliteit van de beschikbare banen als thema steeds belangrijker want het belangt alle socio-economische klassen aan⁶².

(56) *Idem*.

(57) Presentatie van de studie van Andrew Crosby en Géraldine André over de hinderpalen en triggers bij de maatschappelijke en burgerlijke participatie van kansarme Brusselse jongeren, *op.cit*.

(58) Statbel, *In 2020 had 9,2% van de 15-24-jarigen geen werk noch onderwijs of opleiding gevolgd*, 31/03/2021, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/opleidingen-en-onderwijs/neet#news>

(59) Statbel, *Gegevens leeftijdsklasse en woonplaats van 2011 tot 2021*, <https://bestat.statbel.fgov.be/bestat/crosstable.xhtml?datasource=65ee413b-3859-4c6f-a847-09b631766fa7>

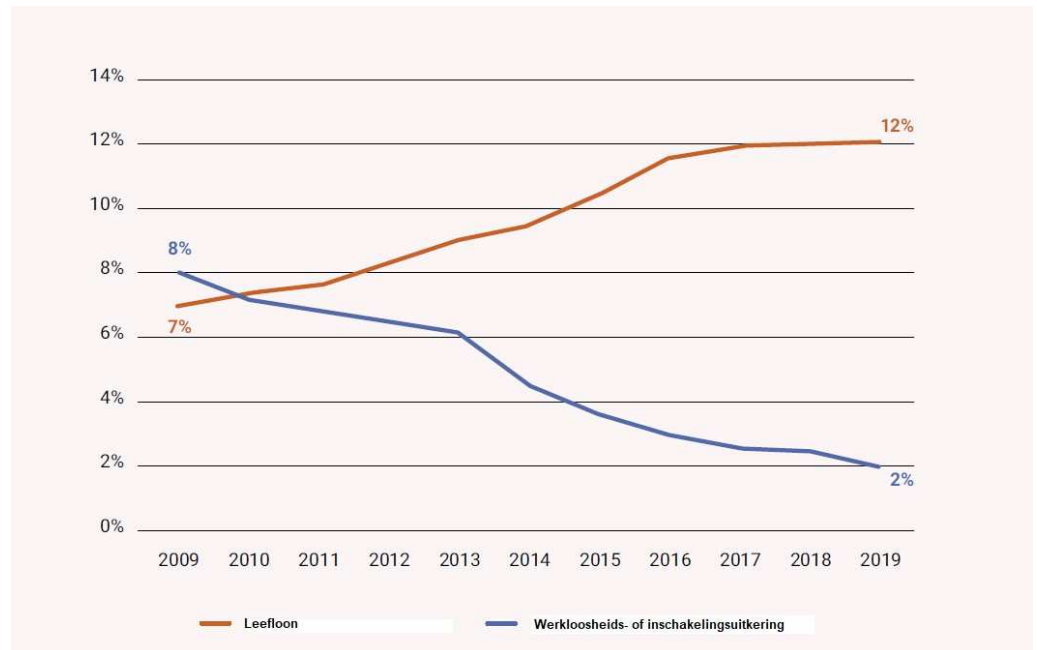
(60) Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel, *Welijnsbarometer, op. cit.*, p. 65

(61) *Ibidem*, p. 101

Een vijfde van de Brusselse bevolking op beroepsactieve leeftijd (18-64 jaar) leeft bovendien van een uitkering of vervangingsinkomen, maar het percentage personen met een leefloon (of gelijkwaardig) van het OCMW verschilt wel per gemeente: terwijl het slechts 1% bedraagt in Sint-Pieters-Woluwe, loopt het op tot 10% in Sint-Jans-Molenbeek.

Het is ook interessant om op te merken dat de overduidelijke jarenlange daling van het aantal Brusselse jongeren (18-24 jaar) met een werkloosheidsuitkering gepaard gaat met een stijging van het aantal personen dat een leefloon ontvangt (**figuur 7**). Dit fenomeen kan met name worden verklaard door de strengere wettelijke voorwaarden voor een werkloosheidsuitkering en de moeilijkheden die jongeren ondervinden bij hun inschakeling op de arbeidsmarkt⁶³.

Figuur 7 – Percentage begunstigen van een leefloon en begunstigen van een werkloosheids- of inschakelingsuitkering bij de bevolking van 18-24 jaar, Brussels Gewest, januari 2010-2020

(62) La Libre Belgique, *Malades de longue durée : une cotisation bientôt en vigueur pour responsabiliser les employeurs*, 22/03/2021, <https://www.lalibre.be/economie/conjoncture/2021/11/22/malades-de-longue-duree-une-cotisation-bientot-en-vigueur-pour-responsabiliser-les-employeurs-6MYC6C6URVAUXM4UEBL6DX4BLY/>

(63) Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel, *Welzijnsbarometer*, op. cit., p. 36-37

Bron: POD Maatschappelijke integratie en view.brussels; FOD Economie-Statistics Belgium; berekeningen Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel.

1.7. Conclusie

De Brusselse bevolking is door de vele ongelijkheden anders dan die van de andere twee Gewesten. De specifieke behoeften van de bevolking op het vlak van opleiding en onderwijs moeten dus onder de loep worden genomen.

- De twee gemeenten met de meeste jongeren zijn Sint-Jans-Molenbeek en Anderlecht. Het zijn tevens de twee meest kansarme gemeenten waar de schooluitval het grootst is.
- Brussel is ook de stad met het hoogste percentage laag- of ongeschoolden. Dit is erg zorgwekkend omdat het opleidingsniveau (en vooral het al dan niet behalen van een diploma secundair onderwijs) een impact heeft op hun socio-economische situatie.
- In Brussel is het risico dat zeer laaggeschoolden onder de armoederisicodrempel vallen nog groter dan elders.
- Bovendien wordt het onderwijstraject van de leerlingen beïnvloed door hun socio-economisch indexcijfer. Leerlingen met een laag socio-economisch indexcijfer zijn bijvoorbeeld oververtegenwoordigd in het kwalificerend onderwijs.
- Vooral in die studierichtingen is het risico op schooluitval het grootst, wat bij deze leerlingen blijvende onzekerheid voor hun latere beroepsleven met zich meebrengt.

De typische U-vormige kwalificatiestructuur in Brussel geeft ook aan dat een **groot aantal mensen in het Brussels Gewest onvoldoende geschoold is**. De analyses die in dit verslag worden gebruikt over het thema van het opleidingsniveau verwijzen allemaal naar gegevens van de Enquêtes naar de arbeidskrachten. De vragen aan de respondenten houden echter enkel rekening met de diploma's die door het onderwijssysteem worden uitgereikt. Deze bevindingen moeten dan ook worden genuanceerd door deze gegevens van de enquêtes te vergelijken met het type en aantal **diploma's uitgereikt door het beroepsonderwijs**.

2. ECONOMISCHE ACTIVITEIT EN ARBEIDSMARKT

2.1. Globale arbeidsmarktindicatoren

De arbeidsmarkt kan worden geanalyseerd en geëvalueerd aan de hand van enkele **kernindicatoren**. Die verzamelen over het algemeen informatie die zo geharmoniseerd mogelijk is op Europees en internationaal niveau om **algemene trends** te kunnen herkennen en landen met elkaar te kunnen vergelijken. Zo kan men een overheidsbeleid opstellen of het overheidsbeleid monitoren of evalueren.

Dit deel is daarom gewijd aan de definitie van de kernindicatoren die nodig zijn om de arbeidsmarkt te analyseren. Als een soort **gereedschapskist** belicht het ook de portalen, verslagen en websites die toegang geven tot Brusselse gegevens over werkgelegenheid.

De voornaamste indicatoren:

Volgende indicatoren kunnen alvast een goed beeld geven van de werking van een arbeidsmarkt:

- Beroepsactieve bevolking (al dan niet werkzaam)
- Werkgelegenheidsgraad
- Activiteitsgraad
- Werkloosheidsgraad

Kanttekening bij de methodiek

Er komen twee soorten statistische bronnen aan bod wanneer wordt gewerkt met arbeidsmarktindicatoren:

- **Gegevens van enquêtes**
- **Administratieve gegevens**

Beide soorten gegevens worden niet op dezelfde manier verzameld en hebben ook geen betrekking op dezelfde realiteit. Statistieken uit **rechtstreekse enquêtes**, dus tellingen, vragenlijsten, opiniepeilingen ... enerzijds geven een grondig en gedetailleerd beeld van de samenleving. Ze zijn echter duur om te organiseren, zijn soms onvoldoende representatief (vooral door de gekozen steekproeven of onvoldoende antwoorden) en zijn moeilijk territoriaal in te delen. Gegevens uit **administratieve registers** (KSZ, beheersfiches, lijsten ...) anderzijds zijn heel vaak uitgebreid. Ze kunnen geografisch worden gefilterd (vaak tot op gemeentelijk niveau) en zijn over het algemeen minder duur omdat ze voor meerdere doeleinden kunnen dienen. Ze worden beschrijvend genoemd, maar hangen toch af van de gebruikte definities en verzamelmethode en kunnen dus niet echt worden vergeleken tussen landen of in de tijd (bv. in geval van een statistische breuk)⁶⁴.

(64) DESROSIÈRES (A.), "Chapitre 5. Enquêtes versus registres administratifs : les deux sources de la statistique publique", in *Gouverner par les nombres : L'argument statistique II*, Parijs, Presses des Mines, 2008, p. 95-118

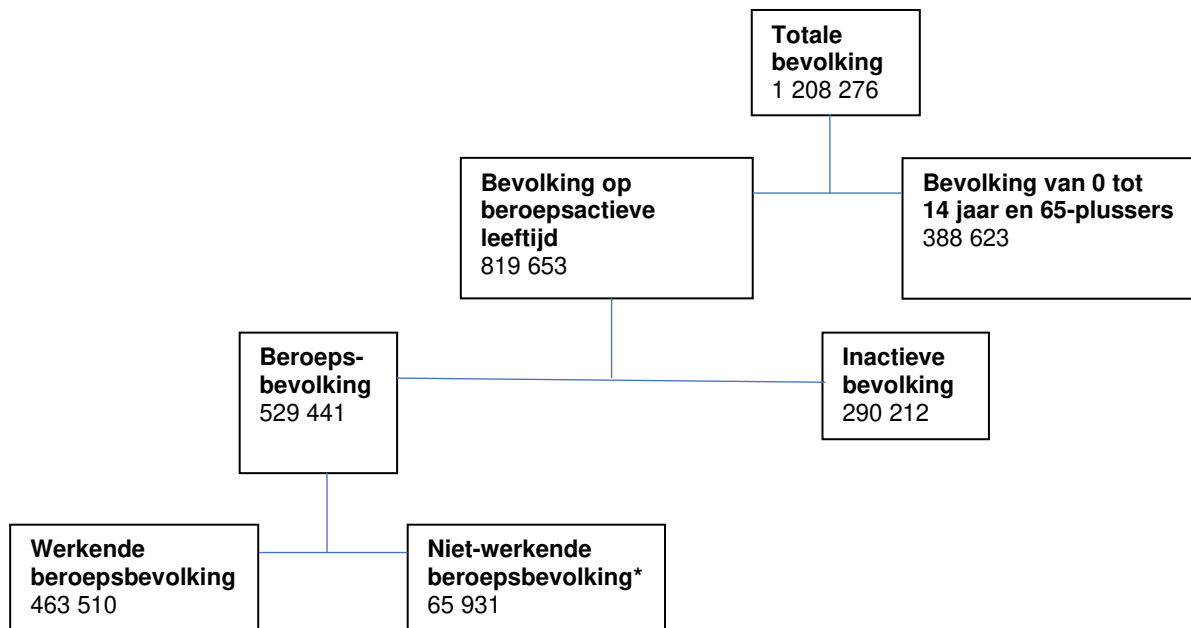
In België zijn veel indicatoren voor analyse van de arbeidsmarkt gebaseerd op gegevens van de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) van Statbel. Deze steekproefenquête verzamelt vooral bij Belgische huishoudens informatie over de arbeidsmarkt en andere aanverwante onderwerpen. Ze wordt ook in andere landen van de Europese Unie uitgevoerd onder leiding van Eurostat, het bureau voor statistiek van de Europese Unie. De verzamelde informatie kan dus op Europees niveau worden vergeleken.

Bronnen van statistische gegevens:

- **Socio-economische enquête 2001** = evolutie van de tienjaarlijkse volkstellingen waarmee in 1846 in België werd gestart. Deze enquête telt vandaag niet langer de bevolking (dat gebeurt via het rijksregister), maar blijft wel gegevens verzamelen over socio-economische waarden.
- **Census (2011)** = “administratieve” volkstelling waarbij alle beschikbare administratieve databanken worden samengebracht, zonder de vertrouwelijkheid van de gegevens in gevaar te brengen.
- **Enquête naar de arbeidskrachten (EAK)** = een socio-economische steekproefenquête bij de huishoudens. Haar voornaamste doelstelling is de populatie op beroepsactieve leeftijd (vanaf 15 jaar) op te delen in drie groepen (werkende personen, werklozen en niet-actieve personen) en over elk van deze categorieën beschrijvende en verklarende gegevens te verstrekken.
- **BELDAM (2010)** = nationale enquête over de dagelijkse verplaatsingen van de huishoudens.

2.1.1. Bevolkingsindicatoren

Figuur 8 - Beroepsstructuur van de bevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (jaargemiddelde 2020)

Bron: Fod Binnenlandse Zaken, BISA (op basis van de gegevens van de Enquête naar de arbeidskrachten 2020)

* Werklozen IAB

De **totale bevolking** is het aantal mensen dat administratief⁶⁵ wordt geteld in een bepaald gebied. Zo had België in 2020 een totale bevolking van 11 492 641 inwoners en in Brussel ging het om een totale bevolking van 1 208 276 inwoners. Deze statistische gegevens worden verwerkt en verspreid door Statbel⁶⁶, het Belgische statistiekbureau.

Binnen deze totale bevolking worden mensen tussen 15 en 64 jaar beschouwd als de **bevolking op beroepsactieve leeftijd** en dus als potentieel actief. Dit aantal komt met andere woorden overeen met het maximale aantal mensen dat actief zou kunnen zijn op de arbeidsmarkt.

In 2020 hadden 819 653 personen of 68% van de totale bevolking van 1 208 276 mensen in Brussel de beroepsactieve leeftijd dus zij konden actief zijn op de arbeidsmarkt. Deze indeling volgens leeftijd is gebaseerd op een **internationaal gebruikt referentiekader** om de arbeidsmarkten van verschillende landen of zelfs regio's onderling met elkaar te vergelijken. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden deze statistieken verwerkt en verspreid door het BISA, het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse⁶⁷. Deze indicator moet echter met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. De keuze van de leeftijdscategorie 15-64 jaar werd weliswaar gemaakt om populaties te kunnen vergelijken, maar weerspiegelt niet de realiteit op het terrein waardoor deze cijfers een enigszins vertekend beeld kunnen geven.

In België zijn jongeren bijvoorbeeld leerplichtig tot 18 jaar. De leeftijdsgroep van 15-18 jaar kan, zelfs als ze tot de bevolking op beroepsactieve leeftijd wordt gerekend, het aantal potentieel actieve personen kunstmatig opdrijven. Stagiair(e)s en jongeren met een overeenkomst voor tewerkstelling van studenten (mogelijk vanaf 15 jaar, dus na afloop van de voltijdse leerplicht) worden dan weer bij de werkende beroepsbevolking geteld.

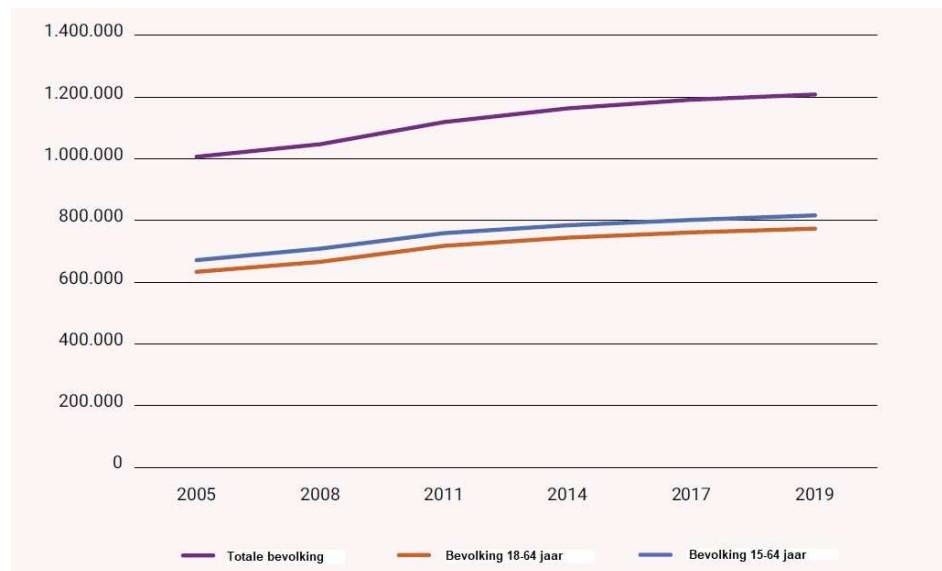
Andere indicatoren zijn afhankelijk van de bevolking op beroepsactieve leeftijd (bv. de activiteitsgraad of de werkgelegenheidsgraad). Mede daarom wordt met de bevolking op beroepsactieve leeftijd soms de leeftijdsgroep 20-64 jaar bedoeld.

(65) In België zijn deze statistieken gebaseerd op het rijksregister. Ze omvatten dus iedereen die in het bevolkingsregister is ingeschreven, evenals alle buitenlanders die in een Belgische gemeente wonen. De telling gebeurt op basis van de hoofdverblijfplaats. Mensen op de wachtlijst voor asielzoekers, mensen zonder papieren, Belgen die in het buitenland wonen en daklozen worden niet meegeteld.

(66) Statbel, *Structuur van de bevolking*, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/structuur-van-de-bevolking>

(67) BISA, *Thema's, Arbeidsmarkt, Bevolking op beroepsactieve leeftijd*, <https://bisa.brussels/themas/arbeidsmarkt/bevolking-op-beroepsactieve-leeftijd>

Figuur 9 – Evolutie van de bevolking op beroepsactieve leeftijd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bron: BISA (op basis van de gegevens van het Steunpunt Werk en Statbel)

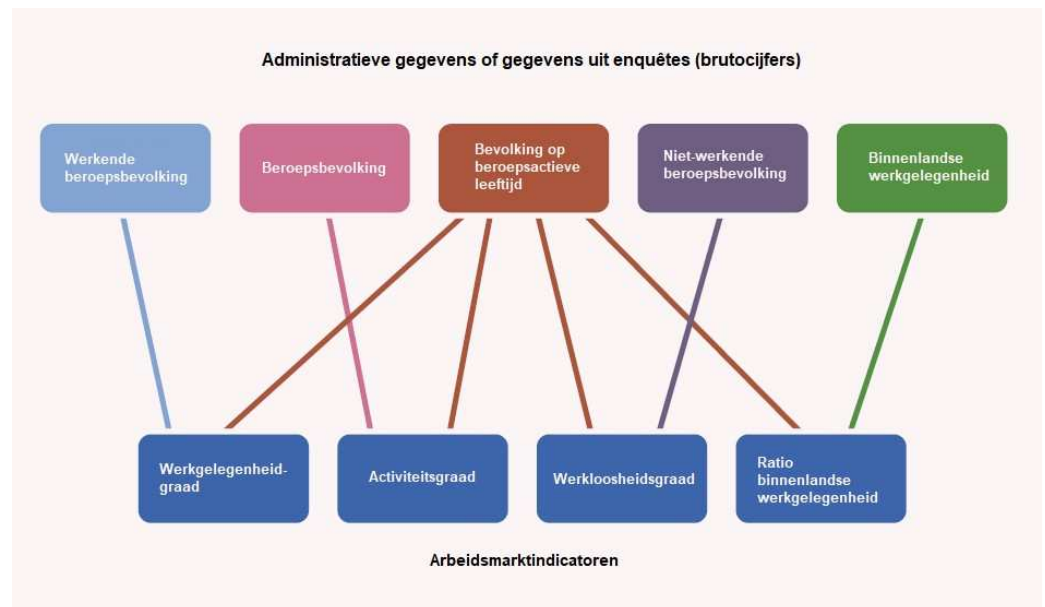
Op basis van deze bevolking op beroepsactieve leeftijd moet nog een onderscheid worden gemaakt tussen de **beroepsbevolking** en de **inactieve bevolking**. Met beroepsbevolking wordt iedereen bedoeld:

- die werkt (**werkende beroepsbevolking**) als loontrekkende of als zelfstandige. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werden 463 510 mensen⁶⁸ in 2020 beschouwd als werkende beroepsbevolking;
- en die op zoek is naar werk (**niet-werkende beroepsbevolking/werkloze beroepsbevolking**). Onder deze niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) bevinden zich onder meer de jongeren in een beroepsinschakelingstijd (BIT), de werkzoekenden met een werkloosheidsuitkering (WZUA) en de werkzoekenden zonder werkloosheidsuitkering die ook niet in een beroepsinschakelingstijd zitten (bijvoorbeeld mensen die wachten op een beslissing van de RVA over hun recht op een uitkering, mensen die een leefloon ontvangen en mensen zonder vervangingsinkomen). In Brussel behoorden in 2020 gemiddeld 88 803⁶⁹ personen tot de niet-werkende beroepsbevolking.

De inactieve bevolking omvat iedereen die niet werkt en ook niet werkloos is. Voorbeelden zijn huisvrouwen, studenten en gepensioneerden.

2.1.2. Arbeidsmarktindicatoren

Figuur 10 – Schema van de arbeidsmarktindicatoren

(68) BISA, *Thema's, Arbeidsmarkt, Werkende beroepsbevolking*, (op basis van de gegevens van de Enquête naar de arbeidskrachten), <https://bisa.brussels/themas/arbeidsmarkt/werkende-beroepsbevolking>

(69) Viewstat, Actiris, gemiddelde 2020

(70) BISA, *Arbeidsmarkt – Methodologie*, https://bisa.brussels/sites/default/files/documents/meth_7-1_nl_2205.pdf, mei 2021

Volgens de definitie van het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) komt de **werkende beroepsbevolking** – of de bevolking die aan het werk is – dus overeen met de mensen tussen 15 en 64 jaar die tijdens een bepaalde referentieperiode minstens één uur hebben gewerkt als loontrekkende of zelfstandige of die tijdelijk afwezig zijn op hun werk⁷⁰.

De statistieken over de werkende beroepsbevolking weerspiegelen de werkende bevolking op basis van de **woonplaats**, ongeacht de plaats van tewerkstelling. Zo hadden in 2020 in Brussel gemiddeld 463 500⁷¹ inwoners van de stad werk, in Brussel of daarbuiten. Ook op de website van het BISA zijn deze gegevens terug te vinden, onderverdeeld per leeftijd, geslacht en behaald diploma.

Na telling van de bevolking op beroepsactieve leeftijd en de beroepsbevolking kan de **activiteitsgraad** worden berekend. Die maakt duidelijk welk deel van de bevolking op beroepsactieve leeftijd daadwerkelijk actief is op de arbeidsmarkt – aan het werk of op zoek naar werk.

De **werkgelegenheidsgraad** verwijst dan weer naar dat deel van de bevolking dat daadwerkelijk actief en werkzaam (dus aan het werk) is op de arbeidsmarkt.

Activiteitsgraad	Werkgelegenheidsgraad
Beroepsbevolking (werkend EN niet-werkend) Bevolking op beroepsactieve leeftijd	Werkende beroepsbevolking Bevolking op beroepsactieve leeftijd

In Brussel schommelt de activiteitsgraad al meer dan 10 jaar rond 65%⁷². In 2020 ging het om 64,6%. De werkgelegenheidsgraad zit al 5 jaar rond 55-56%⁷³.

In Vlaanderen schommelt de werkgelegenheidsgraad de laatste 3-4 jaar rond 70%. Het is duidelijk dat deze cijfers sterk verschillen bij elke leeftijdsgroep die onderzocht is. Daarom moeten de gegevens toch met enige voorzichtigheid worden vergeleken. De werkgelegenheidsgraad concentreert zich vaak op de leeftijdsgroep 20-64 jaar. In werkelijkheid is dit cijfer echter veel hoger omdat 15-20-jarigen in België vaak nog studeren en daarom niet bij de werkende beroepsbevolking horen.

Tabel 9 – Vergelijking van de werkgelegenheidsgraad bij 15-64 jaar en 20-64 jaar

December 2020	Werkgelegenheidsgraad (15-64-jarigen)	Werkgelegenheidsgraad (20-64-jarigen)
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	54,9%	59,6%
Waals Gewest	58,6%	64,3%
Vlaams Gewest	68,9%	74,4%

Bron: Statbel, op basis van de gegevens van de Enquête naar de arbeidskrachten

(71) BISA, *Thema's, Arbeidsmarkt, Werkende beroepsbevolking*, Tabel 7.3.1.1.a, (op basis van de gegevens van de Enquête naar de arbeidskrachten), <https://bisa.brussels/themas/arbeidsmarkt/werkende-beroepsbevolking>

(72) View.brussels, *De Brusselse arbeidsmarkt: Statistische gegevens - Activiteitsgraad, werkgelegenheidsgraad en werkloosheidsgraad, 2020*, p. 3

(73) *Ibidem*, p. 11

Kritiek op de werkgelegenheidsgraad⁷⁴

Het belangrijkste voordeel van de werkgelegenheidsgraad is dat deze het aantal mensen met een baan in een bepaald geografisch gebied of land meet. Dankzij de harmonisatie en het gebruik ervan door Eurostat kan dit percentage ook worden vergeleken tussen de Europese landen. Voor 2019 bijvoorbeeld ligt de werkgelegenheidsgraad van België (70,5%) onder het Europees gemiddelde (72,6%). De federale overheid streeft ernaar om **tegen 2030 een werkgelegenheidsgraad van 80%** te bereiken dus het kan interessant zijn om eens te kijken naar landen die dat cijfer al haalden, namelijk Duitsland en Nederland in 2019.

Volgens econoom Philippe Defeyt⁷⁵ komt uit een grondigere analyse van deze landen naar voren dat deze economische indicator een vertekend beeld kan geven. De indicator kan om twee redenen overdreven hoog zijn:

- **Veranderingen in de structuur van de bevolking:** aangezien de werkgelegenheidsgraad wordt bepaald door de bevolking op beroepsactieve leeftijd, heeft de structuur van de bevolking een grote invloed op de werkgelegenheidsgraad. In Duitsland is het aantal 20-64-jarigen de afgelopen jaren gedaald, terwijl deze leeftijdsgroep in België net toeneemt. Dergelijke evoluties hebben dus onvermijdelijk invloed op de werkgelegenheidsgraad. Bij eenzelfde werkende beroepsbevolking zal een daling van de bevolking op beroepsactieve leeftijd de werkgelegenheidsgraad doen stijgen, terwijl een stijging van de bevolking op beroepsactieve leeftijd de werkgelegenheidsgraad dan weer zal doen dalen.
- **Type tewerkstelling/type contract:** de werkgelegenheidsgraad kan ook worden opgedreven door het type tewerkstelling. Een voltijdse werkne(e)m(st)er of een deeltijdse werkne(e)m(st)er worden op dezelfde manier geteld. In Nederland zijn er bijvoorbeeld bijna dubbel zoveel deeltijdse werkne(e)m(st)er als in België. Dit kan verklaren waarom de werkgelegenheidsgraad in beide landen zo verschilt.

De werkgelegenheidsgraad mag dan wel interessante inzichten geven in de trends op de arbeidsmarkt, toch moet dit cijfer in perspectief worden geplaatst. Bovenstaande vertekende cijfers bevestigen dat alleen maar. Bovendien mogen we niet vergeten dat de werkgelegenheidsgraad niets zegt over de stabiliteit en kwaliteit van de banen en over de omstandigheden waarin ze worden uitgevoerd.

De **binnenlandse werkgelegenheid** geeft in tegenstelling tot de werkgelegenheidsgraad een indicatie van het aantal banen dat in een bepaald gebied wordt ingevuld. Dit cijfer wordt geschat op basis van gegevens van de RSZ (voor het werk in loondienst), het RSVZ (voor het werk als zelfstandige) en de RVA. De focus ligt dus op de plaats van tewerkstelling en niet op de woonplaats, zoals bij de activiteits- en werkgelegenheidsgraad.

In 2020 telde het Brussels Gewest 754 287 banen op zijn grondgebied. Dit komt overeen met **16% van de nationale binnenlandse werkgelegenheid**. Deze cijfers getuigen al van de **economische aantrekkingskracht van Brussel**, aangezien de hoofdstad in verhouding tot haar bevolking te veel banen telt. In vergelijking met het hele land woont 10% van de Belgische bevolking immers in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest⁷⁶.

Bovendien blijft de binnenlandse werkgelegenheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest sinds 2015 **voortdurend stijgen**. Zo kende de binnenlandse werkgelegenheid in het Brussels Gewest van 2018 tot 2019 een stijging met +2,4% (of +18 000 banen). In diezelfde periode steeg de binnenlandse werkgelegenheid met +1,7% in Vlaanderen en slechts +1,0% in het Waals Gewest⁷⁷. Het spreekt voor zich dat de gezondheids crisis door het coronavirus

(74) L'Echo, *Le taux d'emploi, un indicateur réducteur ?*, 06/10/21, p. 8

(75) Econoom aan het "Institut pour un développement durable" (IDD)

(76) View.brussels, *Stand van zaken: De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2019*, op. cit., p. 9

(77) *Idem*.

een impact had op deze cijfers, met een daling van -0,6% in het Brussels Gewest en -1,1% in Vlaanderen tussen 2019 en 2020. Wallonië daarentegen kende een stijging van +0,3%⁷⁸.

De **ratio binnenlandse werkgelegenheid** tot slot vertelt iets over het verband tussen de bevolking op beroepsactieve leeftijd en de binnenlandse werkgelegenheid om “op het onderzochte grondgebied een indicatie te geven van de beschikbare banen in verhouding tot de bevolking op beroepsactieve leeftijd”⁷⁹.

Er moet naar de **binnenlandse werkgelegenheid** worden gekeken voor statistieken op basis van de **plaats van tewerkstelling** die dus ook rekening houden met iedereen die bijvoorbeeld niet in Brussel woont, zoals pendelaars.

Ratio binnenlandse werkgelegenheid

Werkgelegenheidsgraad

$$\frac{\text{Binnenlandse werkgelegenheid}}{\text{Bevolking op beroepsactieve leeftijd}}$$

$$\frac{\text{Werkende beroepsbevolking}}{\text{Bevolking op beroepsactieve leeftijd}}$$

NB: We spreken van een graad wanneer de teller inbegrepen is bij de noemer, en van een ratio wanneer de teller niet noodzakelijk inbegrepen is bij de noemer

Het is ook mogelijk om het aandeel vacatures te meten in verhouding tot het totale aantal ingevulde en beschikbare banen. Hiervoor gebruikt Eurostat de **vacaturegraad**. Een vacature kan worden gedefinieerd op basis van drie verschillende situaties:

1. een nieuwe betrekking;
2. een openstaande betrekking;
3. een bijna openstaande betrekking.

Vacaturegraad

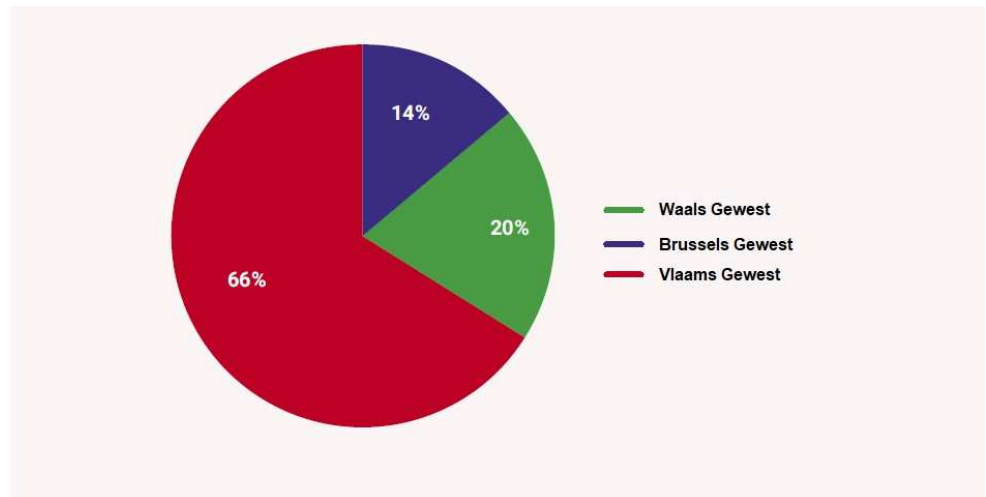
$$\frac{\text{Aantal openstaande betrekkingen}}{\text{Aantal ingevulde betrekkingen + aantal openstaande betrekkingen}}$$

(78) View.brussels, *Stand van zaken: De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2020, 2022*, p. 12

(79) IWEPS, *Ratio d'emploi intérieur*, <https://www.iweps.be/indicateur-statistique/ratio-demploi-interieur/>

(80) Eurostat, *Vacaturepercentage*, <https://data.europa.eu/data/dataset/s/hj5vu9sfibp2gkoewhzoa?locale=nl>

In België bijvoorbeeld bedraagt dit percentage 2,9%, tegenover een Europees gemiddelde van 1,9%. In het Brussels Gewest schommelde het in 2020 rond 3%. Het is echter interessant om op te merken dat bijna **driekwart van de openstaande betrekkingen zich in Vlaanderen bevindt**.

Figuur 11 – Spreiding van de openstaande betrekkingen over de Gewesten in 2020

Bron: Statbel (op basis van de gegevens van de JVS - Job Vacancy Survey 2020). Berekeningen: IBEFE Brussel⁽⁸¹⁾

Met de term **niet-werkende beroepsbevolking** wordt over het algemeen verwezen naar mensen met of zonder werkloosheidsuitkering die op zoek zijn naar werk. Daarbij moet echter worden vermeld dat er voor de telling van de werklozen twee meetmethodes naast elkaar bestaan. Enerzijds is er de administratieve telling die gebaseerd is op de gegevens van de gewestelijke diensten voor werkgelegenheid (zoals Actiris in Brussel) en de RVA (de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening) en anderzijds is er de telling via enquêtes, die objectieverbaar is op internationaal niveau en voortvloeit uit de definitie van het Internationaal Arbeidsbureau (IAB)⁽⁸²⁾.

(81) Statbel, *Vacatures op de arbeidsmarkt*, <https://statbel.fgov.be/nl/themes/werk-opleiding/arbeidsmarkt/vacatures-op-de-arbeidsmarkt#figures>

(82) JUGNOT (S.), "1. Les mesures du chômage", *Regards croisés sur l'économie*, 2013/1 (nr. 13), p. 31-44 <https://www.cairn.info/revue-regards-croises-sur-l-economie-2013-1-page-31.htm>

(83) BISA, *Arbeidsmarkt – Methodologie*, op. cit.

(84) Eurostat, *Les Euroindicateurs : Marché du travail*, <https://ec.europa.eu/eurostat/fr/web/euro-indicators/information-data/labour-market>

Als regionaal kantoor voor werkgelegenheid ontvangt Actiris de inschrijvingen van alle werkzoekenden. In Brussel wordt de **administratieve werkloosheidsgraad** berekend op basis van die inschrijvingen. Sinds 2006 worden deze gegevens ook met die van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid gekruist om snel te achterhalen of een werkzoekende werk heeft gevonden en dus van de lijst van werkzoekenden kan worden geschrappt⁽⁸³⁾.

De **IAB-werkloosheidsgraad** of geharmoniseerde werkloosheidsgraad is gebaseerd op de bevolking op beroepsactieve leeftijd, dus de 15-64-jarigen. IAB-werklozen zijn alle mensen die:

- geen werk hebben;
- direct of binnen twee weken beschikbaar zijn voor werk in loondienst of als zelfstandige;
- actief werk zochten tijdens de referentieperiode en de drie weken voorafgaand aan die periode⁽⁸⁴⁾.

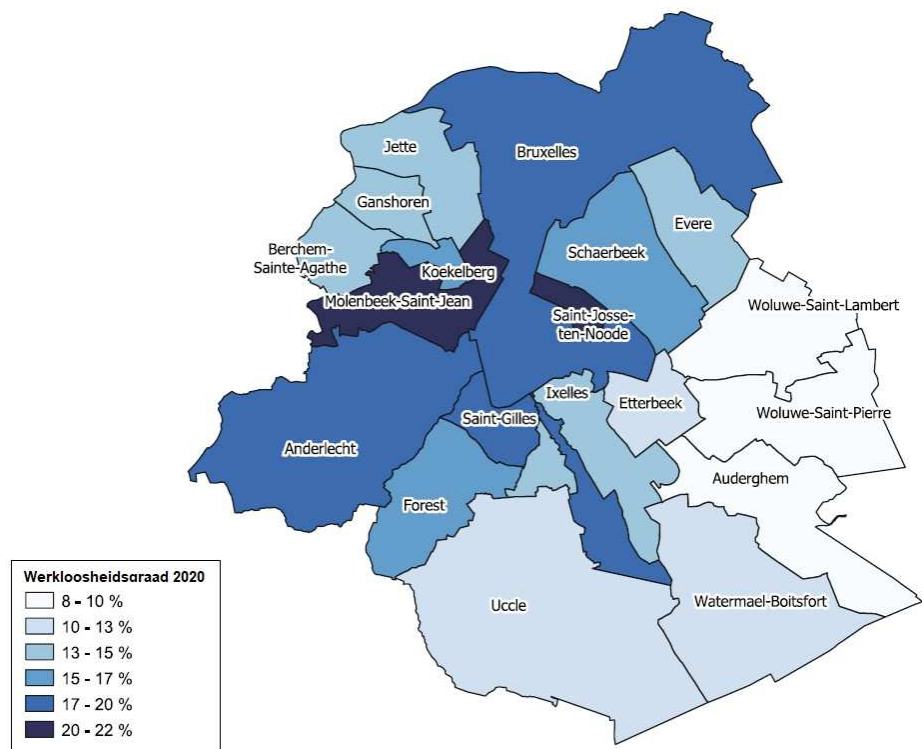
Dit percentage wordt in tegenstelling tot de administratieve werkloosheidsgraad berekend op basis van de Enquête naar de arbeidskrachten.

Tabel 10 – Vergelijking tussen de werkloosheidsgraden (IAB en administratief)

December 2020	IAB-werkloosheidsgraad	Administratieve werkloosheidsgraad
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	14,7%	15,8%
Waals Gewest	6,6%	13,1%
Vlaams Gewest	2,8%	3,5%

Bron: Statbel, Actiris, IWEPS, Statistiek Vlaanderen

De administratieve werkloosheidsgraad bij de Brusselse bevolking verschilt sterk van gemeente tot gemeente. Sint-Jans-Molenbeek en Sint-Joost-ten-Node hebben met respectievelijk 21,9% en 21,4% de hoogste werkloosheidsgraad. Sint-Pieters-Woluwe (8,2%) is de gemeente met het laagste percentage. De geografische spreiding (**kaart 4**) van de werkloosheidsgraad toont een duidelijke kloof tussen het noorden en zuiden van het Gewest. De hoogste percentages situeren zich allemaal in de arme sikkel van de hoofdstad.

Kaart 4 – Gemiddelde jaarlijkse werkloosheidsgraad in 2020 voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bron: Actiris, viewstat, 2020

Wat zijn arbeidskrachten?

De term “arbeidskrachten” verwijst naar alle werkne(e)m(st)ers samen (bedienden en arbeid(st)ers). Deze groep kan zich situeren in een economische sector, een bedrijf, maar ook in een regio of land. Het kan bijvoorbeeld gaan om:

- alle arbeidskrachten in de bouwsector;
- alle Brusselse arbeidskrachten;
- alle arbeidskrachten van een bepaald bedrijf.

Op basis van de ingeschreven werkzoekenden berekenen Actiris en view.brussels (het Observatorium voor werkgelegenheid) ook de **arbeidsreserve (AR)**. Deze indicator geeft een inzicht in hoe de arbeidskrachten zich bewegen op de arbeidsmarkt, dus de instroom en uitstroom⁸⁵. Uit deze indicator blijkt onder meer dat deze bewegingen (instroom-uitstroom) het meest intens zijn bij jongeren onder 25 jaar en dat ze geleidelijk met de leeftijd afnemen. Deze stromen hebben verschillende verklaringen, maar view.brussels stelt vooral vast dat jongeren vaak kwetsbaarder zijn en daardoor kortere periodes van werk (uitzendwerk, arbeidsovereenkomsten voor bepaalde duur ...) afwisselen met periodes van werkloosheid.

Voor lezers met interesse in een vergelijking tussen de Belgische arbeidsmarkt en de Europese partners verwijst de **IBEFE** graag naar **de website be2020.be**, waar de verschillende arbeidsmarktindicatoren allemaal terug te vinden zijn.

2.1.3. Classificatie van de economische sectoren en hun activiteiten – verschillende nomenclaturen

• NACEBEL-code

Binnen de EU verzamelt elke lidstaat statistieken over de economische activiteiten in het land. Voor een onderlinge vergelijking van die gegevens heeft de Europese Commissie een *Europese nomenclatuur van de economische activiteiten* opgesteld die elke lidstaat moet gebruiken. Hierdoor kunnen de verzamelde statistieken worden gekaderd en uitgesplitst naar economische domeinen (bv. productie, tewerkstelling, nationale rekeningen).

Dankzij Europese verordeningen over de NACE-codes mogen de lidstaten hun eigen nationale nomenclatuur gebruiken op voorwaarde dat die is afgeleid van de Europese NACE-code en het structurele en hiërarchische kader ervan respecteert. Nationale versies van de NACE-code voegen vaak nog een vijfde cijfer aan de code toe als eigen nationale referentie. Daarom verwijzen we voor België naar de code NACE-BEL 2008. De gegevens worden verwerkt door Statbel.

(85) View.brussels, *Stand van zaken: De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2019*, op. cit., p. 55

De structuur van de NACEBEL-code:

Structureel Europees kader	1ste level	21 secties voorgesteld door de letters A tot en met U
	2de level	88 afdelingen voorgesteld door 2-digit numerieke codes (01 tot en met 99)
	3de level	272 groepen voorgesteld door 3-digit numerieke codes (01.1 tot en met 99.0)
	4de level	615 klassen voorgesteld door 4-digit numerieke codes (01.11 tot en met 99.00)
Afgeleide Belgische versie	5de level	943 Belgische subklassen voorgesteld door 5-digit numerieke codes (01.110 tot en met 99.000)

Voorbeeld:

Sectie	Q	Menselijke gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening
Afdeling	88	Maatschappelijke dienstverlening zonder huisvesting
Groep	88.9	Overige maatschappelijke dienstverlening zonder huisvesting
Klasse	88.91	Maatschappelijke dienstverlening zonder huisvesting voor jonge kinderen
Belgische subklasse	88.911	Kinderdagverblijven en crèches

• ROME V3

De nomenclatuur ROME V3, het operationeel repertorium van beroepen en functies, werd door de Pôle Emploi⁸⁶ uitgewerkt in samenwerking met allerlei partners. Een code van ROME V3 bestaat uit een letter (A tot N) gevolgd door 4 cijfers. De letter komt overeen met de categorie van beroepen (bv. J - Gezondheid), de twee daaropvolgende cijfers verwijzen naar het beroepsdomein (bv. J15 - Paramedische zorgverlening) en de laatste twee cijfers duiden de beroepsfiche in kwestie aan (bv. J1501 - Hygiëne en patiëntcomfort). Een code van ROME V3 kan betrekking hebben op verschillende beroepen met zeer vergelijkbare vaardigheden, of op synonieme benamingen voor hetzelfde beroep. De IBEFE gebruiken de codes van ROME V3 in hun publicaties en met name hun lijst van prioritaire beroepen.

De nomenclatuur ROME V3 is de **gemeenschappelijke taal van de Franstalige Belgische operatoren van het onderwijs en de beroepsopleiding**. De dienst **SFMQ** (*Service francophone des métiers et des qualifications*) kent namelijk een code van ROME V3 toe aan elke functie waarvoor ze een functieprofiel en een opleidingsprofiel heeft opgesteld.

• Beroepencodes en beroepsdomeinen

De gegevens over vacatures en werkzoekenden worden door Actiris gerangschikt volgens beroepencodes, een nomenclatuur die oorspronkelijk door de RVA werd gebruikt. Een werkzoekende kan wel ingeschreven zijn met meerdere beroepencodes, maar er wordt één hoofdcodes aangeduid (het beroep dat de persoon in kwestie wil uitoefenen). Elke beroepencode is gelinkt aan een functietitel, bv. *2-11.10 juridisch secretaris*. Deze functietitels worden vervolgens ingedeeld in beroepsdomeinen (22 in totaal) en subdomeinen (100 in totaal). Ons voorbeeld van de juridisch secretaris hoort bij het beroepsdomein *A. Administratie (bedienden, secretariaat, enz.)*, en meer bepaald bij het subdomein *A2. Administratie - Secretariaat / bureautica privésector*.

(86) De "Pôle Emploi" is de nationale overheidsdienst voor werkgelegenheid in Frankrijk.

• Competent 2.0

Competent is zowel een nomenclatuur als een tool voor matching. In 2013 besloten de Belgische overheidsdiensten voor werkgelegenheid in het kader van Synerjob de code "ROME/Competent" in te voeren als gemeenschappelijke nomenclatuur om gemakkelijker informatie over vacatures en de profielen van werkzoekenden te kunnen uitwisselen. "Competent" als tool voor matching wordt overigens geleidelijk geïntroduceerd. Pas sinds dit jaar maakt Actiris gebruik van Competent om vacatures en de profielen van werkzoekenden in te voeren in het kader van de lancering van het "uniek dossier van de werkzoekende". Deze tool is de intellectuele eigendom van de VDAB. De tool verschilt hiermee van de functieprofielen van de *Service francophone des métiers et des qualifications* (SFMQ), die het resultaat zijn van overleg tussen sociale sectorpartners en operatoren en die officieel zijn goedgekeurd door de Franstalige Belgische overheden en gepubliceerd zijn in het Belgisch Staatsblad. Zoals al blijkt uit de naam focust Competent zich bovendien op de competenties en niet op de beroepen.

2.2. Specifieke indicatoren in het werk van de IBEFE

Een van de belangrijkste taken van de IBEFE is het opstellen van een lijst van **prioritaire beroepen** om de sturing van het aanbod van kwalificerend onderwijs en beroepsopleidingen te ondersteunen. Daarvoor analyseert en kruist de Instantie socio-economische informatie over enerzijds de verschillende sectoren en beroepen, hun kansen en hun moeilijkheden met anderzijds het aanbod dat wordt aangereikt en uitgevoerd door de operatoren.

Welke beroepen kampen met een tekort aan arbeidskrachten? Voor welke van die beroepen hebben de sollicitanten onvoldoende vaardigheden/diploma's? Welke beroepen of economische sectoren kennen een sterke groei?

Met name de gewestelijke instanties voor werkgelegenheid hebben begrippen uitgewerkt voor een optimale weerspiegeling van al die realiteiten, die elkaar soms overlappen of kruisen. Dit hoofdstuk brengt al die ideeën samen om beter te begrijpen in welk kader ze tot stand zijn gekomen, hoe ze elkaar overlappen en hoe ze door de operatoren worden gebruikt. Deze begrippen brengen ook specifieke informatie over de arbeidsmarkt, categorieën van beroepen en de economische sectoren samen.

2.2.1. Prioritaire beroepen

In het kader van zijn gemeenschappelijke thema's⁸⁷ stelt elke IBEFE een eigen lijst van prioritaire beroepen samen. Dit zijn beroepen waarvoor **aanbevelingen** worden gedaan om **het onderwijs- en opleidingsaanbod uit te breiden/te verbeteren** of te **behouden**.

(87) De term "gemeenschappelijke thema's" verwijst naar de lijst van prioritaire beroepen en de aanvullende aanbevelingen.

De IBEFE formuleert een “aanbeveling tot uitbreiding van het aanbod” wanneer het bestaande onderwijs- en/of opleidingsaanbod ontoereikend zou zijn of geografisch te slecht gespreid zou zijn om aan de socio-economische behoeften van een bepaald gebied te voldoen, of wanneer de opleidingstrajecten onvolledig zouden zijn. Er wordt dan aanbevolen om een nieuw of aanvullend aanbod te voorzien.

De IBEFE doet een “aanbeveling tot behoud van het aanbod” als het bestaande onderwijs- en/of opleidingsaanbod voldoende en noodzakelijk is om de continuïteit van de opleidingstrajecten en het geografische evenwicht van het aanbod te waarborgen en om te voorzien in de socio-economische behoeften in de Regio. Als een onderwijs- of opleidingsaanbod verdwijnt, ondersteunt de IBEFE de creatie van een nieuw gelijkwaardig aanbod.

Het samenwerkingsakkoord van 2015 geeft de IBEFE de taak om deze lijst op te stellen zodat de opleidings- en onderwijsoperatoren hun aanbod beter kunnen oriënteren en aanpassen aan de socio-economische behoeften van de Regio's en om de scholen voor kwalificerend onderwijs financiële stimuli te geven via de kamer voor kwalificerend onderwijs.

Om te weten hoe de IBEFE een prioritair beroep identificeert, verwijzen we de lezers graag door naar de inleiding van hoofdstuk 3 van het Analytisch en prospectief verslag.

Enkele kerncijfers over de prioritaire beroepen van 2021 in Brussel:

- In totaal 145 prioritaire beroepen
- 81 (56%) in*
 - de bouw (39)
 - installatie en onderhoud (22)
 - de industrie (20)
- De bouw vertegenwoordigt op zich al iets meer dan een kwart van de prioritaire beroepen
- Van de 145 prioritaire beroepen zijn er 111 gericht op zowel de basisopleiding als het volwassenonderwijs

* Volgens de categorieën van beroepen van Rome V3.

De lijsten met prioritaire beroepen van de andere Regio's:

- [Regio Waals-Brabant](#)
- [Regio Hainaut Centre](#)
- [Regio Hainaut Sud](#)
- [Regio Wallonie Picarde](#)
- [Regio Hoei-Borgworm](#) (p. 117)
- [Regio Luik](#) (p. 191)
- [Regio Verviers](#)
- [Regio Luxemburg](#) (p. 116)
- [Regio Namen](#)

2.2.2. Knelpuntberoepen

Volgens **Actiris**:

Door middel van de knelpuntberoepen zoals gedefinieerd door Actiris kan worden bepaald waar op de arbeidsmarkt vacatures moeilijk ingevuld geraken. De oorzaken van die problemen kunnen kwantitatief of kwalitatief zijn of verband houden met de arbeidsomstandigheden. De knelpuntberoepen hebben dus meer bepaald betrekking op de problematische verhouding tussen de vraag en het aanbod op de arbeidsmarkt voor de verschillende beroepen. Zo'n lijst met knelpuntberoepen moet dan ook leiden tot overheidsstrategieën om actie te ondernemen voor betere informatie, oriëntering, mobiliteit en opleiding⁸⁸.

Voor welke functies raken de vacatures maar moeilijk ingevuld en waarom? Voor een antwoord op deze vragen voert view.brussels elk jaar een analyse in twee delen uit die vooral gebaseerd is op de duur van het wervingsproces:

- 1) statistische analyse: "een beroep zal als knelpuntberoep worden beschouwd als dit beroep tegelijk aan de volgende drie criteria voldoet:

- een minimumaantal van 20 werkaanbiedingen ontvangen door Actiris;
- een invullingsgraad van de werkaanbiedingen voor dit beroep die lager ligt dan de gemiddelde invullingsgraad;
- een benodigde mediane duur om de werkaanbiedingen voor dit beroep af te sluiten die langer is dan de mediaan van de invullingstijd voor alle werkaanbiedingen."⁸⁹

Actiris beseft wel dat de resultaten een vertekend beeld kunnen geven doordat het regionale kantoor voor werkgelegenheid niet alle vacatures registreert, maar probeert hiervoor een oplossing te vinden. De omvang van dit fenomeen verschilt overigens per sector en is met name in de bouwsector groter.

- 2) kwalitatieve analyse: de lijst op basis van de statistische analyse wordt vervolgens:
 - elk jaar intern bij Actiris door de consultants van de directie Werkgevers bekeken;
 - om de twee jaar extern bekeken door de sectorfederaties en beroepsreferentiecentra/polen Opleiding-werk.

Het beroep van apotheker staat om kwantitatieve en kwalitatieve redenen op de lijst met knelpuntberoepen van 2021.

Actiris klasseert de knelpuntberoepen ook op basis van de mate waarin ze terugkeren. Zo zijn knelpuntberoepen:

- structureel (in het referentiejaar voor de 3de achtereenvolgende keer een knelpuntberoep of in het referentiejaar en minstens drie keer in de vijf jaar voorafgaand aan het referentiejaar een knelpuntberoep), of

Sinds 2015 staat het beroep van kinderverzorg(st)er elk jaar al op de lijst met knelpuntberoepen. In 2017 werd het een structureel knelpuntberoep en dat is ook vandaag nog zo.

(88) View.brussels, *Projet FOE : Métiers porteurs d'insertion ou à prospecter (dits de prospection)*, Kadernota, februari 2020

(89) *Ibidem*, p. 7

(90) *Idem*.

- opkomend (in het referentiejaar voor het eerst een knelpuntberoep en de vijf vorige jaren dus nog niet); of
- structureel wordend (een knelpuntberoep in het referentiejaar en opkomend tijdens het vorige jaar)⁹⁰.

→ [Lijst met knelpuntberoepen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2020](#)

Volgens Le Forem:

Ook Le Forem beschouwt bepaalde beroepen/functies⁹¹ als een knelpuntberoep wanneer de vacatures moeilijk ingevuld raken. Waalse werkzoekenden worden aangemoedigd om een opleiding voor deze beroepen te volgen, want *“onder bepaalde voorwaarden wordt een financiële stimulans toegekend aan werkzoekenden die een opleiding voor een beroep met een tekort of een knelpuntberoep afronden.”*⁹²

Voor deze lijsten baseert ook Le Forem zich op een tweevoudige analyse: een kwantitatieve en een kwalitatieve.

- 1) Statistische analyse: een functie wordt als knelpuntberoep beschouwd als:
 - er minstens 12 werkaanbiedingen en 24 functies per beroep zijn (rekening houdend met het feit dat een werkaanbieding betrekking kan hebben op meerdere functies);
 - de invullingsgraad voor functies van het betreffende beroep lager is dan de mediaan voor alle beroepen samen;
 - het minder lang duurt om de werkaanbiedingen voor deze functie in te vullen dan de mediaan voor alle beroepen samen.
- 2) Kwalitatieve analyse: na de statistische analyse wordt deze lijst met knelpuntberoepen voorgelegd aan deskundigen:
 - binnen Le Forem, waar de lijst wordt bekeken door meer dan 100 bedrijfsadviseurs;
 - buiten Le Forem voor overleg met de sectorale opleidingsfondsen in Wallonië.

Via dit tweede deel van de analyse kan ook worden gekeken naar de mogelijke redenen waarom vacatures voor deze functies/knelpuntberoepen zo moeilijk ingevuld raken, zoals de arbeidsomstandigheden, de vereiste ervaring, de verwachte talenkennis of mobiliteitsproblemen, en kunnen hiervoor oplossingen worden gezocht⁹³.

In 2021 stond het beroep van kap(p)(st)er op de lijst met knelpuntberoepen zonder dat er echt sprake was van een tekort. Het stond op de lijst omwille van het profiel van de sollicitanten en de moeilijke arbeidsomstandigheden.

Hoewel de Brusselse en Waalse gewestelijke kantoren voor werkgelegenheid een gelijkaardig kader gebruiken om statistische analyses te kruisen met kwalitatieve analyses (met overleg met en adviezen van deskundigen op het terrein), kunnen de specifieke methodes voor het verzamelen van de gegevens (berekeningsmethodes, statistische drempels die moeten worden gehaald, gebruikte nomenclaturen⁹⁴) wel anders zijn waardoor een **onderlinge vergelijking van de lijsten moeilijk** wordt.

→ [Lijst met knelpuntberoepen in Wallonië in 2021](#)

(90) *Idem*.

(91) Le Forem, *Liste des métiers/fonctions critiques et en pénurie en Wallonie 2021*, 62 p.

(92) Le Forem, *Métiers critiques, en pénurie, porteurs et d'avenir : comprendre les nuances*, <https://www.leforem.be/documents/citoyens/schema-explicatif-metiers-critiques-penurie-porteurs-avenir.pdf>

(93) Le Forem, *Métiers en tension de recrutement en Wallonie 2018*, 10 p. https://www.leforem.be/content/da_m/leforem/fr/documents/Rapport_metiers_en_tension_de_recrutement_en_wallonie_2018.pdf

(94) Le Forem werkt bijvoorbeeld met de nomenclatuur "Répertoire emplois-métiers" (REM)

2.2.3. Beroepen met een tekort

Volgens zowel Actiris als Le Forem zijn de beroepen met een tekort een “subcategorie” van de knelpuntberoepen, waarvoor een kwantitatief tekort aan arbeidskrachten bestaat ten opzichte van de vacatures op de arbeidsmarkt.

Volgens Actiris:

Strikt genomen maakt Actiris geen lijst op met de beroepen waarvoor een tekort bestaat, maar wel een **lijst met de studies die voorbereiden op een beroep met een tekort**. Deze lijst wordt voor de dienst Vrijstellingen van Actiris opgesteld in het kader van de hervatting van studies met voltijds leerplan en de hervatting van alternerende opleidingen⁹⁵. Onder bepaalde voorwaarden kunnen mensen met een werkloosheidsuitkering met andere woorden een vrijstelling van beschikbaarheid krijgen om een opleiding of studie te volgen zonder hun werkloosheidsuitkering te verliezen.

Beroepen met een tekort worden uitsluitend gekenmerkt door een kwantitatief tekort aan arbeidskrachten. Volgens Actiris is er sprake van een dergelijk tekort wanneer “*het aantal werkzoekenden dat in de arbeidsreserve is ingeschreven, lager is dan het aantal vacatures dat door Actiris wordt gepubliceerd*”⁹⁶.

De lijst met studies voor een beroep met een tekort wordt dus opgesteld:

- 1) op basis van de knelpuntberoepen waarvoor vacatures moeilijk ingevuld raken door een kwantitatief tekort,
- 2) waarna aan die eerste lijst de beroepen worden toegevoegd waarvoor:
 - de arbeidsreserve te klein is (met een spanningsindicator⁹⁷ lager dan 1),
 - Actiris minstens 20 werkaanbiedingen heeft ontvangen.

In 2021 stond het beroep van vrachtwagenchauffeur rijbewijs C bijvoorbeeld bij de beroepen waarvoor een tekort bestaat.

Op basis van de huidige lijst kan momenteel niet precies worden aangegeven welke opleidingen, studierichtingen en onderwijstrajecten voorbereiden op een beroep met een tekort. Voorbeelden zoals elektromechanica, informatica, chemie ... zijn geen namen van opleidingen, studierichtingen of titels van beroepen met een tekort aan arbeidskrachten. De IBEFE Brussel, view.brussels en de Dienst Vrijstellingen van Actiris werken momenteel samen aan een oplossing.

→ [Nederlandstalige lijst van studies die voorbereiden op een beroep waarvoor in 2021 een significant tekort aan arbeidskrachten bestond](#)

(95) Als de lessen in het kader van het onderwijs voor sociale promotie worden gevolgd, moeten ze overdag op weekdagen vóór 17.00 uur plaatsvinden. Bovendien moeten ze gemiddeld 20 uur/week duren om voor een vrijstelling in aanmerking te komen.

(96) View.brussels, *Projet FOE : Métiers porteurs d'insertion ou à prospecter (dits de prospection)*, op.cit., p. 8

(97) De spanningsindicator is de verhouding tussen de arbeidsreserve en de werkaanbiedingen.

Volgens **Le Forem**:

Voor de lijst van beroepen met een tekort baseert ook Le Forem zich deels op de lijst van knelpuntberoepen en meer bepaald de beroepen met een kwantitatief tekort aan arbeidskrachten. Er is sprake van een tekort bij een spanningsindicator lager dan 1,5 (per 10 werkaanbiedingen zijn er met andere woorden 15 werkzoekenden voor de job)⁹⁸.

In deze lijst van beroepen met een tekort staan echter geen beroepen uit het onderwijs, die onder een specifiek decreet van de overheid van de Fédération Wallonie-Bruxelles vallen⁹⁹.

In 2021 hoorden de slagers bij de beroepen met een tekort omdat er sprake was van een kwantitatief tekort aan arbeidskrachten.

→ [Lijst van beroepen met een tekort in Wallonië \(buiten het onderwijs\) in 2021](#)

2.2.4. Knelpuntberoepen aan Nederlandstalige kant

Aan de Nederlandstalige zijde is de VDAB verantwoordelijk voor de jaarlijkse publicatie van een lijst met *Knelpuntberoepen*. De VDAB maakt ook een onderscheid tussen verschillende categorieën van knelpuntberoepen op basis van de verklarende factoren achter deze categorieën. Het gaat dan om:

- kwantitatieve tekorten: er zijn te weinig sollicitanten voor het aantal beschikbare functies,
- kwalitatieve tekorten: de vaardigheden van de sollicitanten passen niet bij de eisen van de werkgevers,
- moeilijke arbeidsomstandigheden: bv.

weekendwerk, laag loon, zwaar werk, stress ...

Voor deze lijst baseert de VDAB zich eerst op een minimum aantal ontvangen werkaanbiedingen per beroep. Daarna wordt een lijst gemaakt op basis van statistische analyses. Tot slot wordt deze lijst besproken met deskundigen in het veld die actief zijn in de verschillende sectoren.

In 2021 hield de VDAB ook rekening met de impact van de pandemie op de knelpuntberoepen. Uit een **“top 10” van knelpuntberoepen** van de VDAB blijkt dat bijna de helft hiervan een technische functie betreft, bv. technicus industriële installaties, werfleider, onderhoudsmecanici ...

→ [Lijst met knelpuntberoepen 2021](#)

(98) Le Forem, *Liste des métiers/fonctions critiques et en pénurie en Wallonie 2021*, op. cit., p. 4

(99) Fédération Wallonie Bruxelles, *Carrières dans l'enseignement : pénurie dans l'enseignement*, <http://www.enseignement.be/index.php?page=24944>

2.2.5. Kansrijke beroepen

Volgens **Actiris**:

Als regionaal kantoor voor werkgelegenheid zet Actiris zich in om werkzoekenden toegang te bieden tot werk. Daarom heeft Actiris nieuwe begrippen gelanceerd om zich te wapenen voor deze uitdaging. Daarmee wil het vooral *“focussen op beroepen die de jobkansen van werkzoekenden in Brussel moeten verbeteren¹⁰⁰”*. Hiervoor werden twee begrippen uitgewerkt:

- 1) **kansrijke beroepen**, die werkzoekenden in de eerste plaats leiden naar bepaalde beroepen. Deze beroepen lijken de integratie van de werkzoekenden op de arbeidsmarkt enorm te bevorderen. Statistisch gezien moeten ze aan allerlei voorwaarden (tegelijkertijd) voldoen om als een kansrijk beroep te worden beschouwd:
 - een relatief grote uitstroom naar werk (minstens gelijk aan de mediaan);
 - een zeer grote kans om werk te vinden (uitstroompercentage naar werk dat minstens gelijk is aan het gemiddelde percentage);
 - een relatief lage (lager dan 5) of gematigde (tussen 5 en 10) spanningsindicator.
- 2) de **prospectieberoepen**, waarbij Actiris extra op zoek gaat naar werkaanbiedingen. Ze voldoen aan twee criteria:
 - een relatief grote uitstroom naar werk (minstens gelijk aan de mediaan);
 - een hoge spanningsindicator (tussen 10 en 50) en dus veel concurrentie tussen de werkzoekenden.

Dit zijn met andere woorden de beroepen met een grote arbeidsreserve en dus ook veel concurrentie, maar ook beroepen waarvoor wel degelijk mensen worden aangeworven.

Volgens **Le Forem**:

“De lijst van “Overige kansrijke beroepen” omvat de beroepen waarvoor een groot aantal werkaanbiedingen wordt gepubliceerd. Sollicitanten voor deze beroepen vinden doorgaans sneller werk.”¹⁰¹

2.2.6. Toekomstberoepen

De veranderingen die inherent zijn aan de arbeidsmarkt hebben ook een impact op de behoeften aan opleiding en onderwijs. Actiris en Le Forem observeren deze arbeidsmarkt en verdiepen zich prospectief in de toekomstberoepen.

Volgens **Actiris**:

Voor dit **prospectieve** werk heeft Actiris verschillende soorten toekomstberoepen gedefinieerd. In tegenstelling tot de vorige categorieën (bv. knelpuntberoepen, beroepen met een tekort ...) zijn de toekomstberoepen niet gebaseerd op statistische analyses omdat ze **anticiperen op het gedrag van de arbeidsmarkt**. Hiermee wil Actiris meer inzicht krijgen in de manier waarop de beroepen zullen evolueren en welke soorten beroepen zullen ontstaan om eventuele toekomstige spanningen te voorkomen. Aangezien alleen een kwantitatieve benadering wordt gebruikt, valt de impact in termen van het aantal betrokken

(100) View.brussels, *Projet FOE : Métiers porteurs d'insertion ou à prospecter (dits de prospection)*, op. cit., p. 5

(101) Le Forem, *Autres métiers porteurs*, <https://www.leforem.be/infos-metiers>

jobs moeilijk te voorspellen. Actiris wil eerder **denkpistes aanreiken**, vooral over hoe binnen bepaalde tijdspannes te anticiperen op de onderwijs- en opleidingsbehoeften:

- kijken naar de evoluties over een periode van maximaal 5 jaar om te anticiperen op de behoeften aan beroepsopleidingen,
- kijken naar de evoluties over een periode van 10 jaar om te anticiperen op de behoeften in het onderwijs.

Door deze toekomstberoepen te identificeren, kan het nut ervan in de kijker worden gezet en helpen bij bijvoorbeeld oriëntering en omscholing of bij de bepaling van nieuwe vaardigheden. Actiris ziet verschillende situaties waaraan het begrippen koppelt die samen de toekomstberoepen vormen. Die begrippen kunnen elkaar overlappen en samen van toepassing zijn:

- 1) **beroepen waar in de nabije toekomst vraag naar zal zijn**, dus de beroepen waarvoor de aanwervingsbehoeften groot zijn en ook de komende jaren groot zullen blijven,
- 2) **opkomende beroepen**, dus de beroepen die vandaag reeds bestaan in een beginfase of waarnaar een grotere vraag wordt verwacht,
- 3) **nieuwe beroepen**, dus de beroepen die de komende jaren zullen ontstaan,
- 4) **veranderende of hybridiserende beroepen**, dus de beroepen die nu al bestaan en die ook de komende jaren zouden moeten blijven bestaan, maar die grote veranderingen zullen ondergaan, bijvoorbeeld door een grootschalige digitalisering.

→ [FOCUS “Monitoring en anticipatie” – Uitvoering van prospectieve analyses tewerkstelling/vorming/onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest](#) (2014, view)

→ [Bepaling van de tewerkstellings- en opleidingsbehoeften, 2020](#) (view)

Volgens **Le Forem**:

Om te kunnen inspelen op de toekomstige ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en de opleidings- en onderwijsbehoeften die daaruit kunnen voortvloeien, verdiept ook Le Forem zich sinds 2013 in de toekomstberoepen. Het Waalse regionale agentschap voor werkgelegenheid kijkt maximaal 5 jaar vooruit om inzicht krijgen in de veranderingen en aanpassingen van de verschillende beroepen en zo het aanbod werkaanbiedingen proactief te kunnen benaderen (begeleiding/opleiding/oriëntering).

Daarvoor volgt Le Forem een tweevoudige aanpak gebaseerd op de prospectieve methode “Abilitic 2 Perform”¹⁰²:

- **ruime aanpak**: om inzicht te krijgen in de evoluties van de sectoren en de inhoudelijke effecten op de beroepen (2013 tot 2018),
- **diepgaande aanpak**: om bepaalde beroepen die bij de eerste aanpak naar voren kwamen grondig te analyseren, samen met de evolutie van de vaardigheden (2015 tot 2019)¹⁰³.

→ [Lijst met toekomstberoepen van 2015 tot 2019](#)

→ [Toekomstberoepen en vaardigheden van de toekomst – Transversale analyse van de verslagen over de prospectieve analyse van de beroepen en vaardigheden, 2020](#)

(102) Beschrijving van de methode, Le Forem, *Métiers d'avenir et compétences pour le futur Analyse transversale des rapports d'analyse prospective des métiers et compétences*, 2020, p. 8-9

(103) *Ibidem*, p. 9

2.3. Conclusie

Analytisch kader	Begrippen
Problematisch evenwicht tussen de stroom van sollicitaties en de stroom van werkaanbiedingen op de arbeidsmarkt; tekorten	<ul style="list-style-type: none"> - Knelpuntberoepen (Actiris, Le Forem) - Knelpuntberoepen (VDAB) - Beroepen met een tekort (Actiris, Le Forem) - Prioritaire beroepen (IBEFE)
Jobkansen	<ul style="list-style-type: none"> - Kansrijke beroepen (Actiris) - Kansrijke beroepen (Le Forem) - Prospectieberoepen (Actiris)
Anticiperen op de trends op de arbeidsmarkt	<ul style="list-style-type: none"> - Toekomstberoepen (Actiris, Le Forem)

Onderstaande (onvolledige) overzichtstabel met de belangrijkste instanties en hun verslagen die kunnen worden geraadpleegd, maakt de lezers wegwijs in de overvloed aan informatie over de arbeidsmarkt en geeft een idee van de belangrijkste trends:

Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	
Belangrijkste verslagen	
Maandelijks	<p>De maandelijke verslagen van view.brussels (= Brussels observatorium voor werkgelegenheid en opleidingen) met de belangrijkste cijfers van de Brusselse arbeidsmarkt. Deze verslagen bestaan uit 2 delen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. aantal werkzoekenden en hun kenmerken, de evoluties van die cijfers en de werkloosheidsgraad, 2. overzicht van de jobkansen op basis van de werkaanbiedingen die Actiris heeft ontvangen.
Jaarlijks	<p>Publicatie van een lijst met knelpuntberoepen in het Brussels Gewest door view.brussels en een verslag met een analyse van de knelpuntberoepen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.</p> <ul style="list-style-type: none"> • De lijst met knelpuntberoepen helpt Bruxelles Formation met de uitwerking (ontwikkeling en aanpassing) van diens opleidingsaanbod. • De analyse van de knelpuntberoepen heeft twee doelen: <ol style="list-style-type: none"> 1. de statistische gegevens rond werkgelegenheid en opleiding kruisen om ze samen te analyseren; 2. indicatoren definiëren die Bruxelles Formation en Actiris samen gebruiken om zo de evoluties van de knelpuntberoepen te evalueren en te monitoren. Sinds 2019 wordt het verslag gezamenlijk opgesteld door Bruxelles Formation en view.brussels. • Het analytisch verslag van de knelpuntberoepen geeft ook een kwalitatieve toelichting van de redenen waarom de vacatures zo moeilijk ingevuld raken.
Occasioneel	<p>Publicatie door view.brussels van een analyse van de tewerkstelling en van de knelpuntberoepen in "het metropolitane gebied van Brussel" (de recentste versie uit 2019 gaat over het jaar 2017).</p>
Belangrijkste websites	
<p>Het BISA (het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse) behandelt het hele thema van de "arbeidsmarkt" en met zijn interactieve tool "wijkmonitoring" kan op basis van allerlei indicatoren een cartografische analyse per wijk worden gemaakt.</p>	
<p>ViewStat is ook een interactieve tool van Actiris om statistieken gerelateerd aan de Brusselse arbeidsmarkt te onderzoeken – via Actiris.</p>	

Voor België	
Belangrijkste instanties	
Statbel	Statbel levert alle gegevens over de Belgische arbeidsmarkt. Gedetailleerde prognoses over de ontwikkeling van de arbeidsmarkt op middellange en lange termijn vindt u op de website van het Federaal Planbureau. De toestand op de arbeidsmarkt kan ook verschillen per gewest. Gewestelijke diensten voor werkgelegenheid bieden heel wat cijfers en analyses die de typisch gewestelijke kenmerken van de arbeidsmarkt in kaart brengen: <ul style="list-style-type: none"> • Le Forem • VDAB • Actiris
Le Forem	Het "Office wallon de la formation professionnelle et de l'emploi" of Le Forem levert kwartaalcijfers over de toestand op de Waalse arbeidsmarkt en overzichtsfiches van de arbeidsmarkt per jaar ¹⁰⁴ . Het agentschap biedt ook een hele reeks analyses over de arbeidsmarkt (bv. focus op de problematiek rond de integratie van jongeren, uitzendwerk ...), een lijst van beroepen met een tekort en prospectieve studies over de toekomstberoepen.
VDAB	"VDAB ontcijfert", een periodieke publicatie waarin de VDAB de arbeidsmarkt in Vlaanderen beschrijft.
Actiris	Statistieken over de werkgelegenheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op de website van Actiris.
Duitstalige Gemeenschap	Informatie over de arbeidsmarkt in de Duitstalige Gemeenschap op de portaalsite van de Duitstalige Gemeenschap ¹⁰⁵ .

Voor Europa	
Belangrijkste instanties	
Eurostat	Actuele statistieken over de arbeidsmarkt zijn hier beschikbaar.
Europese Commissie	Met volgende publicaties: <ul style="list-style-type: none"> • Evolutie van de tewerkstelling en sociale situatie in Europa – Jaarverslag; • Evolutie van de arbeidsmarkt en lonen in Europa – Jaarverslag; • Kwartaalanalyse van de tewerkstelling en sociale situatie; • Gerichte analytische nota's die online te raadplegen zijn.
CEDEFOP	Centre européen pour le développement de la formation professionnelle.

Buiten Europa		
Belangrijkste instanties		
OCDE (OESO)	Hier	
OCDE.stat	Hier	

(104) Le Forem, *Le marché de l'emploi en 2020*, <https://www.leforem.be/documents/Fiche%20Marche%20de%20emploi%202020.pdf>

(105) Belgium.be, *Arbeidsmarkt en werkgelegenheidsbeleid*, https://www.belgium.be/nl/werk/werk_zoeken/arbeidsmarkt

3. MOBILITEIT NAAR EN VANUIT HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Een analyse van de mobiliteit van de werkne(e)m(st)ers is noodzakelijk om de socio-economische reikwijdte van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te begrijpen. Zo'n analyse vertelt enorm veel, aangezien de helft van alle stromen naar Brussel gerelateerd zijn aan werkgelegenheid en meer bepaald woon-werkverkeer¹⁰⁶. **Deze cijfers getuigen van het structurerende effect van het woon-werkverkeer op de Brusselse economie.** In 2017 kwam **9% van alle uitgaande verplaatsingen** (bv. om culturele, sociale of familiale redenen) in het Brussels Gewest **van pendelaars vanuit Brussel naar de rand**¹⁰⁷.

[Opgelet: onderstaande gegevens moeten meer details geven over de herkomst en bestemming van de pendelaars, maar ze komen niet allemaal uit dezelfde bronnen en zijn niet allemaal op hetzelfde moment en volgens dezelfde berekeningsmethoden verzameld. Dit kan dus leiden tot enkele statistische verschillen.]

Dit is trouwens ook een nationaal fenomeen want in 2020 werkte in heel België **28,71% van de mensen buiten de provincie waarin ze wonen**. De provincies Vlaams-Brabant (44,58%) en Waals-Brabant (48,37%) hebben echter het hoogste percentage inwoners dat buiten de provincie werkt (**tabel 11**).

Tabel 11 – Aandeel van de bevolking tewerkgesteld buiten de provincie van de woonplaats (2020)

Provincie van de woonplaats	Bevolking tewerkgesteld buiten eigen provincie
Provincie Antwerpen	17,66%
Provincie Vlaams-Brabant	44,58%
Provincie West-Vlaanderen	15,39%
Provincie Oost-Vlaanderen	28,09%
Provincie Limburg	23,66%
Brussels Hoofdstedelijk Gewest	18,63%
Provincie Waals-Brabant	48,37%
Provincie Henegouwen	27,09%
Provincie Luik	17,92%
Provincie Luxemburg	37,55%
Provincie Namen	36,89%
Gemiddelde bevolking tewerkgesteld buiten eigen provincie	28,71%

Bron: Statbel, referentiegegevens Census2011, update 2020

Het percentage pendelaars ligt nog hoger wanneer deze gegevens worden bekeken op gemeentelijk niveau, dus dat deel van de bevolking tewerkgesteld buiten de gemeente van de woonplaats. Zo was 55% van de Belgische beroepsbevolking in 2014¹⁰⁸ een pendelaar, of zelfs 63% als de thuiswerkers uit de cijfers worden gehaald¹⁰⁹.

(106) STRALE (M.), "Verplaatsingen tussen Brussel en de rand: sterk uiteenlopende situaties", *Brussels Studies*, Algemene collectie, nr. 137, 08/07/2019, <https://journals.openedition.org/brussels/2837>

(107) *Ibidem*, §6

(108) Momenteel geen recente gegevens beschikbaar

(109) VANDERMOTTEN (C.) *et. al.*, *op. cit.*, p. 89

De mobiliteit van werkne(e)m(st)ers is dus historisch verankerd in België en heeft enkele typische kenmerken. Over het algemeen worden korte afstanden afgelegd, is het pendelverkeer relatief meer geconcentreerd in het noordoosten van het land en trekt het **Brusselse werkgelegenheidsbekken de meeste pendelaars aan** vanuit zowel de directe rand (dus Waals- en Vlaams-Brabant, het oosten van Oost-Vlaanderen, een deel van Henegouwen en de provincie Namen) als de rest van het land¹¹⁰.

Wat is een pendelaar?

In het algemeen verwijst de term “pendelaar” naar “iedereen die zich **verplaatst tussen de woonplaats en het werk of tussen de woonplaats en de school** en daarmee bepaalde grenzen overschrijdt, gewoonlijk gemeentegrenzen. Deze term impliceert ook een zekere **regelmaat** in de verplaatsingen (...) die het dagelijkse karakter van het idee onderstreept¹¹¹.

Volgens deze definitie kent het Brussels Hoofdstedelijk Gewest twee gevallen:

- **inkomende pendelaars**: de werkne(e)m(st)ers die niet in één van de 19 gemeenten van de Brusselse hoofdstad wonen, maar er wel werken,
- **uitgaande pendelaars**: de werkne(e)m(st)ers die in het Brussels Gewest wonen, maar niet in één van de 19 gemeenten werken.

3.1. Mobiliteit van de werkne(e)m(st)ers in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Door zijn economische aantrekkingskracht kende het Brussels Gewest tot het einde van de jaren '90 een aanzienlijke toename van het aantal pendelaars, zelfs in die mate dat de meeste Brusselse jobs jarenlang werden ingenomen door niet-Brusselaars (**figuur 12**)¹¹². De laatste dertig jaar stagneerden deze stromen echter of ze namen zelfs af, vooral bij de werkne(e)m(st)ers uit de Vlaamse rand rond Brussel. Dit fenomeen kan met name worden verklaard doordat de economische activiteit zich naar de gebieden net buiten de stad Brussel verplaatste. Werkne(e)m(st)ers woonachtig in Vlaanderen blijven echter de grootste groep binnen de inkomende pendelaars. Omgekeerd neemt het pendelverkeer vanuit de Franstalige rand zeer licht toe, net als het pendelverkeer vanuit steden verder van Brussel¹¹³.

Veel hooggeschoolde werkne(e)m(st)ers komen inderdaad uit de Brusselse rand, maar deze lichte toename kan ook te wijten zijn aan laaggeschoolden afkomstig uit regio's met minder economische kansen (bv. de omgeving van Charleroi, het Centrum in de provincie Henegouwen en de Borinage)¹¹⁴.

Ondanks een lichte daling van het aantal pendelaars sinds 2014 **blijft pendelen erg belangrijk en structurerend voor de Brusselse economie**¹¹⁵.

(110) *Ibidem*, p. 89-91

(111) ERMANS (T.), *et. al.*, "Bruxelles et ses déplacements domicile-travail et domicile-école", *Belgeo*, nr. 4, 2017, p. 4

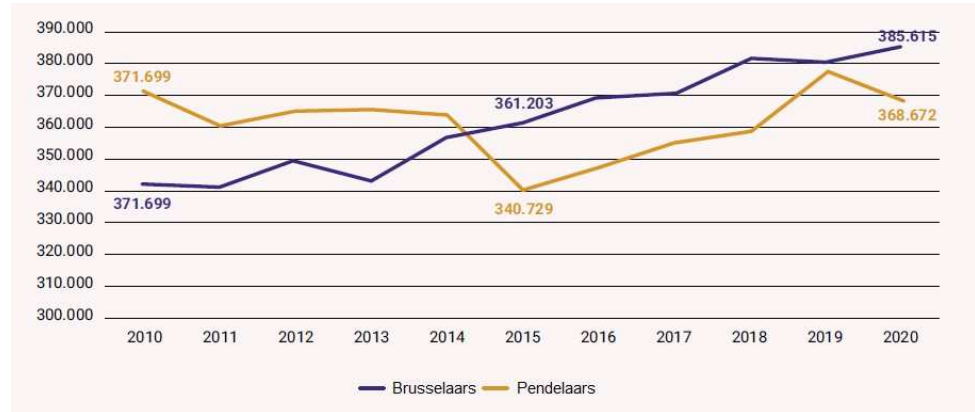
(112) In 2019 werd 49,8% van de ongeveer 759 000 banen in het Brussels Gewest ingevuld door Vlaamse en Waalse pendelaars (respectievelijk 31,5% en 18,3%); zie View.brussels, *Stand van zaken: De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2019, 2020*, p. 33

(113) VANDERMOTTEN (C.) *et. al.*, *op. cit.*, p. 91

(114) *Idem*.

(115) View.brussels, *Stand van zaken: De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2019, op. cit.*, p. 9-10

Figuur 12 - Evolutie van de verdeling van de binnenlandse werkgelegenheid in het Brussels Gewest (2010-2020, in aantal)¹¹⁶

Bronnen: FOD Economie - ADSEI, berekeningen view.brussels

Het Belgische pendelverkeer situeert zich grotendeels in Brussel

De situatie van Brussel en de rand is ook nog eens vrij uniek, aangezien ze het zenuwcentrum van de stromen tussen de gewesten vormen. Uit een studie van view.brussels blijkt immers dat **87,6% van alle verplaatsingen tussen de gewesten in 2017 gebeurde door pendelaars die Brussel binnenkwamen of verlieten**¹¹⁷. De verplaatsingen tussen het Waals en Vlaams Gewest in het kader van de werkgelegenheid zijn met andere woorden slechts miniem in vergelijking met die van en naar het Brussels Gewest.

Bestemming	Aantal werkne(e)m(st)ers	Percentage van alle stromen tussen de gewesten
Naar het Brussel Gewest	355 416	72,0%
Vanuit het Brussels Gewest	76 958	15,6%

Bron: view.brussels, 2017¹¹⁸

De gegevens over het uitgaande pendelverkeer blijken echter te verschillen naargelang de bron. In 2017 gaf view.brussels aan dat het pendelverkeer vanuit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest goed was voor 15,6% van alle stromen tussen de gewesten, terwijl het academische werk van Mathieu Strale voor datzelfde jaar 9% vermeldt.

De professionele mobiliteit in het Brussels Gewest is dus bijzonder hoog. Het gevolg van dit pendelsysteem is dat heel wat jobs in het Brussels Gewest worden ingevuld door pendelaars. **In 2019 werd 49,8% van de ongeveer 759 000 banen in het Brussels Gewest ingevuld door Vlaamse (31,5%) en Waalse pendelaars (18,3%).** Omgekeerd wordt in het Vlaams Gewest 96,5% van de jobs ingevuld door Vlamingen en in het Waals Gewest 96% door Walen, maar er is wel veel mobiliteit binnen die twee gewesten zelf¹¹⁹.

Deze situatie getuigt ook van de **aantrekkingskracht van de Brusselse economie**, die kan worden verklaard door onder meer de overheersende aanwezigheid van de overheidssector en de gewestelijke, federale en Europese overheden.

(116) *Ibidem*, p. 38

(117) View.brussels, *Analyse van de tewerkstelling en van de knelpuntberoepen in het metropolitane gebied van Brussel in 2017*, 2018, p. 8

(118) *Idem*.

(119) *Ibidem*, p. 9

(120) *Idem.*

(121) De vacaturegraad meet het percentage vacatures in het totale werkgelegenheidspotentieel (bezet en vacant).

(122) Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *Stand van zaken en perspectieven op de arbeidsmarkt in België en in de gewesten*, 2021, p. 52

(123) Actiris, *23.000 jobs in Vlaanderen, evenveel kansen voor Brusselaars*,

<https://press.actiris.be/23000-jobs-in-vlaanderen-evenveel-kansen-voor-brusselaars>

(124) VRT, *Les Bruxellois auront bientôt plus d'opportunités de travail en Flandre*, 29/09/2021,

<https://www.vrt.be/vrtnws/fr/2021/09/29/les-bruxellois-auront-bientot-plus-dopportunités-de-travail-en-f/>

(125) Samenwerkingsakkoord van 24 februari 2005 betreffende de interregionale mobiliteit van de werkzoekenden gesloten tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Waals Gewest, het Vlaams Gewest, de Vlaamse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap en de Franse Gemeenschapscommissie

(126) La Libre Belgique, *Des mesures - parfois hypothétiques - pour doper l'emploi et aider les métiers en pénurie*, 13/10/21, p. 12-13

(127) *Advies van de Economische en Sociale Raad voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest* over het ontwerp van samenwerkingsakkoord betreffende het arbeidsmarktbeleid en de bevordering van de mobiliteit van werkzoekenden gesloten tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap

(128) <https://eenjobpourmoi.be/nl>

(129) Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *Stand van zaken en perspectieven op de arbeidsmarkt in België en in de gewesten*, 2021, p. 52

(130) ERMANS (T.), *et. al. op. cit.*, p. 8

(131) *Idem.*

(132) In absolute cijfers:
378 000/759 000 jobs

(133) View.brussels, *Stand van zaken: De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2019, 2020*, p. 34

(134) In absolute cijfers:
82 700/759 000 jobs

(135) View.brussels, *Stand van zaken: De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2019, op. cit.*, p. 34

(136) View.brussels, *Analyse van de tewerkstelling en van de knelpuntberoepen in het metropolitane gebied van Brussel in 2017*, op. cit.

(137) *Idem.*

Zullen de Brusselaars nog mobieler worden?

Ook het pendelverkeer vanuit het Brussels Gewest zou de komende jaren nog kunnen toenemen, vooral om beroepen met tekorten in de Brusselse rand in te vullen. 17% van de Brusselse werkne(e)m(st)ers gaat buiten het Gewest werken en daarmee is dit **de meest mobiele groep van België**¹²⁰.

Hoewel steeds meer Brusselaars **naar Vlaanderen pendelen (een stijging van 21% in vijf jaar)**, kan deze evolutie het aantal werkne(e)m(st)ers die met pensioen gaan niet opvangen en blijft er een schrijnend tekort aan arbeidskrachten in dit deel van het land. Van de drie gewesten heeft Vlaanderen de hoogste vacaturegraad¹²¹ (3,2%). In het Brussels Gewest en Wallonië gaat het om respectievelijk 2,8% en 2,4%¹²². In Vlaams-Brabant alleen al raakt bijvoorbeeld één op de vijf vacatures niet ingevuld¹²³.

Tegen de achtergrond van deze nood aan arbeidskrachten zijn de kansen voor Brusselse werkzoekenden kostbaar en ze moeten maximaal worden benut, zeker in die Brusselse context met zoveel werkne(e)m(st)ers (met bijna 88 000 werkzoekenden in 2020)¹²⁴.

In het kader van deze complementaire behoeften evolueert de politiek reeds geruime tijd in die richting, want al in 2015 werden gewestelijke samenwerkingsakkoorden¹²⁵ gesloten om de mobiliteit van de werkne(e)m(st)ers te verbeteren en bevorderen. Vandaag focust de federale overheid op een **“Plan knelpuntberoepen”** waarin mobiliteit tussen de gewesten wordt aangemoedigd en omkaderd met een herziening van de samenwerkingsakkoorden¹²⁶.

Om de Brusselaars betere toegang te bieden tot werk¹²⁷, moedigen de gewestelijke diensten voor werkgelegenheid de werkzoekenden ook aan met nieuwe campagnes om de taalbarrière en geografische grenzen te overschrijden¹²⁸.

“De bedrijfstakken die de grootste aanwervingsproblemen ondervonden, waren de informatie en communicatie (6,4%) alsook de professionele, wetenschappelijke en technische activiteiten (5,4%) en de bouwnijverheid (4,2%)”,¹²⁹ aldus de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid.

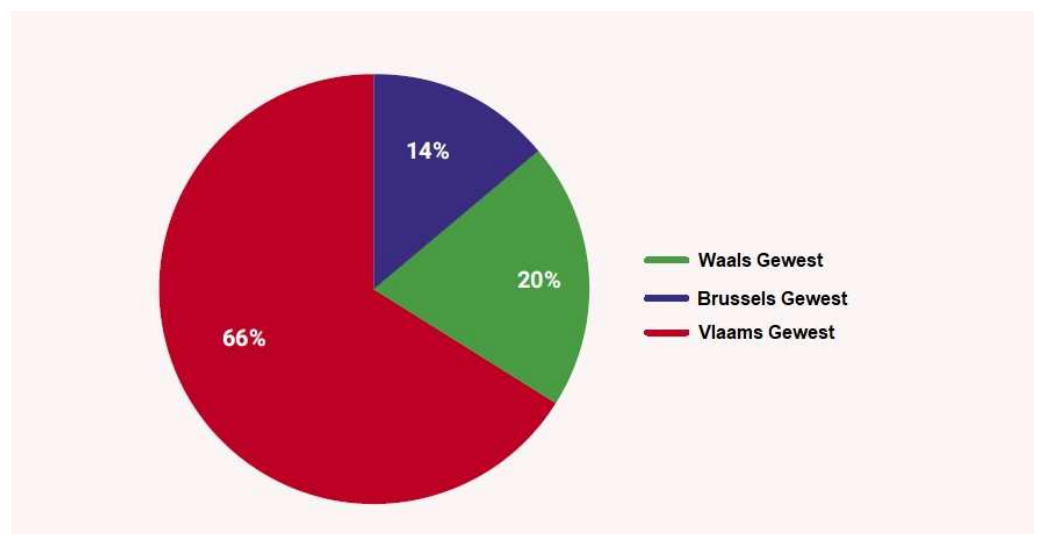
Kenmerken van de pendelaars naar en vanuit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Inkomende pendelaars	Uitgaande pendelaars
Werkne(e)m(st)ers leggen gemiddeld grote afstanden af (58,8% legt meer dan 25 km af) om te gaan werken in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ¹³⁰ .	Werkne(e)m(st)ers werken meestal in de rand rond het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (op minder dan 25 km van hun woonplaats) ¹³¹ .
In 2019 woonde 49,8% ¹³² van de werkne(e)m(st)ers tewerkgesteld in Brussel buiten Brussel, waarvan 31,5% in Vlaanderen en 18,3% in Wallonië ¹³³ .	In 2019 was 17,6% ¹³⁴ van de Brusselaars tewerkgesteld buiten Brussel, waarvan 12,1% (57 000 mensen) in Vlaanderen en 5,4% (25 800 mensen) in Wallonië ¹³⁵ .
	Brusselse werkne(e)m(st)ers die in Vlaanderen werken, pendelen vooral naar Vlaams-Brabant (3/4 van alle pendelaars) ¹³⁶ .
	Wie naar Wallonië pendelt, werkt voornamelijk in Waals-Brabant (60,8%) of Henegouwen (25,9%) ¹³⁷ .

Mobiliteit: de stromen en bestemmingen

Het Brussels Gewest kent het meeste pendelverkeer. Maar waar gaan al die pendelaars naartoe en vandaan komen ze vandaan? In 2020 nemen de pendelaars die in Vlaanderen of Wallonië wonen bijna de helft (368 672) van de 754 287 beschikbare banen in het Brussels Gewest in (**figuur 13**)¹³⁸.

Figuur 13 - Verdeling van de werkne(e)m(st)ers in het Brussels Gewest volgens het gewest waarin ze wonen (2020)

Bron: view.brussels

In 2019 pendelde 17,6% van de werkne(e)m(st)ers vanuit Brussel, van wie 12,1% (57 000 mensen) in Vlaanderen ging werken en 5,4% (25 800 mensen) in Wallonië¹³⁹. Van die 12,1% pendelaars richting Vlaanderen reisde bijna driekwart naar Vlaams-Brabant en de volgende 8 gemeenten (in dalende volgorde van het aantal tewerkgestelde Brusselaars):

- Zaventem
- Machelen
- Vilvoorde
- Asse
- Leuven
- Dilbeek
- Grimbergen
- Halle

Brusselse werkne(e)m(st)ers pendelen dus voornamelijk naar de gemeenten rond de luchthaven van Zaventem, wat erop wijst dat hier veel jobkansen zijn voor de Brusselaars¹⁴⁰.

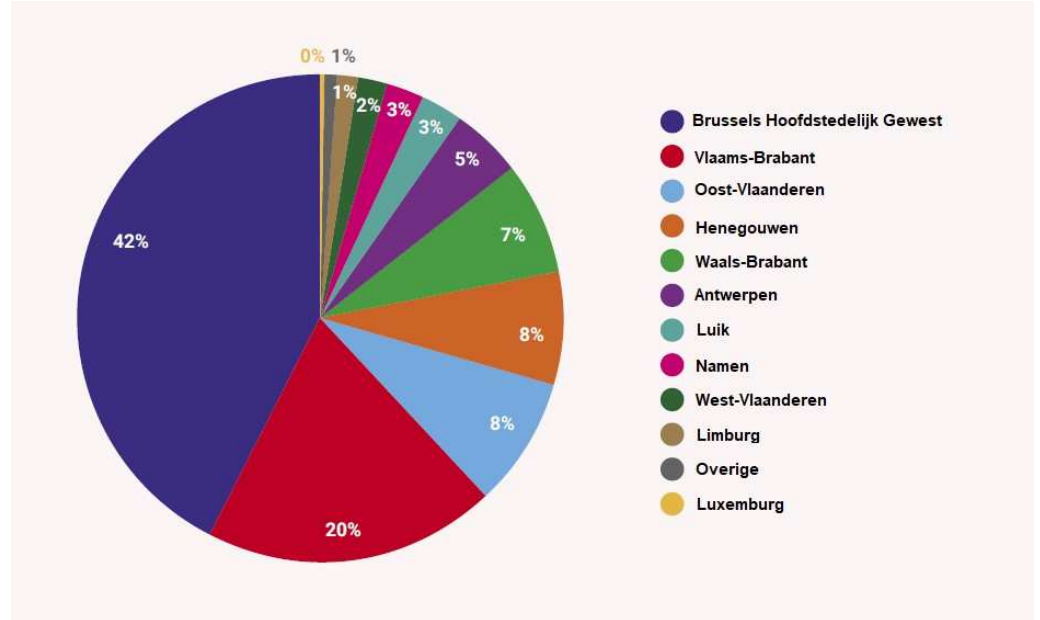
(138) View.brussels, *Stand van zaken: De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2020, op. cit.*, p. 13

(139) View.brussels, *Stand van zaken: De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2019, op. cit.*, p. 34

(140) View.brussels, *Analyse van de tewerkstelling en van de knelpuntberoepen in het metropolitane gebied van Brussel in 2017, op. cit.*, 25 p.

Voor een algemeen beeld van het inkomende pendelverkeer in het Brussels Gewest kunnen we kijken naar de provincie waar de in Brussel tewerkgestelde **loontrekkenden** wonen. Ook al vormen zij slechts een deel van alle werkne(em)sters, toch vertegenwoordigden ze in 2019 wel 81% (617 654) van deze groep. Ongeveer 120 000 loontrekkenden uit Vlaams-Brabant werkten in Brussel, dus 20% van de inkomende loontrekkenden. Eveneens interessant is dat 8% van de loontrekkenden afkomstig is uit Oost-Vlaanderen en Henegouwen (**figuur 14**).

Figuur 14 - Verdeling van de loontrekkenden in het Brussels Gewest volgens de provincie waarin ze wonen (2019)

Bron: Steunpunt Werk, berekening: IBEFE Brussel

Deze cijfers geven een beeld van het aantal pendelaars in absolute cijfers dat elke dag Brussel binnenkomt. Toch is het ook relevant om te kijken naar het aandeel werkne(e)m(st)ers per provincie dat naar de hoofdstad pendelt (**figuur 14**). Hoewel het Brussels Gewest bijvoorbeeld meer werkne(e)m(st)ers telt uit Henegouwen dan uit Waals-Brabant, werkt meer dan de helft van de loontrekkenden in de totale beroepsbevolking van Waals-Brabant in Brussel, terwijl het in Henegouwen om slechts 13,72% gaat (**tabel 12**).

De cijfers van Le Forem wijken licht af van deze gegevens: 33% van de Waals-Brabantse werkne(e)m(st)ers is tewerkgesteld in Brussel, tegenover 11,7% van de werknemers uit Henegouwen¹⁴¹. Dit verschil mag dan wel de trend bevestigen, het is ontstaan doordat Le Forem gegevens van de Enquête naar de arbeidskrachten gebruikt, terwijl de IBEFE Brussel voor haar berekeningen gebruikmaakt van administratieve gegevens van het Steunpunt Werk.

(141) Le Forem, *Les travailleurs wallons sont-ils mobiles ?*, 2017, p. 4

Tabel 12 – Aandeel actieve loontrekkenden per provincie die in het Brussels Gewest werken (2019)

Woonplaats	Aandeel werkne(e)m(st)ers
Waals-Brabant	59,40%
Namen	10,40%
Luik	5,44%
Henegouwen	13,72%
Luxemburg	3,00%
Limburg	3,06%
Vlaams-Brabant	41,84%
Antwerpen	4,63%
Oost-Vlaanderen	9,86%
West-Vlaanderen	2,78%

Bron: Steunpunt Werk, berekening: IBEFE Brussel

Hoewel de meeste pendelaars die in Brussel werken Vlamingen zijn, is hun aandeel in de totale beroepsbevolking groter in de Waalse rand en meer bepaald in Waals-Brabant. Verhoudingsgewijs is de afhankelijkheid van de hoofdstad daar dus groter¹⁴².

Voor het **pendelverkeer vanuit Brussel** bevestigt dit dat de overgrote meerderheid van de werkne(e)m(st)ers – in dit geval van de loontrekkenden – wel degelijk naar **Vlaams-Brabant** reist. Sinds 2017 worden ook de bedienden van de internationale instellingen opgenomen in de Vlaamse tewerkstellingscijfers. Omdat ze officieel “buiten” het Belgische grondgebied werken, horen deze mensen niet bij de binnenlandse werkgelegenheid, maar ze worden geteld als uitgaande pendelaars die naar het buitenland reizen. Wanneer ook naar deze pendelaars wordt gekeken, blijkt dat de **internationale instellingen met 31% van de loontrekkenden die in het Brussels Gewest wonen** zwaar doorwegen in de Brusselse werkgelegenheid (**tabel 13**).

Tabel 13 – Procentuele spreiding van de loontrekkenden woonachtig in het Brussels Gewest in functie van de plaats waar ze werken (per provincie in 2019)

Inwoners van het Brussels Gewest		
Plaats van tewerkstelling volgens provincie	ZONDER internationale instellingen	MET internationale instellingen
Luxemburg	0%	0%
Andere landen (Duitsland, Frankrijk, Nederland)	1%	1%
West-Vlaanderen	1%	1%
Limburg	1%	1%
Luik	2%	2%
Namen	3%	2%
Henegouwen	6%	4%
Oost-Vlaanderen	6%	4%
Antwerpen	10%	7%
Waals-Brabant	17%	11%
Internationale instellingen	/	31%
Vlaams-Brabant	53%	36%

(142) STRALE (M.), op. cit.

Bron: Steunpunt Werk, berekening: IBEFE Brussel

Uitgaand pendelverkeer: nog meer ongelijkheid?

Binnen de Brusselse gemeenten zelf is het beeld echter genuanceerder. Het **aandeel uitgaande Brusselse werkne(e)m(st)ers is namelijk het grootst in de “arme sikkel”** (in het noordwesten van het Gewest), van waaruit ze gemiddeld zeer grote afstanden afleggen naar werkplekken in alle uithoeken van België.

Zoals de schrijvers van het artikel “*Bruxelles et ses déplacements domicile-travail et domicile-école*” over het pendelverkeer van de Brusselaars van en naar school of werk vertellen: “*De **structuur van de werkgelegenheid in Brussel, die sterk wordt bepaald door de hooggeschoolde dienstensector, is duidelijk niet gunstig voor laaggeschoolde werknemers.** Er spelen echter ook andere factoren mee (in het bijzonder het ‘verdringingseffect’ op de arbeidsmarkt wanneer de werkloosheidsgraad hoog is), waardoor er een overigens bewezen situatie ontstaat waarin werknemers uit de arme sikkel met gelijkwaardige opleidingsniveaus ook meer risico lopen om in een situatie van werkloosheid terecht te komen. Het gebrek aan banen die toegankelijk zijn voor deze Brusselaars lijkt hier een **doorslaggevende factor te zijn die hen te vaak dwingt om te pendelen naar de rand en zelfs verder, ook al wonen ze vlak bij de grootste werkgelegenheidspool van het land.***”¹⁴³

Wie zijn die pendelaars? – Socio-economisch profiel van de Brusselse pendelaar¹⁴⁴

Gemiddeld hebben de meeste inkomende pendelaars in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het statuut van bediende (43%) met een diploma hoger onderwijs van het lange type (33%). Het zijn voornamelijk mannen tussen 30 en 50 jaar (ongeveer 30% van de werkne(e)m(st)ers). Er wordt echter best een onderscheid gemaakt tussen werkne(e)m(st)ers die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werken en er ook wonen (interne pendelaars¹⁴⁵), werkne(e)m(st)ers die in het Brussels Gewest werken maar buiten het Gewest wonen (inkomende pendelaars) en werkne(e)m(st)ers die buiten het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werken maar in het Gewest wonen (uitgaande pendelaars) om de verschillen tussen al die categorieën duidelijk te maken.

Bij de **interne pendelaars** bestaat in vergelijking met het gemiddelde van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een **algemene oververtegenwoordiging van vrouwen** en dan vooral vrouwen tussen 15 en 34 jaar (ongeveer 15,5% tegenover het gemiddelde van 12,5%). Over het algemeen zijn de meest voorkomende statuten die van arbeid(st)er (20%), zelfstandige (18%) en contractuele werkne(e)m(st)er in de overheidssector (12%). Bedienden en ambtenaren zijn dan weer duidelijk slechter vertegenwoordigd bij de interne pendelaars (respectievelijk 34,6% en 15,6%). Er zijn met andere woorden 43,1% bedienden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en slechts 34,6% van de interne pendelaars zijn bedienden (tegenover 50,1% van de inkomende pendelaars). **Het meest voorkomende opleidingsniveau is lager secundair onderwijs** (21,3% tegenover een gemiddelde van 16,5% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest).

Bij de **inkomende pendelaars** zitten over het algemeen meer mannen, met **duidelijk meer werknemers tussen 45 en 60 jaar** (ongeveer 28% tegenover een gemiddelde van ongeveer 22,5% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). De categorie inkomende pendelaars bestaat grotendeels uit **bedienden en ambtenaren**, namelijk respectievelijk 50% en 28%. De arbeid(st)ers (8,8% tegenover 15,7% in het Brussels Gewest) en zelfstandigen (4,5%) zijn in deze groep duidelijk slecht vertegenwoordigd, dus het tegengestelde van de groep interne pendelaars¹⁴⁶. De mensen met een diploma hoger secundair en hoger onderwijs zijn met respectievelijk 28,4% en 61,1% sterk vertegenwoordigd. De pendelaars met een diploma lager secundair onderwijs zijn dus duidelijk slecht vertegenwoordigd (10,5%).

(143) ERMANS (T.), et. al. op. cit., p. 9

(144) Brussel Mobiliteit, *Katern 6 van het kenniscentrum van de mobiliteit: Analyse van de woon-werk en woon-schoolverplaatsingen met betrekking tot het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, 2019, p. 43-45

(145) Mensen die in een andere gemeente werken dan waar ze wonen, maar die wel binnen de grenzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest blijven.

(146) Het is wel belangrijk om te vermelden dat zelfstandigen zelden ver van hun werkplek wonen.

Bij de **uitgaande pendelaars** zit een overgrote meerderheid van mannen tussen 15 en 40 jaar (ongeveer 33% tegenover een gemiddelde van ongeveer 21% in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Bij alle uitgaande pendelaars overheerst vooral het statuut van arbeid(st)er (32,2%) en bediende (48,8%). Net als bij de interne pendelaars zijn de mensen met een diploma lager secundair onderwijs ook hier een minderheid (23,6%).

3.2. Het voorbeeld van de transport- en logistieke sector

Bepaalde economische sectoren werken de mobiliteit van de werkne(e)m(st)ers meer in de hand dan andere, bijvoorbeeld de transport- en logistieke sector. Deze twee sectoren creëren voor de Brusselaars heel wat banen in loondienst in Vlaams-Brabant (4,9%), tegenover 1% in het Brussels Gewest en 2,6% in Waals-Brabant¹⁴⁷.

Bovendien biedt Vlaams-Brabant met 2 van de 3 jobs¹⁴⁸ de meeste banen in loondienst in deze sector. Dat komt voornamelijk door de activiteiten gerelateerd aan de werking van de luchthaven. 9,2% van de jobs in transport en logistiek in Vlaams-Brabant heeft te maken met de activiteiten van Zaventem, tegenover slechts 0,5% in Brussel¹⁴⁹.

Brussel en Vlaams-Brabant vormen een dynamische economische regio waar 21,2% (138 144 arbeidsplaatsen) van alle banen in de Belgische transport- en logistieke sector geconcentreerd is. Daarnaast steeg het aantal banen in loondienst in deze sector met nog eens 1,2% in Vlaams-Brabant¹⁵⁰.

Werkne(e)m(st)ers in de transport- en logistieke sector zijn ook relatief oud en het is niet zeker dat de jongeren hen zullen opvolgen¹⁵¹. Met deze grote groep gepensioneerden die er binnenkort aankomt en een groot aantal vacatures en prioritaire beroepen (bv. chauffeur-koerier) **biedt deze sector veel jobkansen, vooral voor laag- en middengeschoolde Brusselaars**¹⁵². De IBEFE heeft overigens 11 prioritaire beroepen in transport en logistiek geïdentificeerd.

Bovendien gaat het om vaste jobs (contracten voor onbepaalde duur) en worden sollicitanten van buitenlandse origine minder vaak gediscrimineerd¹⁵³.

Gezien deze jobkansen voor Brusselaars in de Vlaamse Rand moeten de vaardigheden zeker worden aangepast aan de taalvereisten want in 46,3% van de werkaanbiedingen wordt een zekere talenkennis gevraagd. De Instance bassin formuleert hierover in haar gemeenschappelijke thema's enkele aanbevelingen (zie [hoofdstuk 4 van het Analytisch en prospectief verslag](#)).

(147) View.brussels, COVID-19 - Focus Transport & logistiek, december 2021, p. 14

(148) *Idem*.

(149) *Ibidem*, p. 15

(150) *Ibidem*, p. 16

(151) *Ibidem*, p. 17

(152) *Idem*.

(153) *Ibidem*, p. 18-19

3.3. Mobiliteit in het onderwijs

Hoe mobiel is de schoolbevolking?¹⁵⁴

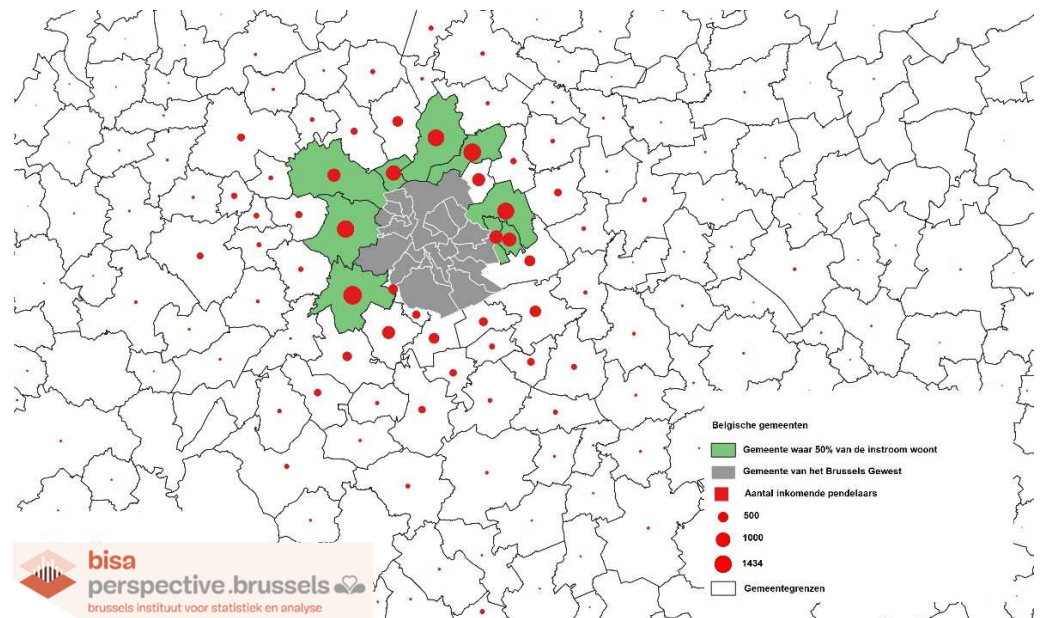
De mobiliteit bij de schoolbevolking in enkele cijfers (2019-2020)¹⁵⁵:

- Interne stroom: 86% van de Brusselaars gaat naar school in Brussel (223 288 leerlingen),
- Instroom: 14% van de Brusselse schoolbevolking woont buiten de hoofdstad (34 928 leerlingen) (**kaart 5**),
- Uitstroom: 8726 leerlingen wonen in Brussel en volgen onderwijs in het Vlaams of Waals Gewest (**kaart 6**).

Van de totale instromende schoolbevolking komt 50% (gemeenten in het groen) uit het Vlaams Gewest en vooral de gemeenten ten noorden van de stad (**kaart 5**). Een mogelijke verklaring daarvoor is met name het feit dat Franstalige gezinnen woonachtig in de Vlaamse gemeenten grenzend aan Brussel hun kinderen naar Franstalige scholen in Brussel sturen.

Van de schoolbevolking woonachtig in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest die naar school gaat buiten de 19 gemeenten gaan de meeste leerlingen (50%) naar school in Waterloo, Waver, Namen, Halle, Dilbeek, Vilvoorde en Zaventem (**kaart 6**).

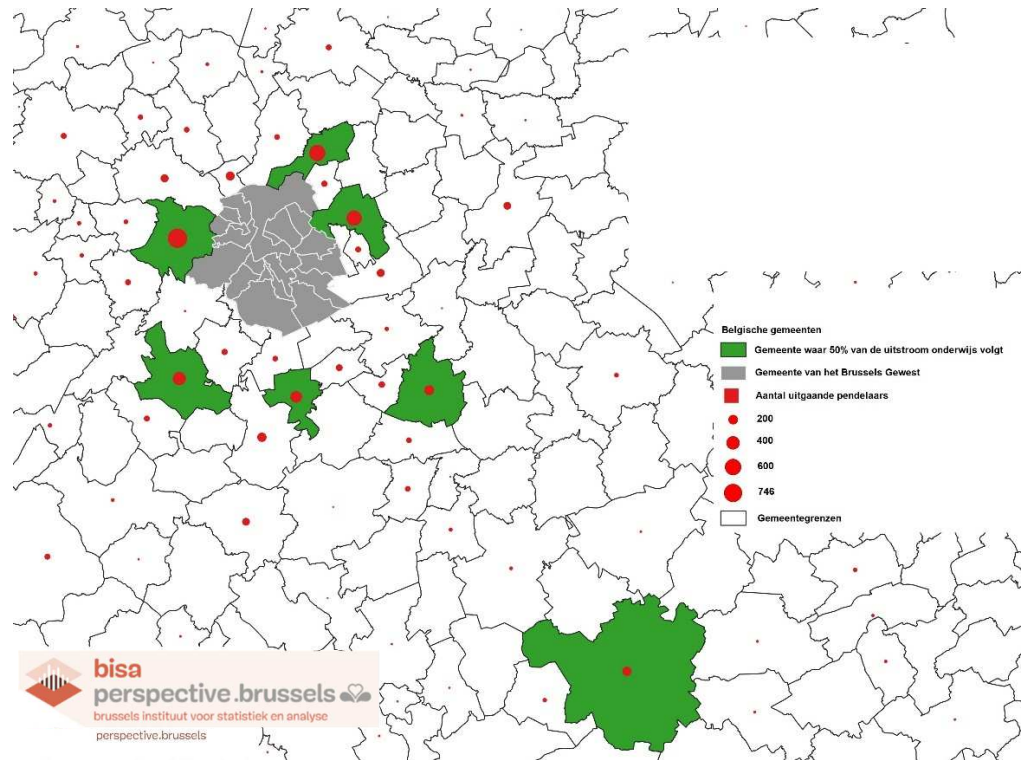
Kaart 5 – Kaart van de woon-schoolverplaatsingen van leerlingen die wonen buiten het Brussels Gewest en secundair onderwijs volgen in het Brussels Gewest: 2019-2020.

(154) Brussel Mobiliteit, *Katern 6 van het kenniscentrum van de mobiliteit*, op. cit., p. 154-174

(155) BISA, *Focus 48: Zullen er in 2030 genoeg plaatsen zijn in de Brusselse scholen?*, op. cit., p. 2

Kaart 6 - Kaart van de woon-schoolverplaatsingen van leerlingen die wonen in het Brussels Gewest en secundair onderwijs volgen buiten het Brussels Gewest: 2019-2020

83% van de woon-schoolverplaatsingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn korter dan 5 km. Zelfs bij de inkomende pendelaars gebeurt het merendeel van deze verplaatsingen (36,5%) binnen diezelfde straal. De nabijheid van de school blijkt echter niet de enige variabele te zijn die bepalend is voor de keuze van die locatie. Hoewel de dichtstbijzijnde onderwijsinstelling doorgaans binnen een straal van 600 m ligt, gaat 54% van de leerlingen immers naar een school op minstens 1 km van hun woning¹⁵⁶. In het lager onderwijs is de afstand tussen thuis en school over het algemeen minder dan 1 km. **Vanaf de eerste graad van het secundair onderwijs wordt de mediane afstand in het woon-schoolverkeer duidelijk groter.**

Ten eerste verschilt deze afstand naargelang de gemeenschap die verantwoordelijk is voor het onderwijs. Vanaf de leeftijd van 11-12 jaar leggen de leerlingen die onderwijs volgen in de Franse Gemeenschap een mediane afstand van ongeveer 1,5 km af. Bij de Vlaamse Gemeenschap gaat het om zo'n 2,4 km. Ten tweede heeft ook het type onderwijs invloed op de mediane afstand. In de Franse Gemeenschap leggen de leerlingen in de tweede graad van het algemeen secundair onderwijs gemiddeld een iets grotere afstand af dan leerlingen van de eerste graad, terwijl **leerlingen in het technisch onderwijs gemiddeld 2,3 km moeten afleggen naar school**. De schoolmobiliteit beperkt zich dus al van in het basisonderwijs niet tot de nabije omgeving. **Het zijn in de eerste plaats de meest kwetsbare leerlingen die zich extra ver verplaatsen: leerlingen in het buitengewoon onderwijs, leerlingen met een leerachterstand vanaf de tweede graad secundair onderwijs, ...**¹⁵⁷.

(156) Brussel Mobiliteit, *Katern 6 van het kenniscentrum van de mobiliteit*, op. cit., p. 154-155

(157) ERMANS (T.), *et. al. op. cit.*, p. 11

Tot slot spelen ook het **onderwijsnet** en de inrichtende macht een rol in de mediane afstand tussen de woonplaats en de school. Over het algemeen worden naar een gemeenteschool (doorgaans minder dan 1 km) kortere afstanden afgelegd dan naar een vrije confessionele school (tot 4 km voor vrije confessionele islamitische basisscholen). Met betrekking tot de inrichtende macht trekken sommige instellingen meer leerlingen aan dan andere. De mediane afstand naar een technische gemeenteschool (2de en 3de graad) in Sint-Pieters-Woluwe bedraagt bijvoorbeeld ongeveer 6,5 km, terwijl het bij een gelijkaardige school in Schaarbeek om zo'n 1,6 km gaat¹⁵⁸.

Uit een analyse van het inkomend schoolverkeer voor het onderwijs in de Franse Gemeenschap blijkt dat 73% uit Vlaanderen komt, waarvan 83% uit de faciliteitengemeenten rond het Brussels Gewest. De Brusselse gemeenten met de meeste inkomende leerlingen liggen aan de grens tussen het Gewest en Vlaams-Brabant. De socio-economisch zwakkere wijken in het noordwesten van Brussel trekken daarentegen veel minder inkomend schoolverkeer aan (de gemeente Sint-Jans-Molenbeek trekt bijvoorbeeld minder dan 3% van die pendelaars aan). De kleinere groep inkomende pendelaars naar instellingen van de Vlaamse Gemeenschap vertegenwoordigt 26% van al het inkomende pendelverkeer en komt grotendeels uit het vroegere arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde¹⁵⁹.

Ook de **woonwijk** en de **schoolwijk** zijn variabelen die de mobiliteit van de pendelende leerlingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beïnvloeden. Ten eerste wordt de afstand tussen de woonplaats en de school voor de betrokken leerlingen korter naarmate die wijken beter bediend worden door het openbaar vervoer. In het basisonderwijs woont 38% van de leerlingen die naar een school gaan op minder dan 500 m van huis immers in een wijk met goede verbindingen met het **openbaar vervoer**. In de minder bereikbare wijken gaat het om slechts 26% van dezelfde steekproef van leerlingen¹⁶⁰. Ten tweede kan de mediane afstand tussen huis en school verschillen naargelang de wijk waarin de school is gelegen. De afstand is veel kleiner in de noordwestelijke wijken (doorgaans minder dan 1 km) met een lager socio-economisch niveau. **Bij de scholen van de zuidoostelijke wijken met een gunstiger socio-economisch profiel wonen de pendelaars daarentegen gemiddeld verder weg** (doorgaans tussen 1,4 en 2,4 km). Dit fenomeen wordt nog versterkt door het feit dat **in de noordwestelijke wijken onvoldoende instellingen voor algemeen en technisch secundair onderwijs** van de 2de en 3de graad gelegen zijn. Die liggen namelijk meer geconcentreerd in de zuidoostelijke wijken, terwijl het beroepsonderwijs zich vooral in de noordwestelijke wijken situeert¹⁶¹.

Kortom, de afstanden van de woon-schoolverplaatsingen worden bepaald door deze factoren¹⁶²:

- Concentratie van schoolvestigingen in het Brussels Gewest
- Bereikbaarheid met het openbaar vervoer
- Versnippering van het onderwijsaanbod en verdere specialisatie van de individuele trajecten (specialisatie en schaarste van het aanbod naarmate het onderwijstraject vordert)
- Reputatie van de onderwijsinstelling

(158) Brussel Mobiliteit, *Katern 6 van het kenniscentrum van de mobiliteit*, op. cit., p. 156-158

(159) *Ibidem*, p. 161-162

(160) *Ibidem*, p. 164

(161) *Ibidem*, p. 167-172

(162) ERMANS (T.), *et. al.*, op. cit., p. 11

4. ECONOMISCHE SITUATIE EN VOORUITZICHTEN

Op basis van het gezamenlijke verslag¹⁶³ van het Federaal Planbureau en de diensten voor statistisch onderzoek van de drie Belgische Gewesten (BISA, IWEPS en Statistiek Vlaanderen) worden in dit hoofdstuk de economische vooruitzichten voor de Brusselse arbeidsmarkt tot 2026 voorgesteld.

4.1. Belangrijkste nationale en gewestelijke trends

In 2020 hebben de maatregelen naar aanleiding van de gezondheids crisis geleid tot een **krimp van het bbp met 6,3%**. In het eerste kwartaal van 2021 steeg het bbp met 5,5%. Voor 2022 wordt een economische groei van 2,9% verwacht, die in de periode 2023-2026 zou vertragen tot gemiddeld 1,4% per jaar¹⁶⁴.

De coronapandemie heeft ook de internationale handel getroffen, waarbij de uitvoer en invoer met respectievelijk 4,6% en 4,3% daalden. Met de opleving van de internationale handel in 2021 en 2022 groeiden de uitvoer en invoer weer met respectievelijk 5,9% en 6,4%. Voor de periode 2023-2026 zal de uitvoer naar verwachting met **gemiddeld 3,1% per jaar stijgen** en de import met gemiddeld 3,3%¹⁶⁵.

De bedrijfsinvesteringen, die door de crisis met 7,8% zijn gedaald, zouden dankzij de steun voor bedrijfsinvesteringen in het kader van de herstelplannen moeten opleven met een groei van 8,7% in 2021. Tot 2026 zou er een groei van gemiddeld 2% per jaar moeten zijn. De overheidsinvesteringen van hun kant zouden ook moeten worden ondersteund door de verschillende federale relanceplannen en door regionale investeringsprojecten die op kruissnelheid komen (bv. mobiliteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest). Na een stijging met 17,4% in 2021 wordt in 2023 een verdere sterke stijging verwacht (+7%), gevolgd door een daling in 2025 en 2026 (-3,4% en -2,3%)¹⁶⁶.

In 2020 daalde de bruto toegevoegde waarde in volume van alle bedrijfstakken met 6,9%. **Het is belangrijk om te vermelden dat niet alle sectoren even hard door de pandemie werden getroffen.** In bepaalde sectoren (bv. de verwerkende nijverheid -3,5% en de bouw -4,7%) was de terugval beperkter dan in andere (bv. marktdiensten -8%). 2021 kende een lichte terugkeer naar een positieve groei van de toegevoegde waarde in volume (0,8% voor de marktdiensten, 0,6% voor de bouw en 2,1% voor de nijverheid). In de periode 2023-2026 zou de groei opnieuw moeten aanknopen met die van de totale bruto toegevoegde waarde in volume van voor de crisis (gemiddeld +1,4% per jaar)¹⁶⁷.

Bij de marktdiensten bestaan er tussen de lagere bedrijfstakken belangrijke verschillen wat betreft de impact in het jaar 2020. Tot de zwaarst getroffen sectoren behoren de "gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening" (-14,4%) doordat bepaalde niet-dringende ingrepen werden uitgesteld, de "handel en horeca" (-13,5%) door de sluiting van de zogenaamde niet-essentiële handelszaken en "vervoer en communicatie" (-11,3%) door de sterke achteruitgang van de luchtvaartactiviteiten. Andere takken van de marktdiensten ondervonden dan weer relatief weinig hinder van de crisis, zoals de tak "krediet en verzekeringen" (-2,6%) waar telewerken mogelijk is en de "overige marktdiensten" (-4,4%). In die laatste sector werden bepaalde activiteiten zeer zwaar getroffen (bv. "kunst, amusement en recreatie"), terwijl andere takken zoals de "informaticadiensten" relatief gespaard zijn gebleven. Voor de periode 2020-2022 wordt een gecumuleerde groei van 0,7% verwacht voor de totale marktdiensten (wederom met wat verschillen: bij de tak "handel en horeca" zou de bruto toegevoegde waarde in volume met 4,6% dalen)¹⁶⁸.

(163) BISA, *Regionale economische vooruitzichten 2021-2026*, juli 2021, 96 p.

(164) *Ibidem*, p. 2-3

(165) *Ibidem*, p. 3

(166) *Ibidem*, p. 4-6

(167) *Ibidem*, p. 9

(168) *Idem*.

Ook op het gebied van werkgelegenheid bestaan er verschillen. Sommige bedrijfstakken zoals “handel en horeca”, “metaalverwerking” en “vervoer en communicatie” kampten met een enorme daling van de werkgelegenheid. De farmaceutische industrie, de landbouw en de tak “krediet en verzekeringen” ondervonden qua werkgelegenheid dan weer amper hinder van de crisis. Voor de periode 2020-2022 zal de zwaarst getroffen sector nog steeds de “handel en horeca” zijn, waar de werkgelegenheid zal krimpen met 45 000 personen. In andere sectoren moet de werkgelegenheid naar verwachting sneller groeien. Zo worden 42 000 nieuwe banen verwacht in de sector “gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening” en 13 000 in de sector “overheidsadministratie en onderwijs”. In de bedrijfstakken “handel en horeca” en “vervoer en communicatie” zou de werkgelegenheid met respectievelijk 7000 en 3000 nieuwe banen opnieuw moeten groeien in de periode 2023-2026.

Tot 2020 werd de lichte krimp van de werkgelegenheid bij de marktdiensten gecompenseerd door een toename van de werkgelegenheid in de overheidssector. Nu verwacht wordt dat de werkgelegenheid in de overheidssector in de periode 2021-2022 zal krimpen, zal de evolutie van de werkende beroepsbevolking voornamelijk bepaald worden door de groei van de werkgelegenheid bij de marktdiensten. In 2021 zou de werkgelegenheidsgraad moeten stijgen tot 68,2%, vervolgens in 2022 stabiliseren en daarna gestaag weer groeien. Eerst zullen nog 48 000 nieuwe banen worden gecreëerd, maar vervolgens zal de groei van de werkende beroepsbevolking vanaf 2023 weer worden afgeremd door een tragere groei van de werkgelegenheid in de bedrijfstak van de marktdiensten.

Ondanks de grote impact van de gezondheidscrisis in maart en april 2020 (+40 000 werkzoekenden in deze twee maanden alleen al) is de werkloosheidsgraad in 2020 uiteindelijk nauwelijks gestegen: 9,1% tegenover 8,9% in 2019. Na een gestage daling in 2021 (tot 8,7%) zal de toename van de beroepsbevolking naar verwachting leiden tot een tijdelijke stijging van de werkloosheid in 2022 (tot 9%). Van 2023-2024 zal de werkende beroepsbevolking meer groeien dan de beroepsbevolking, waardoor de werkloosheid aanzienlijk zal dalen (tot 7,9% eind 2024). In 2025 zullen de pensioenhervormingen een einde maken aan de daling van het werkloosheidscijfer, dat in 2026 zal stabiliseren op 7,7%.

Na uitzonderlijke overheidstekorten in 2020 en 2021 (door de coronamaatregelen) zou de economische activiteit stilaan weer moeten opleven en zou het tekort moeten afnemen in 2022. Deze verbetering wordt onderbroken in 2023, wanneer de economische groei zich normaliseert. In 2026 wordt een tekort van 5,6% van het bbp verwacht, wat in schril contrast staat met de 1 tot 2% van voor de crisis. Deze stijging zal te wijten zijn aan de achterstand door de recessie in 2020, leeftijdsgerateerde uitgaven en de verschillende maatregelen om de relance te bevorderen en bepaalde sociale maatregelen structureel te consolideren.

Het gezinsinkomen in 2020¹⁶⁹

In 2020 is de Belgische economische activiteit sterk gekrompen door de coronacrisis. Het bbp viel terug tot 6,3% (in volume). Het netto beschikbaar inkomen van de huishoudens bleef echter stijgen (+1,4%) in België en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: dit was met name te danken aan de lage inflatie, maar vooral ook aan de overheidsmaatregelen (tijdelijke werkloosheid, overbruggingsrecht en diverse premies voor zelfstandigen).

(169) *Ibidem*, p. 60-70

Door deze overheidssteun stegen de totale uitgaven (+12,3% in 2020) voor sociale uitkeringen. Deze stijging is nog groter in Brussel (+16,2%). De werkloosheidsuitkeringen op nationaal niveau gingen bijvoorbeeld sterk omhoog: het nominale bedrag ging tussen 2019 en 2020 van 4,7 miljard euro naar 9,2 miljard euro. Die stijging is voornamelijk een gevolg van het grote aantal werkne(e)m(st)ers dat in het stelsel van tijdelijke werkloosheid werd ondergebracht, terwijl de “reguliere” werkloosheid niet overmatig toenam. In het Brussels Gewest stagneert de gemiddelde werkloosheid tussen 2019 en 2020 overigens rond 15,5%.

Het is ook in het Brussels Gewest dat de brutoloonmassa¹⁷⁰ in 2020 het sterkst gedaald is. Dit fenomeen kan waarschijnlijk worden verklaard door een sterke daling van het loon per hoofd van de Brusselaars. Die daling kan op haar beurt een gevolg zijn van het feit dat de Brusselaars oververtegenwoordigd zijn in bedrijfstakken die zeer zwaar getroffen zijn door de gezondheidscrisis (bv. de “handel en horeca”).

Overheidsfinanciën¹⁷¹

In 2020 verslechterden de overheidsfinanciën van de gemeenschappen en gewesten, deels door de steunmaatregelen naar aanleiding van de coronacrisis. Dit geldt ook voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De vooruitzichten wijzen tevens op een begrotingstekort voor alle gefedereerde entiteiten tegen 2026.

4.2. Grote economische uitdagingen in de toekomst

De Europese landen staan voor een heleboel economische uitdagingen op korte en lange termijn. Drie grote problemen zijn echter nu al onze samenlevingen binnengedrongen en die vereisen extra aandacht van de overheid: klimaat, ongelijkheid en bevolking. Ook België en vooral het Brussels Gewest blijven niet gespaard van deze problemen. Er moet rekening worden gehouden met hun duidelijke impact op de economische activiteiten, beroepen en werkgelegenheid.

De klimaatverandering: de effecten zijn al onomkeerbaar

De verschillende rapporten van het IPCC laten er geen twijfel over bestaan: de klimaatverandering houdt verband met de menselijke activiteit. Het komt er nu op aan te voorkomen dat de temperatuur meer dan 2 °C boven het pre-industriële niveau stijgt. De gevolgen van de klimaatverandering zijn nu al voelbaar, maar ze zullen waarschijnlijk nog erger worden voor zowel de mens als de ecosystemen. Deze veranderingen zullen eveneens een impact hebben op de verschillende economische sectoren (bv. waterbeheer, energiebehoefte, vertraging van de economische groei, schade aan infrastructuur ...).

Socio-economische ongelijkheid

Discriminatie bij sollicitaties, ongelijke behandeling op het werk en een grotere economische onzekerheid zijn centrale thema's in de structurering van de arbeidsmarkt (zie hoger). Krachtige maatregelen voor gelijke kansen en de bestrijding van discriminatie zijn nodig. Actieplannen op lange termijn zijn belangrijk want socio-economische ongelijkheden hebben zelfs al een impact tijdens het onderwijs- en beroepsopleidingstraject.

(170) De loonmassa is het geheel van de brutobezoldigingen van de loontrekkenden van een zaak (uitgezonderd werkgeversbijdragen).

(171) Alle informatie in deze rubriek is afkomstig van het BISA, *Regionale economische vooruitzichten 2021-2026*, juli 2021, p. 70-78

Demografische veranderingen: vergrijzing van de bevolking

Over het algemeen vergrijst de Belgische bevolking, wat betekent dat we het juiste evenwicht moeten vinden tussen aan het werk blijven, aanpassen aan de veranderingen op de arbeidsmarkt en met pensioen gaan.

5. HET GRONDGEBIED VAN DE BRUSSELSE REGIO: EEN ATYPISCHE REGIO

Brussel – een atypische Regio?

- Qua grondgebied komt de Brusselse Regio overeen met het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
- De Regio is tweetalig.
- De Brusselse Regio telt bijna evenveel Brusselse als niet-Brusselse werkne(e)m(st)ers.
- De directe rand rond Brussel biedt veel jobkansen.

De IBEFE Brussel komt overeenkomstig artikel 3 van het samenwerkingsakkoord¹⁷² overeen met een specifiek geografisch gebied, namelijk de administratieve grenzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Voor de uitvoering van haar kerntaak – *“de sturing van het kwalificerend onderwijs en de beroepsopleiding ondersteunen”* – moet de Instantie haar aanbevelingen baseren op de werkelijke socio-economische behoeften¹⁷³ van het grondgebied. De Brusselse sociale partners wijzen er echter op dat *“de territoriale grenzen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest niet overeenstemmen met zijn economische invloedsszone, die zich tot ver in de rand uitstrekt”*¹⁷⁴.

Als antwoord op die kwestie is de IBEFE Brussel beginnen nadenken over de economische perimeter waarmee ze in haar aanbevelingen rekening moet houden. De relaties tussen Brussel en zijn rand zijn in de loop der jaren sterk geëvolueerd en zijn complex. De Brusselse invloedsszone varieert en wordt op allerlei verschillende manieren afgebakend, afhankelijk van het behandelde domein (mobiliteit, handel, arbeidsmarkt, onderwijs ...).

In dit hoofdstuk komen enkele van deze definities aan bod, waarbij de nadruk ligt op de definities die het meest relevant zijn voor de sturing van het kwalificerend onderwijs en de beroepsopleiding.

5.1. Brussel en zijn 19 gemeenten

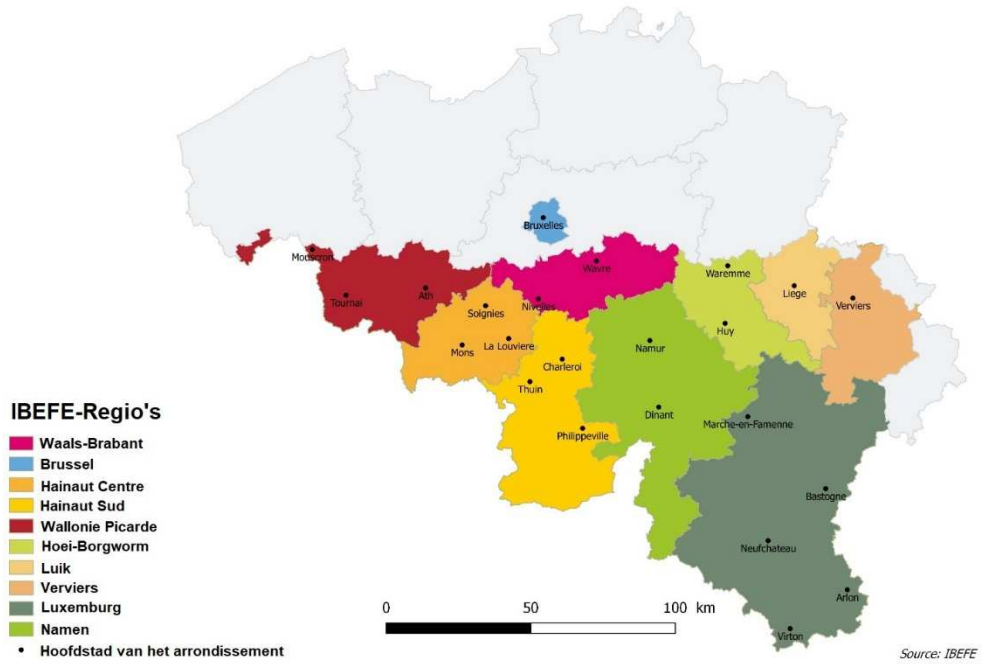
Van de 10 opgerichte **Regio's voor Kwalificerend Onderwijs - Vorming - Arbeidsmarkt** (**kaart 7**) omvat de IBEFE Brussel de 19 gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (**kaart 8**).

(172) Art. 3 van het samenwerkingsakkoord van 20 maart 2014 tussen de Franse Gemeenschap, het Waals Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie betreffende de uitvoering van Regio's voor Kwalificerend Onderwijs - Vorming - Arbeidsmarkt.

(173) Art. 9 van het samenwerkingsakkoord van 20 maart 2014 tussen de Franse Gemeenschap, het Waals Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie betreffende de uitvoering van Regio's voor Kwalificerend Onderwijs - Vorming - Arbeidsmarkt.

(174) Brupartners, Initiatiefadvies over het activiteitenverslag 2017-2019 van de Vergadering van de Instanties van de Regio's voor Kwalificerend Onderwijs - Vorming - Arbeidsmarkt, 19 november 2020, p. 6

Kaart 7 – Kaart van de 10 IBEFE-Regio's

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft een oppervlakte van 161 km². De kleinste gemeenten op Brussels grondgebied zijn Sint-Joost-ten-Node en Koekelberg, die elk met 0,7% van het gewest overeenkomen. De twee grootste gemeenten zijn Brussel-Stad (20,2%) en Ukkel (14,2%).

Kaart 8 – De 19 Brusselse gemeenten

Historisch gezien was er altijd al veel interactie tussen de Brusselse hoofdstad en haar rand (zoals pendelstromen, schoolreizen en economische en handelsrelaties) en de economische ruimte van de stad strekt zich uit tot ver buiten de 19 gemeenten¹⁷⁵.

Zo getuigt de toegenomen mobiliteit van werkn(e)m(st)ers naar en vanuit de hoofdstad van de **economische reikwijdte van Brussel**, ver voorbij de gewestgrenzen. **Hoe kan het onderwijs- en opleidingsaanbod dan zo worden georganiseerd dat het rekening houdt met deze rand?** Hoe kan een relevant gebied worden afgebakend voor de activiteiten van de IBEFE zodat de sturing van het aanbod van kwalificerend onderwijs en opleidingen adequaat en pragmatisch wordt ondersteund?

Momenteel wordt de mogelijke socio-economische afbakening van het Brussels Gewest nog steeds in vraag gesteld en er wordt telkens een andere perimeter voorgesteld wanneer andere gegevens in aanmerking worden genomen.

5.2. De administratieve en politieke definities

Een van de mogelijke afbakeningen van de Brusselse rand vloeit voort uit politieke akkoorden over taalkundige en electorale aangelegenheden¹⁷⁶. De taalkundige eigenheid van Brussel is dat deze stad met Frans als meest gesproken landstaal immers midden in Vlaams-Brabant ligt¹⁷⁷. Daardoor gelden in sommige randgemeenten specifieke regelingen: de faciliteitengemeenten¹⁷⁸ (**kaart 9**).

(175) VANDERSTRAETEN (L.), VAN HECKE (E.), "Les régions urbaines en Belgique", Belgeo, nr. 1, 2019 en KESTELOOT (C.), SAEY (P.), "Brussels, a truncated metropolis", GeoJournal, 2002

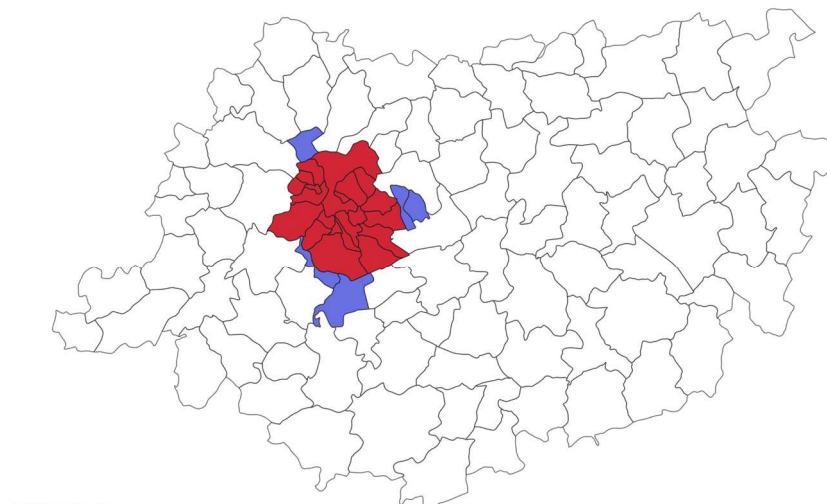
(176) Weekblad van het CRISP, *BHV : scissions et réformes*, 2015, <https://www.crisp.be/librairie/catalogue/1898-bhv-scission-et-reformes.html>

(177) BX1, *91,8% de francophones à Bruxelles ? Pourquoi ce chiffre doit être nuancé*, 2020, <https://bx1.be/dossiers/dossiers-redaction/918-de-francophones-a-bruxelles-pourquoi-ce-chiffre-doit-etre-nuance/>

(178) Vlaamserand, *Les six communes à facilités autour de Bruxelles*, 2009 <https://www.docu.vlaamserand.be/node/12980>

Kaart 9 – De 6 faciliteitengemeenten

0 10 20 km

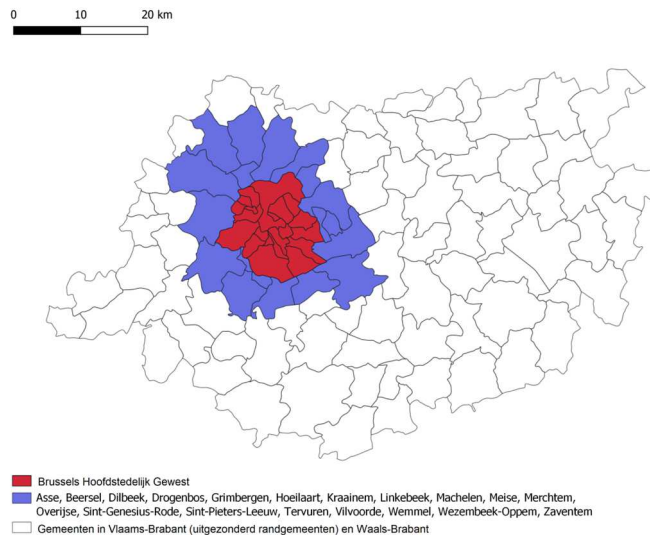
Faciliteitengemeenten

- Brussels Hoofdstedelijk Gewest
- Faciliteitengemeenten: Drogenbos, Kraainem, Linkebeek, Sint-Genesius-Rode, Wemmel, Wezembeek-
- Gemeenten in Vlaams-Brabant (uitgezonderd faciliteitengemeenten) en Waals-Brabant

Aan Nederlandstalige zijde bestaat de *Vlaamse Rand* uit de 19 gemeenten aan de rand van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (**kaart 10**). Ze vormen geen bestuurlijke eenheid in de strikte zin van het woord, maar krijgen door hun specifieke situatie bijzondere aandacht van de Vlaamse overheid. Ze horen immers bij Vlaams-Brabant, maar de taalkundige realiteit is er anders doordat een groot deel van de inwoners Franstalig is.

In Vlaanderen is op initiatief van de cel Coördinatie Vlaamse Rand van het Agentschap Binnenlands Bestuur van de Vlaamse overheid een digitaal documentatiecentrum opgericht. De website docu.vlaamserand.be bevat een hele reeks wetenschappelijke artikelen, statistieken en jaarverslagen over de Vlaamse rand rond Brussel. De partners binnen het documentatiecentrum zijn Statistiek Vlaanderen, Provincie Vlaams-Brabant, vzw “de Rand” en BRIO.

Kaart 10 – De 19 randgemeenten rond het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Deze territoriale afbakeningen zijn een manier om rekening te houden met de Brusselse rand. Ze zijn echter uitsluitend gebaseerd op politieke thema's gerelateerd aan de structurering van het Belgische federale systeem en de taalgrens tussen de Franstaligen en Nederlandstaligen.

Daardoor weerspiegelen ze niet de socio-economische realiteit van dit grondgebied. Met meer dan 182 verschillende nationaliteiten in het Brussels Gewest¹⁷⁹ heeft de multiculturele kwestie bijvoorbeeld een duidelijke impact op de arbeidsmarkt of de taalvereisten en -modules waarmee rekening moet worden gehouden bij de samenstelling van het opleidingsaanbod.

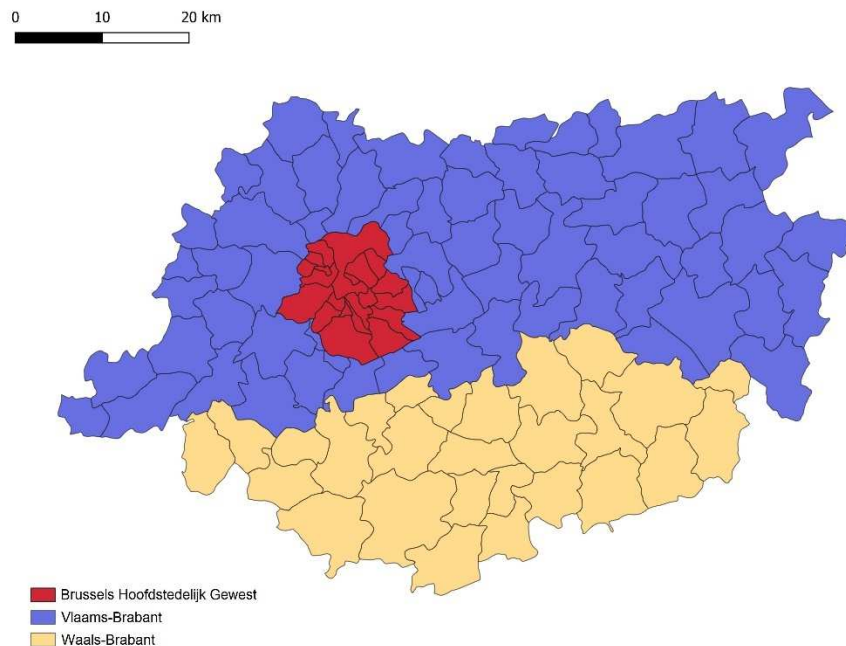
(179) BISA, *Mini-Bru Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in cijfers, 2021, op. cit., p. 9*

5.3. Het “metropolitane gebied van Brussel”: Brussel en de twee Brabantse provincies

Als regionaal kantoor voor werkgelegenheid weet Actiris – en meer bepaald view.brussels, zijn observatorium voor werkgelegenheid en opleidingen – al lang dat er sterke banden bestaan tussen de gewestelijke arbeidsmarkten. Al die interactie valt echter niet samen met de gewestelijke institutionele grenzen¹⁸⁰.

Daarom stelt view.brussels na zijn werkzaamheden rond de knelpuntberoepen in het Brussels Gewest ook een verslag op over de knelpuntberoepen in dit zogenaamde “metropolitane gebied van Brussel”. Om eenvoudiger gegevens te verzamelen en analyses uit te voeren, concentreert view.brussels zich op de twee Brabantse provincies rond het Brussels Gewest: Vlaams-Brabant en Waals-Brabant (**kaart 11**).

Kaart 11 – “Het metropolitane gebied van Brussel” volgens view.brussels

Deze keuze **vergemakkelijkt ook de gegevensverzameling**, aangezien ze overeenstemt met de administratieve grenzen en de analyses van view.brussels vooral gebaseerd zijn op kwantitatieve gegevens die verzameld werden bij de andere regionale diensten voor werkgelegenheid (VDAB en Le Forem). Het observatorium heeft dus gekozen voor een ruime afbakening van de Brusselse rand, maar dit werk geeft al een nauwkeuriger beeld van de socio-economische interacties op de Brusselse arbeidsmarkt.

(180) View.brussels, *Focus: Werkgelegenheid in het Brussels grootstedelijk gebied*, op. cit., 6 p.

(181) View.brussels, *Analyse van de tewerkstelling en van de knelpuntberoepen in het metropolitane gebied van Brussel in 2017*, op. cit., 25 p.

De knelpuntberoepen in het “metropolitane gebied van Brussel”

In haar regelmatige verslagen “Analyse van de tewerkstelling en van de knelpuntberoepen in het metropolitane gebied van Brussel” stelt view.brussels onder meer een **gezamenlijke lijst van knelpuntberoepen** voor dit gebied op. View.brussels onderzoekt ook hoe zwaar de werkaanbiedingen voor deze knelpuntberoepen in Vlaams-Brabant en Waals-Brabant doorwegen binnen de werkaanbiedingen in respectievelijk Vlaanderen en Wallonië. Zo **kan de behoefte aan arbeidskrachten in het metropolitane gebied van Brussel kwantitatief in kaart worden gebracht**.

De beroepsgroep “Leidinggevend logistiek personeel” is bijvoorbeeld in de drie Gewesten een knelpuntberoep. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest telt Actiris minder dan 100 werkaanbiedingen voor deze groep. Van alle door de VDAB¹⁸² getelde vacatures in Vlaanderen situeert meer dan 20% zich echter wel in Vlaams-Brabant¹⁸³.

En ook: van de werkaanbiedingen die Le Forem¹⁸⁴ heeft ontvangen voor de beroepsgroep “technici proces en productie” situeert meer dan 19% zich in Waals-Brabant. In het Brussels Gewest telt Actiris minder dan 100 werkaanbiedingen voor deze groep¹⁸⁵.

Uit beide voorbeelden blijkt dus dat er **rond de hoofdstad nood is aan geschoolde arbeidskrachten**. In die zin zijn deze verslagen van view.brussels volgens de IBEFE Brussel essentieel voor een socio-economische diagnose van Brussel en de opleidings- en onderwijsoperatoren nemen die verslagen dus best door. Doordat ze regelmatig verschijnen, geven ze bovendien een duidelijk beeld van de evoluties van de knelpuntberoepen en de overeenkomstige behoefte aan arbeidskrachten. Toch brengen de gegevens verzameld door de regionale kantoren voor werkgelegenheid niet alle werkaanbiedingen op de markt in kaart, aangezien werkgevers ook zonder gebruik van deze diensten op zoek kunnen gaan naar geschoold personeel. Dit geldt vooral in bepaalde sectoren zoals de bouw¹⁸⁶.

Nuttige verslagen volgens de IBEFE

- **2018**
Analyse van de tewerkstelling en van de knelpuntberoepen in het metropolitane gebied van Brussel: [hier](#)
- **2016**
Analyse van de tewerkstelling en van de knelpuntberoepen in het Brussels grootstedelijk gebied: [hier](#)
- **2013**
Analyse van de knelpuntberoepen in het metropolitane gebied van Brussel (in het Frans): [hier](#)

(182) Namelijk tussen 250 en 2000 werkaanbiedingen.

(183) View.brussels, *Analyse van de tewerkstelling en van de knelpuntberoepen in het metropolitane gebied van Brussel in 2017*, op. cit., p. 17

(184) Namelijk tussen 150 en 750 werkaanbiedingen voor heel Wallonië.

(185) View.brussels, *Analyse van de tewerkstelling en van de knelpuntberoepen in het metropolitane gebied van Brussel in 2017*, op. cit., p. 17

(186) La Capitale, *Construction : 20.000 jobs à pourvoir*, 07/09/21, p. 31

Deze verslagen geven ook **algemene socio-economische informatie over het “metropolitane gebied van Brussel”**, met bijzondere aandacht voor 1) de samenstelling en evolutie van de bevolking, 2) een overzicht van de werkgelegenheid volgens activiteitensector om de sectoren te bepalen die oververtegenwoordigd zijn en dus jobkansen bieden, 3) de belangrijke en structurele invloed van het pendelverkeer in Brussel, en 4) een algemeen beeld van de werkloosheid en de voornaamste kenmerken van de werkzoekenden in het metropolitane gebied van Brussel die ingeschreven zijn bij de regionale diensten voor werkgelegenheid (Actiris, VDAB en Le Forem).

Ondanks al die troeven bestaan er nog steeds **hinderpalen**. Ook al sluit de analyse door view.brussels duidelijk beter aan bij de realiteit op het terrein door niet alleen maar rekening te houden met de Brusselse markt, toch overlapt de socio-economische realiteit van de rand evenmin perfect met de administratieve indeling van het vroegere Brabant. Socio-economische gegevens en informatie over de tewerkstellingsbehoeften zijn terug te vinden in het Analytisch en prospectief verslag van de IBEFE Waals-Brabant¹⁸⁷.

Tot slot stellen andere wetenschappelijke studies (zie verder) voor om te kijken naar de begrippen werkgelegenheidsbekken en stedelijke agglomeratie om een nauwkeuriger beeld te krijgen van de socio-economische interactie tussen het Brussels Gewest en zijn hoofdstad.

5.4. Brussel als werkgelegenheidsbekken

De term “**werkgelegenheidsbekken**” is gebaseerd op een Frans model van het “Institut national de la statistique et des études économiques” en verwijst naar “een **geografische ruimte** waarin het grootste deel van de **beroepsbevolking woont en werkt** en waarin bedrijven de meeste arbeidskrachten kunnen vinden die nodig zijn om de beschikbare banen in te vullen. De indeling in werkgelegenheidszones vormt een **verdeling van het grondgebied op basis van de lokale arbeidsmarktstudies**. De zoneverdeling definieert ook gebieden waar een lokale diagnose nuttig kan zijn en kan als leidraad dienen voor de afbakening van gebieden zodat overheden of lokale spelers het territoriale beleid kunnen implementeren. De actuele indeling is gebaseerd op de **waargenomen woon-werkverplaatsingen van de beroepsbevolking**.”¹⁸⁸

Werkgelegenheidsbekkens geven met andere woorden de economische invloeden van een geografisch gebied aan. Concreet kunnen deze invloedszones gedefinieerd worden als **alle gemeenten die een groot deel van hun pendelaars** (dus de arbeidskrachten) **naar dit bekken sturen**¹⁸⁹. In het algemeen moet een gemeente minstens 15% van haar werkende beroepsbevolking naar een bepaald werkgelegenheidsbekken sturen om bij dat bekken te kunnen horen. Deze drempel wordt ook op Europees niveau gehanteerd.

Wist u dit?

- Het Brusselse werkgelegenheidsbekken trekt het grootste aantal mensen aan die buiten hun eigen gemeente werken¹⁹⁰.
- 16% van de Belgische binnenlandse werkgelegenheid situeert zich in het Brussels Gewest.

Brussel, het eerste Belgische werkgelegenheidsbekken

Eerder bleek al (zie hoofdstuk Mobiliteit) dat België een land is met een uitgesproken pendelverkeer tussen thuis en werk en aan de hand van het begrip werkgelegenheidsbekken kan de reikwijdte van dat pendelverkeer worden geanalyseerd. **Brussel** (met inbegrip van Zaventem en Vilvoorde) is **zeker het grootste werkgelegenheidsbekken van België**, wat getuigt van de economische aantrekkingskracht. In 2020 telde het Brussels Gewest maar liefst 754 287 banen, goed voor 16% van de binnenlandse werkgelegenheid van België.

(187) IBEFE Waals-Brabant, *Rapport analytique et prospectif 2021*, 147 p.

(188) INSEE, *Base des zones d'emploi 2020*, <https://www.insee.fr/fr/information/4652957>

(189) VANDERMOTTEN (C.) *et al.*, *op. cit.*, p. 91

(190) STRALE (M.), *op. cit.*

Al in de 19de eeuw breidde het Brusselse werkgelegenheidsbekken zich uit naar het **westen** (tot aan de Dendervallei¹⁹¹). Historisch gezien was dit een dichtbevolkt gebied waar lange tijd veel werkloosheid was. De stad Aalst groeit er wel als werkgelegenheidscentrum, maar stuurt toch veel pendelaars naar Brussel. In het **noorden** eindigt het Brusselse bekken kort bij het werkgelegenheidscentrum¹⁹² Mechelen en het werkgelegenheidsbekken Antwerpen. In het **oosten** heeft Leuven zijn eigen werkgelegenheidsbekken. In het **zuiden** tot slot strekt het Brusselse werkgelegenheidsbekken zich uit over heel Waals-Brabant, dat overigens een sterke Brusselse residentiële peri-urbanisatie kent. Er zijn echter ook secundaire werkgelegenheidscentra: Terhulpen, Ottignies, Louvain-la-Neuve, het noordoosten van Henegouwen en het noorden van de provincie Namen. Hoewel het Brusselse werkgelegenheidsbekken duidelijke grenzen heeft, **vertrekken vanuit alle Belgische gemeenten arbeidskrachten naar Brussel**. Grote steden zoals Antwerpen, Gent, Charleroi en Luik sturen elke dag trouwens meer pendelaars naar de hoofdstad dan kleine gemeenten in het Brusselse werkgelegenheidsbekken¹⁹³.

Het idee van het werkgelegenheidsbekken brengt echter **enkele beperkingen** met zich mee waarop bij de analyse van de socio-economische invloeden van het Brussels Gewest ook moet worden gelet.

- 1) De grenzen van de werkgelegenheidsbekkens zijn gebaseerd op een reeks min of meer willekeurige keuzes:
 - de gebruikte administratieve indeling, meestal op gemeentelijk niveau,
 - de definitie van een werkgelegenheidscentrum volgens criteria zoals het aantal arbeidsplaatsen, de bevolkingsdichtheid ...,
 - het minimale aantal werkende inwoners van de beroepsbevolking dat een gemeente moet halen om tot het werkgelegenheidsbekken te behoren.
- 2) De logica van het werkgelegenheidsbekken die wordt toegepast op Brussel is te ruim want het hele land heeft sterke banden met de hoofdstad.
- 3) Het werkgelegenheidsbekken verhuult toch een beetje de diversiteit van de sectoren die beïnvloed worden door de mobiliteit van de werkn(e)em(st)ers.

Academische artikelen die dieper ingaan op de werkgelegenheidsbekkens:

- Mathieu Stale, "Verplaatsingen tussen Brussel en de rand: sterk uiteenlopende situaties", *Brussels Studies*, Algemene Collectie, nr. 137, 2019, <https://journals.openedition.org/brussels/2837>
- Thomas Ermans, Céline Brandeleer, Caroline d'Andrimont, Michel Hubert en Pierre Marissal, "Bruxelles et ses déplacements domicile-travail et domicile-école", *Belgeo*, nr. 4, 2017, <https://journals.openedition.org/belgeo/20506>
=> Inhoud: beschouwing van de beschikbare gegevens om de verplaatsingen te traceren, berekening van het aandeel van die verplaatsingen in de totale mobiliteit, beschrijving van de betrokken bevolkingsgroepen, het aantal verplaatsingen en de keuze van het vervoermiddel voor verplaatsingen om deze redenen. Ook de daaruit voortvloeiende spanningen en beperkingen worden belicht.
- Lieve Vanderstraeten en Etienne Van Hecke, "Les régions urbaines en Belgique", *Belgeo*, nr. 1, 2019, <https://journals.openedition.org/belgeo/32246>
- Atlas over het grootstedelijk gebied van Brussel door Perspective, de BMA (Vlaamse regering en de Bouwmeester)

(191) Aalst, Ninove

(192) Een gemeente wordt beschouwd als een werkgelegenheidscentrum als er meer banen zijn dan werkende inwoners, wat een instroom van werknemers uit andere gemeenten impliceert.

(193) VANDERMOTTEN (C.) *et. al.*, *op. cit.*, p. 91-93

5.5. Conclusie

Een inblik in de socio-economische interactie tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en zijn rand doet heel wat vragen rijzen over de te hanteren grenzen. Afhankelijk van de gebruikte gegevens en begrippen komen verschillende definities van de Brusselse rand naar voren: het Brussels werkgelegenheidsbekken, Brussel en de twee Brabantse provincies, Brussel en zijn randgemeenten. De resultaten verschillen sterk naargelang de gebruikte definitie.

Deze definities en alle voorgaande hoofdstukken over de samenstelling van de bevolking, de kwalificatie van de doelgroepen, de jobkansen en de mobiliteit van de werkn(e)em(st)ers tonen aan dat de Brusselse Regio een heel eigen karakter heeft in vergelijking met de andere Waalse Regio's. **De onderzoeken en publicaties van de IBEFE moeten dus worden aangepast aan de Brusselse realiteit.**

In een poging om informatie te verkrijgen over de arbeidsmarkt buiten de 19 Brusselse gemeenten wil de IBEFE Brussel haar tools geografisch verruimen zodat de perimeter overeenstemt met de socio-economische realiteit van Brussel en ze haar opdracht beter kan verwezenlijken, namelijk de sturing van het aanbod aan beroepsopleidingen en kwalificerend onderwijs ondersteunen. Het zou bijvoorbeeld nuttig zijn om **de behoefte aan arbeidskrachten te kunnen afstemmen op de economische activiteiten of jobkansen in de rand** om zo het opleidings- en onderwijsaanbod in het Brussels Gewest aan te passen.

In het verlengde van deze bredere socio-economische diagnose heeft de IBEFE Brussel in samenwerking met het Brussels Studies Institute (BSI) een werkpunt/project gelanceerd om na te denken over de perimeter waarop de IBEFE Brussel zich in haar analyses en publicaties moet baseren.

ALGEMENE CONCLUSIE

Uit deze socio-economische analyse komen enkele specifieke kenmerken van Brussel naar voren, die het **atypische karakter van de Brusselse Regio** bevestigen.

De **Brusselse bevolking** heeft een aantal **belangrijke troeven**: ze is jong, mobiel, multicultureel en demografisch dynamisch. Ze worstelt echter met **grote problemen** op het vlak van **diploma's en kwalificaties**. Door de U-vormige kwalificatiestructuur (veel laag- en hogeschoolden) bestaat er een groot **risico op een te hoog diploma** bij de aanwerving: mensen met een te hoog diploma nemen banen aan die onder hun opleidingsniveau liggen waardoor mensen met de juiste diploma's geen toegang meer krijgen tot die jobs.

Bij deze problematische toegang tot werk voor mensen met weinig of geen diploma's komt nog het risico om in armoede te belanden. Een derde van de Brusselse bevolking leeft immers onder de armoederisicodrempel. Zo'n onzekere situatie vormt een eerste aanzet naar de **vicieuze cirkel van armoede en falen op school**. Een laag socio-economisch indexcijfer heeft immers een negatieve impact op het verloop van het onderwijstraject. Het risico op schooluitval en het niet behalen van een diploma hoger secundair onderwijs wordt groter waardoor het later veel moeilijker wordt om werk te vinden. Op een gemiddelde van 88 803 werklozen in Brussel in 2020 vertegenwoordigen de laag- en middengeschoolden met respectievelijk 21,1% en 21,7% bijna de helft van hen. Het grootste deel van deze werklozen zijn **buitenlanders zonder erkenning van hun diploma** (39,6%).

Brussel is en blijft echter een centrum van economische aantrekkingskracht voor heel België. Dat blijkt uit het aantal inkomende pendelaars, die lange tijd goed waren voor meer dan de helft van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid. Ondanks een omgekeerde trend – de meeste Brusselaars werken intussen in Brussel – is de aanwezigheid van pendelaars nog steeds erg groot. Ze pendelen dagelijks naar de hoofdstad en komen grotendeels uit de randgemeenten, in de eerste plaats in Vlaams-Brabant en daarna Waals-Brabant.

In de nabije rand **biedt Vlaams-Brabant ook heel wat werkgelegenheid voor laag- en middengeschoolde Brusselaars**, vooral in de transport- en logistieke sector. Daarom is het **noodzakelijk** om het opleidings- en onderwijsaanbod af te stemmen op de behoeften van deze markt, met name via **intensieve taalcursussen** voor onder meer Nederlands en Engels.

Bijsholing (“*upskilling*”) is dan ook een onmisbare manier om de groeiende onzekerheid en het risico op armoede aan te pakken. Daarnaast moeten de Brusselaars ook naar de **Vlaamse arbeidsmarkt** geleid worden.

Om de opleidings- en onderwijsoperatoren te ondersteunen bij de sturing van het aanbod, zal de IBEFE de komende maanden verder nadenken over de relevantste informatie die uit de socio-economische banden tussen Brussel en zijn directe rand kan worden gehaald.

Tot slot wil de IBEFE haar samenwerking met de verschillende Brusselse gewestelijke instellingen nog versterken om deze centrale thema's in het leven van de Brusselaars **te delen en mee vorm te geven**. Het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA) en het Observatorium voor werkgelegenheid van Actiris (view.brussels) hebben al een waardevolle bijdrage geleverd aan deze diagnose. Daarom pleit de IBEFE Brussel voor een **gedeelde en gezamenlijke socio-economische diagnose voor het Analytisch en prospectief verslag van 2024**.

BIBLIOGRAFIE

ONDERZOEKEN EN VERSLAGEN

- Brussel Mobiliteit, *Katern 6 van het kenniscentrum van de mobiliteit: Analyse van de woon-werk en woon-schoolverplaatsingen met betrekking tot het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, 2019, 244 p.
- Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, *Stand van zaken en perspectieven op de arbeidsmarkt in België en in de gewesten*, 2021, 100 p.
- Le Forem, *Liste des métiers/fonctions critiques et en pénurie en Wallonie 2021*, 62 p., https://www.leforem.be/content/dam/leforem/fr/documents/chiffres-et-analyses/20210712_Analyse_Liste-2021_fonctions-critiques.pdf
- Le Forem, *Métiers d'avenir et compétences pour le futur – Analyse transversale des rapports d'analyse prospective des métiers et compétences*, 2020, 159 p.
- Le Forem, *Les travailleurs wallons sont-ils mobiles ?*, 2017, 7 p.
- Fédération Wallonie-Bruxelles, *Indicateurs de l'enseignement*, 2020, 94 p.
- IBEFE Waals-Brabant, *Rapport analytique et prospectif 2021*, 147 p.
- IBEFE Brussel, *Rapport analytique et prospectif 2021, Chapitre 3, Thématiques communes : Liste des métiers prioritaires*, 27 p.
- IBEFE Brussel, *Rapport analytique et prospectif 2021, Chapitre 4, Thématiques communes : Liste des recommandations complémentaires*, 86 p.
- BISA, *Focus 48: Zullen er in 2030 genoeg plaatsen zijn in de Brusselse scholen?*, 2021, 9 p.
- BISA, *Mini-Bru Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in cijfers*, 2021, 19 p.
- BISA, *Regionale economische vooruitzichten 2021-2026*, juli 2021, 96 p.
- Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, *Welzijnsbarometer – Brussels Armoederapport*, 2020, 145 p.
- Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, *Iedereen even gezond in Brussel?*, 2019, 64 p.
- OESO, *The Future for Low-Educated Workers in Belgium*, 2020, 135 p.
- ULB, IGEAT, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel, *Fiches communales d'analyse des statistiques locales en Région bruxelloise, Fiche Régionale*, Edition 1/2010 https://www.brudoc.be/opac_css/index.php?lvl=notice_display&id=20675
- View.brussels, *Focus: Werkgelegenheid in het Brussels grootstedelijk gebied*, 2013, 6 p.
- View.brussels, *Analyse van de knelpuntberoepen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, november 2020, 101 p.
- View.brussels, *Wat zijn de vooruitzichten op het gebied van tewerkstelling en opleiding in de context van de covid- en post-covid-crisis*, maart 2021, 33 p.
- View.brussels, *Impact van de coronacrisis op de Brusselse arbeidsmarkt*, maart 2021, 23 p.
- View.brussels, *COVID-19 - Focus Transport & logistiek*, december 2021, 60 p.
- View.brussels, *Overzicht & vooruitzichten – De situatie op de Brusselse arbeidsmarkt na twee jaar coronacrisis*, februari 2022, 30 p.
- View.brussels, *Stand van zaken. De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2019, 2020*, 65 p.
- View.brussels, *Stand van zaken. De arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2020, 2022*, 87 p.
- View.brussels, *Analyse van de tewerkstelling en van de knelpuntberoepen in het metropolitane gebied van Brussel in 2017*, 2018, 25 p.
- View.brussels, *Projet FOE : Métiers porteurs d'insertion ou à prospecter (dits de prospection)*, Kadernota, februari 2020

- View.brussels, *De Brusselse arbeidsmarkt: Statistische gegevens – Activiteitsgraad, werkgelegenheidsgraad en werkloosheidsgraad*, 2020, 29 p.
<https://www.actiris.brussels/media/0venwkec/2023-11-activiteitsgraad-werkzaamheidsgraad-en-werkloosheidsgraad-h-EEE5AA36.pdf>
- (52) Presentatie van de studie van Andrew Crosby en Géraldine André over de hinderpalen en triggers bij de maatschappelijke en burgerlijke participatie van kansarme Brusselse jongeren door Géraldine André tijdens de NEET-conferentie “Vers une transformation des regards et des pratiques”, Point Centre, Charleroi, 6 mei, <https://youtu.be/wJ0-Xgb2PAw>

GESPECIALISEERDE ARTIKELN EN REFERENTIEWERKEN

- DESROSIÈRES (A.), "Chapitre 5. Enquêtes versus registres administratifs : les deux sources de la statistique publique", in *Gouverner par les nombres : L'argument statistique II*, Parijs, Presses des Mines, 2008, p. 95-118
- ERMANS (T.), *et al.*, "Bruxelles et ses déplacements domicile-travail et domicile- école", *Belgeo*, nr. 4, 2017, 23 p.
- JUGNOT (S.), "1. Les mesures du chômage", *Regards croisés sur l'économie*, 2013/1 (nr. 13), p. 31-44 <https://www.cairn.info/revue-regards-croises-sur-l-economie-2013-1-page-31.htm>
- KESTELOOT (C.), LOOPMANS (M.), "Sociale ongelijkheden", *Brussels Studies*, Synopses, Synthesenota, SGB nr. 15, 03/03/2009, <https://journals.openedition.org/brussels/1002>
- KESTELOOT (C.), SAEY (P.), "Brussels, a truncated metropolis", *GeoJournal*, 2002
- ROSE (J.), *Qu'est-ce que le travail non qualifié ?*, La Dispute, Parijs, 2012, 177 p.
- STRALE (M.), "Verplaatsingen tussen Brussel en de rand: sterk uiteenlopende situaties", *Brussels Studies*, Algemene collectie, nr. 137, 08/07/2019, <https://journals.openedition.org/brussels/2837>
- VANDERMOTTEN (C.) *et al.*, "La production des espaces économiques : La formation de territoire", Editions de l'Université Libre de Bruxelles, Brussel, 2014, 380 p.
- VANDERSTRAETEN (L.), VAN HECKE (E.), "Les régions urbaines en Belgique", *Belgeo*, nr. 1, 2019
- VAN HAMME (G.), "Migratiebewegingen en dynamische processen in de Brusselse wijken", *Brussels Studies*, nummer 97, maart 2016, <https://journals.openedition.org/brussels/1331?lang=nl>

PERSBERICHTEN

- Actiris, *23.000 jobs in Vlaanderen, evenveel kansen voor Brusselaars*, <https://press.actiris.be/23000-jobs-in-vlaanderen-evenveel-kansen-voor-brusselaars>
- Alter Échos, *Jeune à Bruxelles : inégalités à tous les étages*, 01/06/2016, <https://www.alterechos.be/jeune-a-bruxelles-inegalites-a-tous-les-etages/>
- BX1, *91,8% de francophones à Bruxelles ? Pourquoi ce chiffre doit être nuancé*, 2020, <https://bx1.be/dossiers/dossiers-redaction/918-de-francophones-a-bruxelles-pourquoi-ce-chiffre-doit-etre-nuance/>
- La Capitale, *Construction : 20.000 jobs à pourvoir*, 07/09/21, p. 31
- DHNet, *Quelles sont les communes bruxelloises qui comptent le plus d'exclus du chômage ? (CARTE)*, april 2016, <https://www.dhnet.be/regions/bruxelles/2016/04/30/quelles-sont-les-communes-bruxelloises-qui-comptent-le-plus-dexclus-du-chomage-carte-MLTGD4AFZNBXRDNH3L3YRLG4/>

- L'Echo, *Le taux d'emploi, un indicateur réducteur ?*, 06/10/21, p. 8
- BISA, "Bruxelles au fil de ses quartiers", *Le Vif*, nummer 09, februari 2019, p. 84-100
https://ibsa.brussels/sites/default/files/2020-07/20190228_le-vif-l-express_dossier.pdf
- La Libre Belgique, *Malades de longue durée : une cotisation bientôt en vigueur pour responsabiliser les employeurs*, 22/03/2021,
<https://www.lalibre.be/economie/conjoncture/2021/11/22/malades-de-longue-duree-une-cotisation-bientot-en-vigueur-pour-responsabiliser-les-employeurs-6MYC6C6URVAUXM4UEBL6DX4BLY/>
- La Libre Belgique, *Des mesures - parfois hypothétiques - pour doper l'emploi et aider les métiers en pénurie*, 13/10/21, p. 12-13
- RTBF, *Ne me quitte pas: qui sont ces Bruxellois qui quittent la capitale ?*, 16/06/2021,
<https://www.rtbf.be/dossier/les-podcasts-de-la-premiere>
- Le Soir, *Bruxelles n'a jamais été aussi peuplée*, 30/09/2021,
<https://www.lesoir.be/397762/article/2021-09-30/bruxelles-na-jamais-ete-aussi-peuplee>
- Le Soir, *Marie-Hélène Ska (CSC): "Marché du travail: sauve qui peut les jeunes!"*, 29 augustus 2021,
https://www.lesoir.be/391892/article/2021-08-29/marie-helene-ska-csc-marche-du-travail-sauve-qui-peut-les-jeunes#_ga=2.122616137.313863270.1644420096-880453352.1644420096
- Vlaamse Rand, *Les six communes à facilités autour de Bruxelles*, 2009,
<https://www.docu.vlaamserand.be/node/12980>
- VRT, *Les Bruxellois auront bientôt plus d'opportunités de travail en Flandre*, 29/09/2021,
<https://www.vrt.be/vrtnws/fr/2021/09/29/les-bruxellois-auront-bientot-plus-dopportunités-de-travail-en-f>

WETGEVING

- Samenwerkingsakkoord van 20 maart 2014 tussen de Franse Gemeenschap, het Waals Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie betreffende de uitvoering van Regio's voor Kwalificerend Onderwijs - Vorming – Arbeidsmarkt.
- Samenwerkingsakkoord van 24 februari 2005 betreffende de interregionale mobiliteit van de werkzoekenden gesloten tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Waals Gewest, het Vlaams Gewest, de Vlaamse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap en de Franse Gemeenschapscommissie.
- Advies van de Economische en Sociale Raad voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest *over het ontwerp van samenwerkingsakkoord betreffende het arbeidsmarktbeleid en de bevordering van de mobiliteit van werkzoekenden gesloten tussen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap*, 16 februari 2006.
- Brupartners, Initiatiefadvies over het activiteitenverslag 2017-2019 van de Vergadering van de Instanties van de Regio's voor Kwalificerend Onderwijs - Vorming - Arbeidsmarkt, 19 november 2020.

ONLINE BRONNEN

- Actiris, *4 op de 10 meldingen van discriminatie bij solliciteren omwille van afkomst of huidskleur*, 19/03/2021, <https://press.actiris.be/4-op-de-10-meldingen-van-discriminatie-bij-solliciteren-omwille-van-afkomst-of-huidskleur>
- BE2020.eu, *Indicateuren*, <https://www.be2020.eu/data/indicators.php?lang=nl>
- Belgium.be, *Arbeidsmarkt en werkgelegenheidsbeleid*, https://www.belgium.be/nl/werk/werk_zoeken/arbeidsmarkt
- Weekblad van het CRISP, *BHV : scissions et réformes*, 2015, <https://www.crisp.be/librairie/catalogue/1898-bhv-scission-et-reformes.html>
- Eurostat, *Vacaturepercentage*, <https://data.europa.eu/data/datasets/hj5vu9sfjbp2qkoewhzoa?locale=nl>
- Eurostat, *Les Euro-indicateurs : Marché du travail*, <https://ec.europa.eu/eurostat/fr/web/euro-indicators/information-data/labour-market>
- Fédération Wallonie-Bruxelles, *Carrières dans l'enseignement : pénurie dans l'enseignement*, <http://www.enseignement.be/index.php?page=24944>
- Le Forem, *Métiers critiques, en pénurie, porteurs et d'avenir : comprendre les nuances*, <https://www.leforem.be/documents/citoyens/schema-explicatif-metiers-critiques-penurie-porteurs-avenir.pdf>
- Le Forem, *Autres métiers porteurs*, <https://www.leforem.be/infos-metiers>
- Le Forem, *Le marché de l'emploi en 2020*, <https://www.leforem.be/documents/Fiche%20Marche%20de%20emploi%202020.pdf>
- BISA, *Thema's, Onderwijs, Schoolbevolking, tabel 6.1.1.1.1*, <https://bisa.brussels/themas/onderwijs/schoolbevolking>
- BISA, *Arbeidsmarkt, Bevolking op beroepsactieve leeftijd*, <https://bisa.brussels/themas/arbeidsmarkt/bevolking-op-beroepsactieve-leeftijd>
- BISA, *Thema's, Arbeidsmarkt, Werkende beroepsbevolking*, <https://bisa.brussels/themas/arbeidsmarkt/werkende-beroepsbevolking>
- BISA, *Arbeidsmarkt – Methodologie, mei 2021*, https://bisa.brussels/sites/default/files/documents/meth_7-1_nl_2205.pdf
- Indicators.be, *Armoederisico*, https://indicators.be/nl/i/G10_POV/nl
- INSEE, *Base des zones d'emploi 2020*, <https://www.insee.fr/fr/information/4652957>
- IWEPS, *Ratio d'emploi intérieur*, <https://www.iweps.be/indicateur-statistique/ratio-demploi-interieur/>
- Unia, *Welke discriminatiegronden zijn er?*, <https://www.unia.be/nl/discriminatiegronden/welke-discriminatiegronden-zijn-er?>
- SIEP, *Guide des écoles*, <https://guide-ecoles.be/>
- Statbel, *Totale internationale migratie (Belgen en vreemdelingen) 1948-2020*, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/loop-van-de-bevolking/migraties#figures>
- Statbel, *Vroegtijdige schoolverlaters*, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/opleidingen-en-onderwijs/vroegtijdige-schoolverlaters>
- Statbel, *In 2020 had 47,8% van de 30- tot 34-jarigen een diploma hoger onderwijs in België*, 31/03/2021, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/opleidingen-en-onderwijs/onderwijsniveau>
- Statbel, *In 2020 had 9,2% van de 15-24-jarigen geen werk noch onderwijs of opleiding gevolgd*, 31/03/2021, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/opleidingen-en-onderwijs/neet#news>
- Statbel, *Gegevens leeftijdsklasse en woonplaats van 2011 tot 2021*, <https://bestat.statbel.fgov.be/bestat/crosstable.xhtml?datasource=65ee413b-3859-4c6f-a847-09b631766fa7>
- Statbel, *Structuur van de bevolking*, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/bevolking/structuur-van-de-bevolking>
- Statbel, *Vacatures op de arbeidsmarkt*, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/werk-opleiding/arbeidsmarkt/vacatures-op-de-arbeidsmarkt#figures>

